

AUTONÓMIA & TÁRSADALOM

AUTONOMY & SOCIETY

TANULMÁNYOK:

Sashalmi Ádám: A délszláv háború hatása az olasz geopolitikai gondolkodásra

Bene Krisztián: A Francia Idegenlégió dél-kelet-ázsiai tevékenysége a gyarmatosítás kezdetétől az indokínai háború kirobbanásáig

Ferwagner Péter Ákos: A brit megszállás társadalmi-kulturális következményei Egyiptomban (1914–1918)

Gulyás K. László: Egy házasság vége? – A szaúdi-amerikai kapcsolatok romlása a kínai térnyerés tükrében

Ortutay Katalin: Mediterrán sorsok – Amin Maalouf: Levantei kikötők

ISSN 2786-085X

9 772786 085007 >

AUTONÓMIA ÉS TÁRSADALOM

AUTONOMY & SOCIETY

Társadalomtudományi folyóirat

Az "Autonómia és Társadalom" c. folyóirat a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának "C" besorolású tudományos minősítésével rendelkezik.

ISSN 2786-085X

Főszerkesztő / Editor-in-Chief: Kulcsár László

Főszerkesztő-helyettes / Managing Editor: Domokos Tamás

Szerkesztőségi titkár / Editorial Assistant: Simon Rita

A szerkesztőbizottság elnöke / Senior Advisory Editor: Garaczi Imre

Szerkesztők / Editors:

A. Gergely András

Garaczi Imre

Samu István

Varga Norbert

Vitus Bulbuk István

Bakk Miklós

Nagy Károly Zsolt

Szenkovics Dezső

Szerkesztőbizottság / Editorial Board:

Balsay István (Székesfehérvár)

Csernicskó István (Beregszász)

Duray Miklós (Pozsony)

Hervainé Szabó Gyöngyvér (Székesfehérvár)

Rostás Zoltán (Bukarest)

Stojic Karanovic Edit (Belgrád)

Szilágyi István (Veszprém)

Tonk Márton (Kolozsvár)

Szakmai partnerek / Partners:

Az MTA Veszprémi Területi Bizottsága Gazdaság-, Jog- és

Társadalomtudomány Szakbizottság

Kodolányi János Egyetem Fejlesztő Szociológia Kutatótanszék

Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány

Magyar Városkutató Intézet

A folyóiratban közölt tanulmányok külön is letölthetők az Academia.edu honlapjáról.

Szerkesztőség címe / Office:

8000 Székesfehérvár, Rákóczi u. 25.

E-mail: autonomyandsociety@gmail.com

<https://autonomia.enigmakiado.hu>

<https://tab.mta.hu/veszpremi-területi-bizottsag/tudomanyosertekezesek>

Kiadó / Publisher:

ENIGMA 2001. Kiadó és Médiaszolgáltató Kft.

8000 Székesfehérvár, Tobak utca 17.

E-mail: info@enigma2001.hu

Hungary

Az "Autonómia és Társadalom"-ban megjelenő tanulmányok és ismertetések kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a szerkesztőség, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

TARTALOM

Sashalmi Ádám

A délszláv háború hatása az olasz geopolitikai gondolkodásra	2
<i>The Impact of the Yugoslav Crisis in the Italian Geopolitical Thinking.</i>	2

Bene Krisztián

A Francia Idegenlégió délkelet-ázsiai tevékenysége a gyarmatosítás kezdetétől az indokínai háború kirobbanásáig.	14
<i>The French Foreign Legion's Activities in Southeast Asia from the Beginning of the Colonization to the Outbreak of the Indochina War</i>	15

Ferwagner Péter Ákos

A brit megszállás társadalmi-kulturális következményei Egyiptomban (1914–1918).	28
<i>Socio-cultural Consequences of the British Occupation in Egypt (1914–1918)</i>	28

Gulyás K. László

Egy házasság vége? – A szaúdi-amerikai kapcsolatok romlása a kínai térnyerés tükrében.	40
<i>The End of a Marriage? – The Deterioration of Saudi American Relations in Light of Chinese Advancement</i>	40

Ortutay Katalin

Mediterrán sorsok – Amin Maalouf: Levantei kikötők.	60
<i>Mediterranean Fates – Ports of Call by Amin Maalouf.</i>	60

GONDOLATOK KÖNYVEKRŐL

Bakk Miklós

A nacionalizmus erénye és a nemzetközi rend	76
<i>Yoram Hazony: The Virtue of Nationalism</i>	76

A kéziratokra vonatkozó formai és szerkesztési követelmények.	80
Etikai normák	84
<i>Editorial Issues for Authors</i>	86
<i>Ethical Standards</i>	89

A DÉLSZLÁV HÁBORÚ HATÁSA AZ OLASZ GEOPOLITIKAI GONDOLKODÁSRA

Sashalmi Ádám*

Absztrakt

A tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy a délszláv válság a Jugoszláviával szomszédos Olaszországban milyen változásokat hozott a geopolitikai gondolkodásban. A hipotézis szerint alapvetően módosult a hagyományosan olasz érdekszférának számító balkáni térséghez való hozzáállás. Az olasz kormány egy olyan megoldásban volt érdekelt, amelynek eredményeként Jugoszlávia egyben maradhat. A külső és belső nyomás hatására végül az olasz kormány is kénytelen volt elfogadni Jugoszlávia felbomlását. Az olasz közéletben két nagy vita bontakozott ki, az első az egységes Jugoszlávia támogatása vagy a függetlenedni kívánó tagállamok elismerése, a másik az aktuális határok megtartása vagy a határok revíziója. A Limes folyóiratban a szerzők egyedülálló megoldási javaslatokat dolgoztak ki Olaszország számára az Isztriai-félszigetre és a háború utáni volt jugoszláv térség rendezésére. Az ötletek nagyban támaszkodtak az Európai Unió által képviselt értékekre és az ott működő gyakorlati példákra.

Kulcsszavak: délszláv válság, Olaszország, geopolitika, Euroszlavia projekt, Isztria

THE IMPACT OF THE YUGOSLAV CRISIS IN ITALIAN GEOPOLITICAL THINKING

Abstract

The study examines how the Yugoslav Crisis changed the geopolitical thinking in neighboring Italy. According to the hypothesis, the image of Italy's role in the Balkans region, which had been traditionally the Italian sphere of interest, significantly changed. The Italian government was interested in a solution that would result in Yugoslavia remaining united. However, due to internal and external pressure, the Italian government eventually accepted Yugoslavia's break-up. Two significant debates emerged in Italian public life, the first one being the support for a united Yugoslavia and the recognition of the Member States that wished to become independent, and the second one being the acceptance of the borders and revising them. In the journal of Limes, unique

* PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola.
Elérhetőség: sashadam22@gmail.com.

proposals for a solution for Italy on the Istria peninsula and the settlement of the post-war former Yugoslavian territories were developed. The ideas drew heavily on the values espoused by the European Union and practical examples from the EU.

Keywords: *Yugoslav Crisis, Italy, Geopolitics, Euroslavia project, Istria*

BEVEZETÉS

A tanulmány azt a kérdést vizsgálja, hogy a délszláv válság a Jugoszláviával szomszédos Olaszországban milyen változásokat hozott a geopolitikai gondolkodásban. A hipotézis szerint alapvetően módosult a diskurzusokban a hagyományosan olasz érdekszférának számító balkáni térséghez (Pap-Dömös, 2014) való hozzáállás. A feltételezést erősíti, hogy nemzetközi szakirodalom szerint a bipoláris világrend megszűnésével jelentősen megváltozott a nemzetközi politika alakulása mögötti logika (Luttwak, 1990, Fukuyama, 2022), illetve a nemzetközi kapcsolatok szereplőinek összetétele és befolyása is megváltozott, felértékelődtek a nem állami szereplők, mint a kormányközi és civil szervezetek vagy a szubnacionális entitások (Jean, 1995, Wagner, 2009, Egedy, 2011, Taylor, 2019). Feltételezhető, hogy a szakirodalom által jelzett változások Olaszországot is érintették: a nemzeti szint alatti szereplők jelentősebb befolyást gyakoroltak a külpolitikai döntéshozatalra. A tanulmány a *Limes*¹ geopolitikai folyóiratban megjelent publikációkat vizsgálja. A folyóirat kiválasztását indokolja, hogy központi szerepet tölt be az olasz geopolitikai jellegű gondolkodás megjelenésében az 1989 utáni időszakban (Brighi-Petito, 2011). Emellett a cikk a témában releváns magyar, angol és olasz nyelvű szakirodalomra is támaszkodik.

MÓDSZERTAN

A tanulmány a nemzetközi tanulmányok és politikatudomány területéhez kapcsolódó nemzetközi szakirodalom feldolgozására támaszkodik. A szakirodalom megállapításait alapul véve összehasonlítja, értelmezi és rendszerezi az elsősorban a *Limes* folyóiratban megjelent véleménycikkeket, elemzéseket és szakértői írásokat a délszláv háborúval és Olaszország külpolitikájával kapcsolatban. A cikk időben a délszláv háború kitörésétől az 1995-ös daytoni békéig szóló periódust vizsgálja.

AZ OLASZ-JUGOSZLÁV KAPCSOLATOK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

A délszláv válság idején az olasz külpolitika megértése érdekében érdemes áttekinteni az olasz-jugoszláv kapcsolatok alakulását a válság kirobbanását megelőző évtizedekben. A két ország a második világháború során még egymással hadat viselő fél volt. Olaszországot megszállták a világháború győztes szövetségesei, a nyugati és a jugoszláv csapatok. A szövetségesek 1945. június 9-én egyezséget kötöttek az Isztriai-félsziget felosztásáról, amelynek értelmében az

északnyugati rész nyugati, míg a délkeleti rész jugoszláv katonai ellenőrzés alá került. Az egyezmény azonban nem határozta meg véglegesen a terület hovatartozását.

A következő történelmi esemény az 1947. február 18-án megkötött békeszerződés, amely csak demarkációs vonalat határozott meg, a határkérdést továbbra sem rendezte a vitatott területen. A megállapodás azonban meghatározta a triezsi szabad területet, amelyet két zónára osztottak, a szövetségesek és Jugoszlávia katonai ellenőrzése mellett. Ezt követően 1954. október 5-én aláírták a londoni memorandumot, amelynek értelmében a katonai felügyelet megszűnt a területen, majd az olasz és jugoszláv polgári adminisztrációk vették át az irányítást. A határ kérdését végül az 1975. november 10-én aláírt osimoi szerződés rendezte, amely, meghatározta a területen élő emberek jogi státuszát és rendelkezett a kisebbségi jogok védelméről is (Greco, 1994). Az 1980-as évekre Jugoszlávia már Olaszország egyik legfontosabb gazdasági partnerévé vált.

Horváth Jenő szerint Olaszország keleti politikájának legsikeresebb eredményeit a jugoszláv relációban érte el (Horváth, 2006). Jól példázza ezt, hogy Olaszország az 1980-as évektől már a második legfontosabb nyugat-európai kereskedelmi partnere volt Jugoszláviának (Dassù, 1994). Az olasz politikai vezetés törekedett rá, hogy megerősítse gazdasági pozícióit Jugoszláviában (Dassù, 1994, Caracciolo-Korinman-Orfei, 1994).

Emellett jelentős multilaterális együttműködések is kialakultak, amelyekben olasz és jugoszláv entitások egyaránt részt vettek. Ilyen volt a szubnacionális szinten működő Alpok-Adria Munkaközösség és a kormányközi Quadragonálé.

A KONFLIKTUSSAL KAPCSOLATOS OLASZ ÁLLÁSPONT FORMÁLÓDÁSA ÉS BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐI

A második világháborút követően az olasz-jugoszláv reláció egyértelműen pozitív irányba változott. A kétoldalú kapcsolatok kedvező fejlődését állította meg a kirobbanó fegyveres konfliktus, amely komoly kihívások elé állította az olasz külpolitikát.

Az első nagy kérdést az jelentette, hogy Olaszország a jugoszláv egység vagy a tagköztársaságok függetlenségének elismerése mellett foglaljon-e állást. Olaszországon belül a közéletben vita bontakozott ki a kérdésről, amelyet Ettore Greco szerint leginkább a realista (neo-nacionalista) és institucionalista iskolák közötti nézőpontkülönbség határozott meg. Előbbi a nemzeti érdekek szem előtt tartása és a reálpolitika mellett érvelt, míg utóbbi a nyugati intézmények (elsősorban az EU) iránti szolidaritást és a közös fellépést szorgalmazta. Horváth Jenő a realistákat „szuverenistának/nemzetinek”, az institucionalistákat „integrációpártinak” nevezi. Mellettük megemlít egy harmadik csoportot is, a „neoneutralisták” irányzatát, amely szintén a nemzetközi intézményekre, elsősorban az ENSZ-re való támaszkodást favorizálta a konfliktus idején, legfőbb veszélynek pedig az amerikai imperializmust tartotta (Horváth, 2006).

Jelentős belső és külső tényezők is kihívás elé állították az olasz külpolitikát. Az ország észak-keleti régiói és a katolikus közösség az utódállamok elismerését szorgalmazták. Ezzel szemben egyes ellenzéki pártok, illetve a horvátországi és szlovéniai olasz közösség képviselői valamilyen feltételhez kötötték volna az elismerést, például autonóm jogok biztosításához (Greco 1994).

A döntéshozatalra szintén hatással voltak külső tényezők, mint a nemzetközi média, vagy más államok álláspontjai a konfliktusban. Kiemelkedő hatású volt Németország külpolitikája, amelynek hatékonyságát az angolszász szakirodalom is megerősíti, ugyanis Berlin sikeresen vitte keresztül érdekeit például az Európai Bizottságban is (Baker, 2015).

Gianni De Michelis –a délszláv válság idején Olaszország külügyminisztere – később egy interjúban elmondta, hogy a válság kitörésekor Jugoszlávia előtt három lehetséges jövő állt (ekkor még kevésbé volt hangsúlyos a tagköztársaságok önállósodása): 1. a titoista örökséget folytató, antidemokratikus, katonai konföderáció, 2. a Szlobodan Milosevics-féle irány, amely a burkolt szerb hegemoniára épül, 3. az Ante Marković-féle nyugatorientált reformista irányzat (Caracciolo-Korinman-Orfei, 1994). Ante Marković miniszterelnök reformtörekvései egy tagköztársaságok számára nagyobb szabadságot biztosító konföderáció irányába mutattak, emellett amerikai közgazdászok tanácsai alapján gazdasági reformokat is bevezetett. Elképzelésnek Szlovéniában és Horvátországban is voltak támogatói (Baker, 2015). Ezt a megoldást a regnáló olasz kormány a legjobb forgatókönyvnek ítélte, ezért kezdetben egyértelműen a jugoszláv kormányfő által felvázolt reformok végrehajtásával, de az egységes Jugoszlávia mellett foglalt állást. A nézőpont kialakulásában bizonyosan szerepet játszott egyfelől, hogy Olaszország meg kívánta őrizni előnyös gazdasági pozícióit Jugoszláviában, másfelől pedig, hogy az elmúlt évtizedekben való közeledés és a Jugoszláviával történő megállapodás egy kiszámítható, stabil, biztonságos környezetet eredményezett az adriai térségben (Politi, 1993). Az olasz külkereskedelem számára kedvezőtlen helyzetet teremtett, hogy Szlovénia és Horvátország Németországgal kereste a gazdasági kapcsolatokat, hiszen Németország Olaszország riválisának számított a térségben (Horváth, 2006).

De Michelis szerint Jugoszlávia egyben tartására a kezdeti időszakban jó esélyek mutatkoztak, mert Németország, az Egyesült Királyság és Franciaország ekkor még nem kívántak belefolyni a térségben folyó folyamatokba. Sőt, elmondása szerint ekkor még valószínűsíthető volt, hogy Németország, Franciaország és az Európai Bizottság is támogatni fogja a Marković-féle irányzatot. Az olasz elképzelésekkel szemben ekkor még csak Ausztria képviselt eltérő megoldási javaslatot, viszont De Michelis szerint az osztrák álláspontot sikeresen ellensúlyozták. Úgy vélte, hogy az Olaszország által támogatott tervek kudarcra nem kormányzati szinten, hanem alulról szerveződve indult el. De Michelis azt állította, hogy ő maga is hibázott akkor, amikor Jeffrey Sachs amerikai gazdasági szakértőt tanácsadóként javasolta Jugoszláviának, aki végül, De Michelis elmondása szerint meggyőzte a szlovéneket az elszakadásról. Ezt követően Ausztria is a szlovén

elszakadás mellé állt. A müncheni és torontói horvát diaszpóra lobbitevékenységnek következtében előbb Bajorország, majd Németország és Kanada is Horvátország függetlenségének elnyerése mellé állt.

1991-ben Olaszország megpróbálta meggyőzni Németországot, hogy egységes európai álláspontot hozzanak létre a délszláv válságról, azonban Németország elismerte Szlovénia és Horvátország függetlenségét. Ezt követően Dánia, Belgium, Ausztria, a Vatikán és Magyarország is Németország mellé állt (Caracciolo-Korinman-Orfei, 1994, Caracciolo, 1994).

Marta Dassù² azzal egészítette ki a délszláv válság során az olasz álláspont sikertelenségéhez köthető háttér ismertetését, hogy ha az USA, Németország és az EU pénzügyileg támogatta volna a Marković-féle rezsimet, akkor egyben lehetett volna tartani Jugoszláviát. A szerző De Michelisre hivatkozva azt állította, hogy az Egyesült Királyság ellenezte a közösségi szintű pénzügyi támogatást (Dassù, 1994).

A Jugoszlávia területi egységéhez való diplomáciai hozzáállás mellett a másik jelentős kihívást az osimoi szerződéssel kapcsolatos állásfoglalás jelentette. Felmerült a kérdés, hogy Jugoszlávia potenciális szétesésével párhuzamosan Olaszország érvényesnek tekintse-e magára a Jugoszláviával 1975-ben aláírt megállapodást a határrendezésről. A szerződés revíziójával kapcsolatban több szerző is óva intette az olasz vezetést a konfliktus potenciális áttérjedése és a „balkanizáció” itáliai megjelenése miatt (Dassù, 1994, Jean, 1995, Orfei-Sfrecola, 1995, L'editoriale di Limes, 1995). Tartottak tőle, hogy a regionálisan erősen tagolt Olaszországban –Jugoszláviához hasonlóan – egyes régiók függetlenedni kívánnak majd. Az aggodalom különösen erős volt a Jugoszláviával szárazföldön is kapcsolódó északkeleti régiók esetében. A térségre ugyanis jellemző az etnikailag is vegyesebb lakosság. Olaszországban ekkor még például nem fogadták el törvényileg a jelentős német ajkú népességgel bíró Dél-Tirolban a regionális autonóm jogokat (Greco, 1994). Megjelentek azonban a revíziót pártoló hangok is a közéletben. A Benito Mussolini-féle Fasiszta Párt korábbi tagjaiból szerveződött Olasz Szociális Mozgalom Isztria és Dalmácia visszaszerzését követelte. Ezenkívül az északkeleti régiókban is felerősödtek az irredenta nézetek (Dassù, 1994). Születtek olyan elképzelések is, amelyek békés úton, például felvásárlással szereztek volna meg a vitatott területeket (Romano, 1993).

Azt követően, hogy Szlovénia és Horvátország kikiáltotta függetlenségét, a revízió mellett érvelők arra hivatkoztak, hogy mivel a két tagállam felosztotta egymás között az Isztriai-félszigetet, azzal megszüntették az 1975-ös megállapodást, mert a szerződés nyolcas cikkelye előírta az olasz etnikum oszthatatlanságának tilalmát. Szlovénia és Horvátország viszont úgy állapodott meg az egymás közötti határ kérdésében, hogy mindkét oldalra került olasz etnikumú népesség. Másik jellemző érvük az volt, hogy a bipoláris szembenállás megszűnésével eltűntek azok a hidegháborúból eredő fenyegető körülmények, amelyek hatására megkötötték az osimoi szerződést a térség stabilitásának garantálása érdekében. A revíziót ellenzők attól tartottak, hogy a területi követelések instabilitást idéznének

elő a régióban, ami nem érdeke Olaszországnak. Emellett hangsúlyozták, hogyha Olaszország visszaszerezné a vitatott területeket, akkor nagyszámú szláv népesség is az olasz államtér részévé válna. Az olasz kormány végül egyértelművé tette álláspontját. 1992. szeptember 3-án Gianni De Michelis külügyminiszter a parlamentben kijelentette, hogy Olaszországnak nincsenek területi követelései, vagyis a kormánynak nem célja az osimoi szerződés revíziója (Greco, 1994).

MEGOLDÁSI JAVASLATOK AZ ISZTRIAI KÉRDÉSRE A LIMESBEN

Az Isztriai-félsziget új geopolitikai helyzetét és a hozzá fűződő lehetséges olasz álláspontokat részletesen elemezték a szerzők a Limes folyóiratban. Egyedi megoldások is születtek, amelyekben érvelésüket az erős isztriai identitásra alapozták (Caracciolo-Orfei, 1993, Bianchini, 1993). Loredana Bogliun-Debeljuh szlovén szerző szintén az isztriai regionalizmusról írt a Limesben. A szerző szerint létezik isztriai identitás, ezt az is bizonyítja, hogy a választásokon a választók 72%-ban a több nemzetiségű párt programjára tették le a voksukat (Bogliun-Debeljuh, 1994). A nemzeti és nyelvi heterogenitás a népszámlálási adatokban is tükröződik (1. táblázat).

1. táblázat: Isztria nemzetiségi megoszlása az 1991-es népszámlálási adatok alapján (fő)³

Nemzetiség	Isztria	Isztria (horvát terület)	Isztria (szlovén terület)
horvát	150 151	144 073	6 078
%	46,5	58,4	8
szlovén	57 447	3 763	53 684
%	17,8	1,5	70,7
olasz	18 659	15 908	2 751
%	5,8	6,4	3,6
isztriai	39 707	37 853	1 854
%	12,3	15,3	2,4
egyéb	56 814	45 252	11 562
%	17,6	10,3	15,2
összesen	322 778	246 849	75 929
%	100	100	100

Forrás: Bogliun-Debeljuh (1994) adatai alapján saját szerkesztés.

Gian Enrico Rusconi és Ernesto Galli Della Loggia egy Limesnek adott interjában amellelt érveltek, hogy a Tiroli eurórégió mintájára egy egységes Isztria eurórégiót kellene létrehozni, amelynek megvalósulásával az olasz kisebbséget nem osztanák meg a határok (Caracciolo-Orfei, 1993). Sergio Romano arról írt, hogy Olaszországnak olyan egyezményeket kellene kötnie Szlovéniával és Horvátországgal, amilyeneket Dél-Tirol esetében kötött 1939-ben Németországgal és 1969-ben Ausztriával. A szerző szerint egy vámmentes övezet létrehozása lenne ideális, mert feltételezése szerint előbb-utóbb Szlovénia és Horvátország is csatlakozni fog az EU-hoz (Romano, 1993).

AZ EUROSZLÁVIA PROJEKT

A Limes szerzői a jugoszláviai helyzetre is próbáltak megoldást találni. A 3. évfolyam (1995) 4. számában (Progetto Euroslavia, 1995) jelent meg először egy kezdeményezés: az Euroszlavia projekt. A cikk Olaszország vezető szerepére épít a balkáni rendezésben, szerintük ugyanis Olaszország az a hatalom, amely minden érintett fél véleményét figyelembe venné. Ezt alátámasztja a tény, hogy Olaszország volt az a nyugati állam, amely legtovább kitarzott az egységes Jugoszlávia mellett, így képes lehet a közvetítésére a szerb vezetés és a többi posztjugoszláv utódállam között (Progetto Euroslavia, 1995, Mirakian, 1995). Az elképzelés értelmében lehetőség nyílna továbbá a történelmi kapcsolatok nem csak nemzeti, hanem regionális szintű kiaknázására is. Marche, Emilia-Romagna, Veneto, Friuli-Venezia Giulia, Toszkána és egyes olasz városok évtizedek óta fontos kapcsolatokat ápolnak az Adriai-tenger másik oldalával.⁴ Az Euroszlavia Projekthez kapcsolódóan Margherita Paolini azt emelte ki, hogy az alapvető probléma Bosznia-Hercegovinában, hogy az entitások⁵ szerinti rendezés elválaszt olyan területeket, amelyek gazdasági szempontból összefüggenek (pl. nyersanyag és ipari központ). Ezért a helyreállítás alapjaként az ún. Euroszlavia tengelyeket javasolja:

- *Banja Luka-Doboj-Tuzla tengely.* A Két fontos központot, Banja Luka-t és Tuzlat elválasztja a muzulmán-horvát és a boszniai szerbek közötti határ. A Posavina folyosó, amelynek abban volt stratégiai jelentősége, hogy Belgrádot összekötötte Krajnával. A területet lerombolták, a horvát viszsza foglálás után pedig elveszítette jelentőségét. Tuzla felől nézve a Brčko folyosó egy vasúti átvjáró, amely azt a célt szolgálta, hogy elszigetelje a kereskedelmi forgalmat Horvátországgal. Az Euroszlavia projekt ezért inkább az északi irányú Banja Luka-Tuzla vonalat részesíti előnyben, amelyhez egy szerbiai (Lipovac) és egy horvátországi (Slavonski Brod) központ is csatlakozna.
- *Zenica/Travnik-Knin tengely.* Célja, hogy átjárhatóvá váljon a boszniai-horvát határszakasz, amely kapcsolódik a szerbek által lakott Krajina déli részéhez. A projekt során a Krajina, Drvar és Glamoč közötti hatalmas szerb-boszniai terület fejlesztése valósulna meg, amely a horvátok visszatérését és a horvát-bosnyák menekültek letelepítését szolgálná. Sza-

rajevót összekötné a Zára és Szebenik közötti dalmát területekkel. Ez a folyosó csatlakozhatna Banja Lukához a Jajce úton keresztül és humanitárius segítség lehetőségét biztosíthatná a szerb menekülteknek is.

- *Foča-Trebinje-Dubrovnik/Nikšić tengely.* Itt egy olyan szerb-bosnyák terület újjáélesztéséről lenne szó, amely csak akkor tudná visszanyerni eredeti funkcióját, ha megszűnne a Pále irányába történő gravitálása. Foča ipari központ tele van lakóhelyüket elhagyni kényszerült emberekkel, és fennáll a kockázat, hogy még többen érkeznek. Ezt a szerb-boszniai régiót újra bele kellene illeszteni a dalmát-montenegrói térségbe, amelybe mindig is tartozott. Egy második fázisban pedig össze lehetne kötni a Mostart és hátországát (Konjic-Jablanica) az Adriával Blagaj-Nevesinje, Gačko településeken keresztül (Paolini, 1996).

Margherita Paolini emellett az alábbi területeken javasolja az olasz fejlesztéspolitikai és humanitárius beavatkozásokat:

- Kelet-Mostar rurális hátországában az emberek visszatelepítésének támogatása, és ezzel Neretva kanton tehermentesítése.
- Infrastrukturális és mezőgazdasági fejlesztések Goražde régióban és a környező szerb-bosnyák településeken. A szerző megemlíti, hogy már megkezdődött az együttműködés javítása a muzulmán és szerb közösségek között az olasz NGO-kon keresztül. A cél, hogy működő szolgáltatások jöjjenek létre, amelyek segítik az agrárközösségek fejlődését.
- A Tuzla-Doboj tengely megerősítése. Brčko régió nemzetköziesítése, amely összekötné a tengerparti, közúti és vasúti infrastruktúrán keresztül Kelet-Horvátországot, a Boszniai Szerb Köztársaságot, Szerbiát és Észak-Boszniát a Duna-rendszerrel és az európai rendszerrel.
- Az Energetikai szektor helyreállítása a Boszniai Szerb Köztársaságban.
- Az Erdészeti szektor fejlesztése a horvát-muzulmán föderációban (Paolini, 1997).

ÖSSZEGZÉS

A délszláv válság jelentős kihívások elé állította Olaszországot. Közéleti diskurzus kezdődött az olasz állam viszonyulásáról a függetlenedni kívánó tagköztársaságokhoz vagy a határok potenciális megváltoztatásához. Az olasz kormány olyan megoldásban volt érdekelt, amelynek eredményeként Jugoszlávia egyben maradhat. Az olasz vezetéssel szemben azonban egyes olasz régiók és államok, elsősorban Németország a függetlenedni kívánó tagköztársaságok elismerőse mellett foglalt állást.

A külső és belső nyomás hatására végül az olasz kormány is kénytelen volt elfogadni Jugoszlávia felbomlását. A határok kérdésével kapcsolatban realista-institucionalista vita bontakozott ki a közéletben. Az olasz kormány végül az utóbbi mellett foglalt állást, leszögezve, hogy nem tart igényt posztjugoszláv területekre.

A Limes folyóiratban elemezték a jugoszláviai fegyveres konfliktust. A folyóiratban egyedülálló megoldási javaslatokat dolgoztak ki Olaszország számára az Isztriai-félsziget és a háború utáni volt jugoszláv térség rendezésére. A folyóiratban megjelent javaslatok szintén az institucionalista iskola látásmódja szerint születtek, hiszen nem a reálpolitikai elgondolásokat, hanem az EU-s elképzeléseket, az EU-ban már működő gyakorlatokat (eurórégió, határok lebontása, összetartozó funkciójú régiók együttműködésének elősegítése) kívántak megvalósítani, továbbfejleszteni az Unión kívüli térségben. Ugyanakkor ez a megoldás a realista iskola képviselői számára is vonzó lehetett volna, hiszen nem nehezítették volna meg a határon túli olasz kisebbség helyzetét az új országhatárok meghúzásával, valamint Olaszország politikai és gazdasági befolyása is erősödött volna a Balkánon.

JEGYZETEK

- 1 Teljes nevén: Limes rivista italiana di geopolitica.
- 2 Olasz politikus, később, 2011-2013 között az olasz külügyminisztérium miniszter-helyettesi pozícióját is betöltötte.
- 3 Abbázia, Labin, Buje, Koper, Cherso-Lussin, Izola, Poreč, Buzet, Piran, Pazin, Póla és Rovinj településeken végzett felmérés alapján.
- 4 Brescia-Zavidovići, Genova-Travnik, Bologna-Tuzla, Firenze, Parma és Velence – Mostar és Szarajevó együttműködések jelennek meg az írásban.
- 5 A daytoni békeszerződés értelmében létrejött Bosznia-hercegovinai Föderáció (muzulmán és horvát többség) és a Boszniai Szerb Köztársaság.

TRODALOM

- Baker, C. (2015). *The Yugoslav Wars of the 1990s. Studies in European History*. Macmillan Distribution Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire. 192 p. ISBN 9781137398987
- Bianchini, S. (1993). I balcani dopo la guerra: un'utopia geografica? *Limes* 1/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/i-balconi-dopo-la-guerra-unutopia-geografica> (Utolsó letöltés: 2020. február 20).
- Brighi, E. – Petito, F. (2011). The Renaissance of Geopolitics in Post-1989 Italy. *Geopolitics* 16/4. pp. 819-845.
- Bogliun-Debeljuh, L. (1994). Come faremo la nostra euroregione Istria. *Limes* 2/2. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/atlante-degli-albanesi-nei-balconi> (Utolsó letöltés: 2020. február 26).
- Caracciolo, L. (1994). Che cosa cerca la Germania in Jugoslavia. *Limes* 2/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/che-cosa-cerca-la-germania-in-jugoslavia> (Utolsó letöltés: 2020. február 26).
- Caracciolo, L. – Korinman, M. – Orfei, G. (1994). Così cercammo di impedire la guerra. *Limes* 2/1. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/cosi-cercammo-di-impedire-la-guerra> (Utolsó letöltés: 2020. február 24).
- Caracciolo, L. – Orfei, G. (1993). Alla ricerca dell'interesse nazionale. *Limes* 1/1-2. Letöltve: <http://www.limesonline.com/cartaceo/alla-ricerca-dellinteresse-nazionale> (Utolsó letöltés: 2020. január 15).
- Dassù, M. (1994). Perché l'Italia ha fallito nella ex Jugoslavia. *Limes* 2/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/perche-litalia-ha-fallito-nella-ex-jugoslavia> (Utolsó letöltés: 2020. február 27).
- Egedy, G. (2011). *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe. Második, átdolgozott kiadás*. HV-GORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 276 p. ISBN 9789632581361
- Fukuyama, F. (2022). *A történelem vége és az utolsó ember*. Somogyi, Pál László (ford.), eredeti cím: *The end of history and the last man*. Európa Kiadó, Budapest. 740 p. ISBN 9630795739
- Greco, E. (1994). Italy, the Yugoslav crisis and the Osimo agreements. *The International Spectator* 29/1, p. 13-31.
- Horváth, J. (2006). Olaszország Kelet-Közép-Európa politikája 1918-tól napjainkig. *Grotius e-könyvtár*. Letöltve: http://www.grotius.hu/doc/pub/YWJMAR/horvath_jeno_grotius_e-konyvtar_2006 (Utolsó letöltés: 2020. március 5).
- Jean, C. (1995). *Geopolitica*. Editori Laterza, Roma-Bari. 309 p. ISBN 10: 8842046558 / ISBN 13: 9788842046554
- L'editoriale di Limes (1995). I Balcani di dentro. *Limes* 3/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/i-balconi-di-dentro> (Utolsó letöltés: 2020. március 12).
- Luttwak, N. E. (1990). From Geopolitics to Geo-Economics Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest* No. 20 (Summer 1990), pp. 17-23.
- Mirakian, L. (1995). Che cosa fa la nostra diplomazia. *Limes* 3/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/che-cosa-fa-la-nostra-diplomazia> (Utolsó letöltés: 2020. március 12).
- Orfei, G. – Sfrecola, A. (1995). Jugoslavia, che cosa può fare l'Italia. *Limes* 3/2. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/jugoslavia-che-cosa-puo-fare-litalia> (Utolsó letöltés: 2020. március 10).
- Paolini, M. (1996). Gli 'assi euroslavi', un progetto geopolitico per la Bosnia distrutta. *Limes* 4/1. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/gli-assi-euroslavi-un-progetto-geopolitico-per-la-bosnia-distrutta-2> (Utolsó letöltés: 2020. március 18).

- Paolini, M. (1997). Il modello Bosnia, una traccia anche per l'Europa. *Limes* 5/1. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/il-modello-bosnia-una-traccia-anche-per-leuropa> (Utolsó letöltés: 2020. március 23).
- Pap, N. – Dömös, M. (2014). Az olasz geopolitika hagyományos sarokköve: a Balkán. Reményi, P. (szerk.): *Állam- és nemzetépítés a Nyugat-Balkánon*. Publikon Kiadó, Pécs. pp. 185-200.
- Politi, A. (1993). L'area adriatica è il perno della nostra sicurezza. *Limes* 1/3. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/larea-adriatica-e-il-perno-della-nostra-sicurezza> (Utolsó letöltés: 2020. február 20).
- Progetto Euroslavia (1995). *Limes* 3/4. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/progetto-euroslavia> (Utolsó letöltés: 2020. március 16).
- Romano, S. (1993). Lasciamo il confine dov'è. *Limes* 1/1-2. Letöltve: <https://www.limesonline.com/cartaceo/lasciamo-il-confine-dove> (Utolsó letöltés: 2020. február 7).
- Taylor, P. (2019). *Nonstate Actors in International Politics From Transregional to Substate Organizations*. Routledge, London and New York. 268 p. ISBN 9780429049026
- Wagner, M. (2009). Non-State Actors. Wolfrum, R. (szerk.): *Max Planck Encyclopedia of Public*. Oxford University Press, Oxford. Letöltve: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2661832 (Utolsó letöltés: 2024. június 17).

Á FRANCIA IDEGENLÉGIÓ DÉLKELET-ÁZSIAI TEVÉKENYSÉGE A GYARMATOSÍTÁS KEZDETÉTŐL AZ INDOKÍNAI HÁBORÚ KIROBBANÁSÁIG

Bene Krisztián*

Absztrakt

Francia Indokína a francia gyarmatbirodalom egyik leggazdagabb területe volt, amely felett Franciaország a 19. század végén szerezte meg a fennhatóságot. Ezt követően a gyarmatbirodalom gyöngyszemeként is emlegetett terület jelentős anyagi hasznot hajtott az anyaországnak, ezért a francia uralom fenntartása kiemelt jelentőségű volt a párizsi vezetés számára. Ennek biztosításában az első pillanattól kezdve fontos szerepet játszott a Francia Idegenlégió, amelynek alakulatai már a gyarmat meghódításában is részt vettek, ezt követően pedig több módon is hozzájárultak a terület fejlődéséhez. Nyilvánvaló katonai feladatuk ellátása mellett, amellyel a gyarmat biztonságát szavatolták, nagyon fontos építő tevékenységet is folytattak, ugyanis katonai jellegű létesítmények mellett az infrastruktúra létrehozásában is aktívan közreműködtek. Az itt állomásozó légiós ezred kötelékében csak az alakulat legjobb és legtöbb tapasztalattal rendelkező tagjai teljesíthettek szolgálatot, ennek megfelelően a fegyveres konfliktusokban is kiválóan helytálltak, amelyre számos alkalommal adódott lehetőség az indokínai háborút megelőző időszak során.

Kulcsszavak: Francia Idegenlégió, Indokína, gyarmatosítás, építkezés, fegyveres összecsapások

THE FRENCH FOREIGN LEGION'S ACTIVITIES IN SOUTHEAST ASIA FROM THE BEGINNING OF THE COLONISATION TO THE OUTBREAK OF THE INDOCHINA WAR

Abstract

French Indochina was one of the richest areas of the French colonial empire, over which France gained sovereignty at the end of the 19th century. Subsequently, the territory, also known as the pearl of the colonial empire, brought significant financial benefits to the motherland, and maintaining French rule was a priority for the French government. From the outset, the French Foreign

* Dr. habil. Bene Krisztián egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, benekrisztian@yahoo.fr

Legion played an important role in ensuring this, with its troops already taking part in the conquest of the colony and subsequently contributing to the development of the territory in various ways. In addition to their obvious military role in ensuring the security of the colony, they also played a very important constructive role, actively contributing to the creation of infrastructure as well as military facilities. Only the best and most experienced members of the regiment were allowed to serve in the regiment, and they therefore excelled in armed conflicts, which they did on several occasions during the period preceding the Indochina war.

Keywords: *French Foreign Legion, Indochina, colonialism, construction, armed clashes*

BEVEZETÉS

A Francia Idegenlégió neve szorosan összefonódott Indokínával, ahol történetének egyik leghosszabb és legtöbb veszteséggel járó konfliktusát vívta meg az első indokínai háború során 1946 és 1954 között. Ugyanakkor a világszerte ismert katonai alakulat a 19. század utolsó évtizedeitől kezdve folyamatosan jelen volt a délkelet-ázsiai régióban, aktívan közreműködött annak francia gyarmatosításában, valamint a terület infrastrukturális fejlesztésében, belső rendjének fenntartásában és katonai védelmében is. Ennek a hosszú jelenlétnek a következtében sajátos viszony alakult ki az Idegenlégió és Indokína lakossága között, amely általánosságban kevés figyelmet kap a történetírásban, mivel a második világháborút követően kirobbant dekolonizációs háború sokkal nagyobb érdeklődést vált ki.

Ebből kifolyólag a tanulmány arra vállalkozik, hogy végig kövesse a Francia Idegenlégió megérkezését és szerepvállalását Délkelet-Ázsiában a 19. századi kezdetektől egészen az első indokínai háború kitöréséig, ami lehetővé teszi a függetlenségi háború alatti tevékenységének jobb megértését is.

A FRANCIA IDEGENLÉGIÓ TÖRTÉNETE (1893I–1946)

A francia haderőben komoly hagyománya van a külföldi származású katonák felhasználásának, amelyhez a francia uralkodók a 12. századtól kezdve a 19. század elejéig rendszeresen folyamodtak. Ennek következtében egyes becslések szerint az évszázadok során hozzávetőlegesen egymillió külföldi katonai teljesített szolgálatot mintegy 400 ezred kötelékében a francia hadsereg soraiban. (De Gmeline 2016). Ilyen előzmények után került sor 1831. március 9-én a Francia Idegenlégió létrehozására, amelynek elsődleges feladata az Algéria gyarmatosításában való részvétel volt. Az alakulat 18 és 40 éves kor közötti önkénteseket toborzott, akiknek a magassága meghaladta az 1 méter 55 centimétert, majd 3 vagy 5 éves szerződést írtak alá velük. Tekintettel az önkéntesek változatos nemzetiségi hátterére, valamint a parancsok hatékonyabb végrehajtása érdekében a Légió zászlóaljait kezdetben nemzetiségi alapon állították fel, hogy az önkéntesek anyanyelvén lehessen kiadni az utasításokat. Ebből kifolyólag az 1830-as évek elején az 1., 2. és 3. zászlóaljból svájciak és németek szolgáltak, a negyedikben spanyolok, az ötödikben olaszok, a hatodikban belgák és hollandok, a hetedikben pedig lengyelek. Ugyanakkor az alakulat felszerelése és kiképzése semmiben sem különbözött a francia reguláris

haderőétől, így az egység általános jellemzőiben – nemzetiségi összetételétől és zászlóaljainak viszonylag magas számától eltekintve – teljes mértékben megegyezett egy átlagos francia soryalozezreddel (Montagnon 1999).

A következő évtizedek folyamán az Idegenlégió folyamatosan részt vett a gyarmatbirodalom határainak kitolásában, illetve a Franciaország nagyhatalmi státuszából fakadó európai fegyveres konfliktusokban. Ennek megfelelően az alakulat szerepet kapott a francia hadműveletekben az afrikai kontinens különböző régióiban (Algéria, Marokkó, Madagaszkár stb.) és Mexikóban vívott harcokban ugyanúgy, mint a spanyolországi, itáliai és a krími összecsapásokban. Emellett a porosz–francia háborúban került első alkalommal sor bevetésére a francia anyaország védelmében (Mahuault 2013). Ez utóbbi annyira sikeresnek bizonyult, hogy az első világháború során ennek tapasztalatai alapján már számos légiós menetezredet hoztak létre, amelyek soraiban több mint 40 000 önkéntes harcolt Franciaországban (és más világháborús hadszíntereken) a központi hatalmak csapatai ellen. Ennek során egyes becslések szerint eredeti létszámának közel 70 százalékát veszítette el. Bár ennek a veszteségnek több mint fele annak számlájára írható, hogy számos önkéntest saját kérésére áthelyeztek saját – szövetséges – országa hadseregébe, a veszteségek még így is jelentősek (Porch 1994). Ugyanakkor a Légió menetezrede – mely a franciaországi légiós alakulatokat tömörítette 1915-től – kilenc kitüntetésben részesült a háború végéig, amellyel a francia hadsereg egyik legsikeresebb harctéri alakulatává vált a háború során (Bergot 1984).

A két világháború közti időszakban az Idegenlégió jelentős létszámnövekedésen esett át, miközben a francia gyarmatbirodalom számos régiójában vetették be a biztonság megszilárdítása érdekében indított hadműveletek keretében. A Nagy Háború során harckészségét és megbízhatóságát bizonyító Légió szolgálataira a korábbinál jóval nagyobb mértékben tartott igényt a francia hadvezetés, így – a különböző gyarmati konfliktusokhoz igazodva – hozzájárult az egység részére történő toborzás fokozásához, valamint új ezredek felállításához. Ennek következtében az Idegenlégió létszáma 1932-ben meghaladta a 33 000 főt, majd az 1930-as évek második felére 20–22 000 fő körül stabilizálódott, miközben a korábbi két gyalozezred helyett ekkor már összesen nyolc gyalog- és két lovassági ezred szolgált a soraiban (Comor 2013).

A második világháború kirobbanása után mind az alakulat létszáma, mind pedig ezredeinek száma gyors növekedésnek indult, így 1940 tavaszára közel 50 000 fő teljesített szolgálatot a Légió kötelékében, amely hét új egységgel gazdagodott (ezek a 11. és 12. idegenlégiós gyalozezredek; a 21., 22. és 23. külföldi önkéntes légiós menetezredek; a 13. légiós hegyi könnyűdandár, valamint a 97. felderítő csoport). (Comor 1988) Ugyanakkor a megsemmisítő vereséget eredményező franciaországi hadjárat során ezek az alakulatok – a 13. dandár kivételével – megsemmisültek vagy feloszlásra kerültek, a háború időtartamára jelentkező önkéntesek többségét pedig leszerelték, így a Légió létszáma újból 20 000 fő környékére esett vissza (Mahuault 2013). Az ezt követő időszak megtépázta az Idegenlégió hírnevét, mivel a Vichy-ben székelő kollaboráns kormány védelmében a szövetségesek ellen is harcolnia kellett,

majd 1942 végétől újból a tengelyhatalmak csapatai ellen vette fel a harcot különböző hadszíntereken, amely kevés dicsőséget hozott számára, ugyanakkor súlyos veszteségekkel járt (Guyot 2011). Ennek következtében a nagy múltra visszatekintő alakulat a konfliktus végén jelentősen meggyengülve várta, hogy a francia hadvezetés a gyarmatbirodalom mely részén és milyen formában tart igényt szolgálataira. Ahogy korábban is említettük – illetve bizonyos aspektusait már be is mutattuk (Bene 2022) –, erre végül Indokínában került sor, ebből kifolyólag érdemes részletesebben is kitérni a régió francia fennhatóság alatti történetére.

A DÉLKELET-ÁZSIAI TÉRSÉG FRANCIA GYARMATOSÍTÁSA

Franciaország már a 17. század közepétől kezdve érdeklődni kezdett Délkelet-Ázsia egy részének gyarmatosítása iránt. Ennek elősegítése érdekében katolikus hittérítőket küldött a térségbe, akik a kereszténység terjesztése mellett információkat gyűjtöttek a helyi hatalmi viszonyokról és kapcsolatokat építettek ki a befolyásos politikai vezetőkkel. Ezzel párhuzamosan a vietnámi nyelv kínai gyökerű írásmódját is átültették a latin ábécére, amely fokozatosan elterjedve általánossá vált, így a későbbiekben jelentősen megkönnyítette a vietnámi és az európai kultúrák egymáshoz való közeledését (Cadeau 2019).

Ugyanakkor az egyre szorosabbra fonódó gazdasági és kulturális kapcsolatok ellenére a francia állam bel- és külpolitikai nehézségei sokáig nem tették lehetővé, hogy komolyabb erőforrásokat fordítson a régió gyarmatosítására. Mindazonáltal a francia egyházi, gazdasági és katonai körök részéről jelentős nyomás nehezedett a kormányzatra, hogy tevőlegesen lépjen fel a helyi katolikusok védelme, a kereskedelmi útvonalak megnyitása és a stratégiai pozíciók javítása érdekében. Ennek hatására 1858-ban megkezdődött a térség államainak katonai meghódítása, amelynek következtében Franciaország 1862-ben elfoglalta Kokinkínát, amely francia gyarmattá vált, 1863-ban pedig létrehozta a kambodzsai protektorátust, amelynek következtében Kambodzsza is a fennhatósága alá került. Néhány évtizeddel később folytatódott a régió francia uralom alá vonása, a helyi erőkkel és a kínai hadsereggel – amely aktívan fellépett a kínai határok közelében zajló francia térnyerés ellen – vívott kemény harcok után pedig 1885-ben protektorátusként Annam és Tonkin is a francia gyarmatbirodalom része lett, ami lehetővé tette az Indokínai Unió létrehozását 1887-ben (Aszódy 1977). Az új közigazgatási egység közös irányítás alá vonta a katonailag és politikailag alárendelt helyzetbe kényszerített délkelet-ázsiai államokat. Miután 1893-ban Laosz is francia protektorátus lett, majd 1899-től az Indokínai Unió részévé vált, lezárult a régióban a francia területi terjeszkedés. A jelentősebb katonai műveletek befejeződése után megkezdődött a 737 000 km² kiterjedésű közigazgatási egység integrálása a számos kontinensre kiterjedő francia gyarmatbirodalomba, amelynek eredményeként Indokína néhány évtized leforgása alatt a francia fennhatóság alatt álló tengerentúli területek legtehetősebb és legnépesebb gyarmatává vált (Phan 2009).

Gazdasági téren Indokína különösen jól teljesített a francia gyarmati időszakban. A jó földrajzi adottságoknak, a befektetéseknek és az újításoknak köszön-

hetően a mezőgazdaság kiemelkedően jó teljesítményt nyújtott: a területet világ legnagyobb rizstermelői között tartották számon, miközben hatalmas sikernek bizonyult a kaucsukültetvények létrehozása is, de számos más termény (tea, kávé, cukor) is nagy hasznot hozott. A fakitermelés mellett jelentős mennyiségben bányásztak szenet és különböző fémeket (önt, ólmot, cinket, volfrámot) is, melyeket az anyaországban és a világpiacon értékesítettek, miközben ezekre alapozva jelentős helyi ipar alakult ki a 20. század első felében. A látványos fejlődés nem csupán a francia befektetőket, de a helyi polgárságot is gyarapította, ugyanakkor a lakosság többsége nem részesült ennek hasznából. Számos nagyszabású beruházásra is sor került, a nagyobb településeket a gyarmati utak rendszere kötötte össze, kikötőket hoztak létre és új városnegyedek jöttek létre, miközben megkezdődött a vasúthálózat kiépítése is. Mindezek eredményeképpen Indokína az egyik leggazdagabb francia gyarmattá vált, ahol az életszínvonal jelentősen meghaladta a többi területét, így joggal nevezték a gyarmatbirodalom gyöngyszemének (Frémeaux 2012).

Az 1920-as évekre kialakult egy olyan öntudatos és franciás műveltséggel rendelkező helyi polgári réteg, amely nagyobb beleszólást igényelt Indokína irányításába, és ennek a vágyának számos fórumon határozottan hangot is adott. Ennek egyik eszközeként politikai pártok jöttek létre, amelyek programjában közös elem volt az önrendelkezés megjelenése, vagyis a helyi elit részvétele a gyarmat irányításában, ugyanakkor ez kezdetben még nem jelentette a függetlenség kivívásának szándékát, csupán az érdekérvényesítés magasabb szintjének elérésére törekvést. Az 1920-as évek második felében a mozgalom egyes tagjai radikalizálódtak, létrehozták a Vietnámi Nacionalista Pártot, amely az illegális akciók felé fordult: titkos társaságokat hozott létre, szórólapokat terjesztett, merényleteket hajtott végre gyarmati képviselők ellen, 1930-ban pedig megkísérelt általános felkelést kirobbantani az egyik gyarmati lövészezred soraiban zendülést szítva. A fegyveres akcióhoz azonban mások nem csatlakoztak, így a francia hatóságok gyorsan leverték a zendülést, a párt vezetésének számos tagját pedig letartóztatták és kivégezték, másokat pedig hosszú börtönbüntetésre ítélték. Ennek következtében a függetlenségi mozgalom irányításának lehetősége kicsúszott a párt kezéből, ezt követően pedig a baloldali csoportok kapták meg a lehetőséget arra, hogy a függetlenség kérdését napirenden tartsák (Cadeau et al. 2012).

Ezzel egyidőben a Franciaországban tanuló és dolgozó indokínaiak közül többen – köztük Nguyễn Sinh Cung, aki később Hồ Chí Minh néven vált ismertté – az anyaországban megismerkedtek a francia kommunista párt képviselőivel, akik révén átvették a kommunista ideológiát, amely hazatérésük után fokozatosan teret nyert Francia Indokínában is. Az új tanok elsősorban az iskolázott fiatalságot vonzották, amelynek tagjai egyszerre kívánták elérni hazájuk függetlenségét Franciaországtól, ugyanakkor pedig fel kívántak lépni a szegénységben élő paraszti és munkásrétegek életkörülményeinek érdemi javításáért. A kommunista ideológia terjesztése érdekében az értelmiségiek az ipari és falusi munkások soraiban vállaltak állást, hogy azok megismerhessék a mozgalom tanításait és módjukban álljon csatlakozni a kommunistákhoz. 1930-ban az Indokínai Kommunista Párt megalakítására

is sor került, bár hatékonyságát csökkentette, hogy tagjai különböző, egymástól eltérő nézeteket valló frakciókat alakítottak. A kommunisták is kísérletet tettek arra, hogy a gyarmat egész lakosságát megszólítsák és maguk mögé állítsák, ezért sztrájkmozgalmakat és szovjettanácsokat szerveztek. Ezeket a megmozdulásokat azonban a gyarmati hatóságok kegyetlenül leverték, amelynek során több ezer ember veszítette életét, sokan pedig börtönbe kerültek, ami a kommunista pártot is meggyengítette, mindazonáltal így is ez maradt az egyetlen jelentős politikai erő az 1930-as években, amely a függetlenségi törekvéseket képviselte (Ageron et al. 2016). A francia gyarmat 1940-ben japán megszállás alá került, a háborús események következtében pedig a francia hatóságok elvesztették az ellenőrzést a teljes régió felett. A fokozatosan erősödő kommunista mozgalom egyre nagyobb teret nyert, így a háború lezárultakor a gyarmat egy részét már irányítása alá tudta vonni, 1946-ban pedig felkelést robbantott ki a visszatérő francia gyarmati hatóságok ellen. A fegyveres összecsapások egyre kiterjedtebbé és jelentősebbé váltak, így a konfliktus függetlenségi háborúvá nőtte ki magát, amely a franciák vereségével ért véget 1954-ben (Phan 2009).

A HÓDÍTÓK

A porosz–francia háborúban elszenvedett megalázó vereség után Franciaország figyelme a gyarmatosítás felé fordult és a világ számos régiójában kezdett új területeket a fennhatósága alá vonni. Délkelet-Ázsia is ezek közé tartozott, ahol a francia csapatok már a 19. század közepe óta jelen voltak és fokozatosan igyekeztek meghódítani a térség államait. Ez a terjeszkedés kiváltotta a szomszédos Kína rosszallását is, amely 1881-ben háborút indított a saját befolyási zónájának tekintett Tonkinba betolakodó Franciaország ellen. Ennek következtében jelentős francia csapaterősítések érkeztek a régióba, amelyek sorában találjuk a Francia Idegenlégió 1. zászlóalját is 650 fővel, amely 1883 novemberében szállt partra Hải Phòng városában. Ekkor kezdődött el a Légió története Indokínában, amely ezt követően egészen 1954-ig – egy rövid időszakot leszámítva 1945-ben – folyamatos volt (Comor 2013).

Decemberben a légiós egység már bevetésre is került egy 5 000 fős hadoszlopban, amely a Hanoitól 45 kilométerre északnyugatra található Sơn Tây városát vette ostrom alá. A 15 000 fős kínai és annamita katonákból álló helyőrség keményen védekezett, de a légiósok december 16-án rohammal elfoglalták a várost védő erőd főkapuját, így a település elesett, a Légió pedig komoly benyomást tett mind a többi francia alakulatra, mind pedig az ellenségre fegyelmettségével, bátorságával és harctéri teljesítményével. 1884 februárjában az Idegenlégió 2. zászlóalja is csatlakozott a francia támadóerőhöz, amely a 30 kilométerre keletre található Bắc Ninh ellen vonult, amelyet szintén komoly erődítés védett. Ennek ellenére a francia csapatok – élükön újból a légiósokkal – március 12-én egymást követő rohamokkal ezt a települést is bevették, amellyel újabb komoly csapást mértek a túlerőben lévő kínai erőkre (Mahuault 2006). A nagyhatalmak gyarmati vetélkedésére jellemző

módon az elfoglalt városban jelentős mennyiségű nyugati – amerikai, brit, német – gyártmányú modern fegyvert zsákmányoltak (Blond 2008).

Az elszennvedett vereségek hatására a kínai kormány tárgyalásokat kezdeményezett és hozzájárult Annam francia protektorátus alá vonásához. A diplomáciai egyeztetések azonban megszakadtak, amikor 1884 júniusában a kínai reguláris és irreguláris erők meglepetésszerűen újból támadásba lendültek a francia csapatok ellen. A francia csapatok egy része védelmi állásokat foglalt el, ezek között találjuk az 1. és 2. légiós századokat, amelyek egy 600 fős egység soraiban Tuyên Quang erődjét védték. A kis létszámú helyőrséget egy 10 000 fős kínai haderő vette ostrom alá 1885 januárjában, azonban a védők a sokszoros túlerő ellenére kemény küzdelmeket vívva három hónapig kitartottak, amíg márciusban megérkezett a felmentő hadoszlop, amely visszavonulásra kényszerítette az ostromlókat (Aszódy 1977).

Ezzel egyidőben a francia haderőt alkotó másik hadoszlop szintén sikeresen nyomult előre az év első hónapjaiban és Tuyên Quang-tól 160 kilométerre északkeletre elfoglalta Lạng Sơn erődjét. Március 28-án azonban nagyerejű kínai ellentámadás bontakozott ki, amely visszaszorította a francia erőket. A helyi parancsnokság elhamarkodottan kiűrtette Lang Song erődjét, majd utánpótlása és felszerelése jelentős részét megsemmisítve visszavonulást rendelt el. A különböző utakon visszavonuló francia csapatok utóvédjét a Légión két zászlóalja alkotta, amely megőrizte hidegvérét és a túlerőben lévő kínai egységek támadásait visszaverve biztosította a francia csapatok visszatérését Tonkin központi régiójába. Ennek a (fél)sikernek azonban komoly ára volt a Légión részéről: 24 halott és 102 sebesült légiós. A hadművelet belpolitikai következményei is jelentősek voltak, a gyarmatosítást zászlajára tűző Jules Ferry kormánya megbukott. Ugyanakkor a korábban megkezdett békétárgyalások folytatódtak a kínai féllel, aki végül az 1885. június 9-én aláírt tiencsini egyezményben elismerte az Annam és Tonkin feletti francia fennhatóságot (De Gmeline 2016).

A hódítás után a pacifikálás időszaka következett az indokínai francia gyarmati haderő és a Francia Idegenlégió számára is. Az utóbbi összesen négy zászlóaljjal vett részt ebben a feladatban, mivel még a kínai csapatokkal vívott harcok folyamán született döntés a légiós alakulatok számának megduplázásáról a régióban, amelyre végül a háború lezárása után került teljes egészében sor. Noha a hivatalos konfliktus véget ért, az általános biztonsági helyzet nagyon rossz volt, mivel Tonkin városoktól távolabb eső szárazföldi és vízi területein számtalan kínai dezertőr, helyi bandita és különböző nemzetiségű kalóz telepedett meg, akik komoly veszélyt jelentettek mind a helyi lakosokra, mind pedig a francia haderő tagjaira. A rendkívül nehéz terepen a szokásostól eltérő módon kellett felvenni a harcot ezekkel az irreguláris csapatokkal. A légiósok őrposztok hosszú sorát építették ki szerte a régióban, illetve az ezeket összekötő utakat és hidakat is, amelyek lehetővé tették a gyarmati erők gyors mozgását. Ezek hozzájárultak egy-egy szektor védelméhez, illetve ezekre támaszkodva lehetett támadásokat indítani a biztonságot veszélyeztető elemek ellen. Ez rendkívül hosszú, fárasztó és veszteségteljes tevékenység volt, amely nagyjából 1910-re zárult le, és eközben 23 tiszt, 259 altiszt és 1882 légiós életét követelte (Mahuault 2006).

AZ ÉPÍTŐK

A Francia Idegenlégió tagjaival szemben a kezdetektől fogva – a katonai alakulatokban általánosságban elvártakon túl – három különleges elvárás érvényesült: kiváló harckészség, elsősegélynyújtási képesség (harctéri és polgári körülmények között), valamint területformálási képesség (rombolás és építés egyaránt). Ebből kifolyólag minden légiós ezredben külön utászszázadot hoztak létre a nagyobb építési feladatok ellátására. Az ő feladatuk volt az utak megnyitása, sok esetben ez a gyakorlatban az utak kiépítését jelentette, majd ezek karbantartását is, illetve ehhez kapcsolódva az őrsosztok és helyőrségek fizikai létrehozását. Ennek köszönhető, hogy a légiósok nem csupán harcosként, hanem építőként is komoly hírnévre tettek szert mindenhol, ahol hosszabb ideig állomásoztak (Comor 2013).

A légiósok nagyon aktív építőtevékenységet folytattak Indokínában is, ahol a 20. század első éveiben az északi határvidéken megerősített helyőrségek hálózatát hozták létre, valamint az ezeket összekötő 800 km hosszúságú utat. Az első világháború alatt a légiós egységek nagy részét visszavonták az anyaországba, ahol hatalmas igény jelentkezett az emberi és anyagi utánpótlásra, ennek következtében mindössze egy légiós század maradt Indokínában rendfenntartási célból. Ez az erő kivonás hozzájárult a közbiztonság romlásához, újból elszaporodtak a banditák és a kalózok, ezért a konfliktus lezárulta után újból megerősítették a légiós kontingenst a délkelet-ázsiai térségben. Enne következtében az idegenlégiósok komoly szerepet játszottak a gyarmati adminisztráció fenntartásában Indokínában, amelynek elismeréseképpen 1930. szeptember 1-én az itt tevékenykedő légiós egységeket – összesen négy zászlóaljat – egy frissen létrehozott ezred kötelékébe rendelték, amely az 5. légiós gyalogezred elnevezést kapta (De Gmeline 2016).

A délkelet-ázsiai gyarmat különböző pontjaira helyezett alegységek maguk építették ki körleteiket, amelyek funkcionálisak, ugyanakkor kényelmesek is voltak. A polgári és katonai közigazgatás tevékenységének köszönhetően Indokína az egyik legkellemesebb szolgálati helyé vált, ahova kitüntetésből helyezték a veterán légiósokat (Monclar 2014).

1936-ban döntés született az indokínai gyarmati úthálózat célirányos fejlesztéséről. A meglévő utak mellé stratégiai fontosságú útvonalakat építettek ki egyrészt az északi határral párhuzamosan, másrészt pedig észak-déli irányban a csapatok gyorsabb áthelyezését megkönnyítendő. Ezek kiegészítették a már meglévő úthálózatot, ugyanakkor a korábbiaktól eltérő módon immár a gépesített alakulatok mozgását is lehetővé tették. A céljuk egy északról érkező vagy abba az irányba indított esetleges nagyszabású hadművelet hatékony elhárítása, illetve támogatása volt. Részben ezeknek az erőfeszítéseknek az eredményeképpen a francia gyarmat rendelkezett az ázsiai kontinens egyik legjobb úthálózatával, amely 32 000 km kövezett és 5700 km aszfaltozott utat foglalt magában 1943-ra. Ugyanakkor mivel ez elsősorban a katonai egységek gyors mozgását szolgálta, nem pedig az állandó áruszállítást, ezért a felhasznált anyagok mennyisége és minősége, valamint a klimatikus viszonyok is gyorsan rontottak az ál-

lagán, a folyamatos használhatóság fenntartása pedig rendszeres karbantartást igényelt (Cadeau et al. 2012).

A fentiek mellet az építkezési folyamat két másik speciális elemmel is rendelkezett. A hadvezetés egyrészről a katonai alakulatok emberállományának pihentetése céljából új üdülőközpontok létrehozását és a meglévők bővítését rendelte el. A kemény munkában résztvevő légiósokat a trópusi éghajlatú régiókból a kellemesebb klímájú hegyvidékre irányították pihenésre és feltöltődésre. A korábban létrehozott katonai üdülőközpontot jelentősen kibővítették, mellette pedig három másikat is építettek, melyek jelentősen javították a csapatok morálját. Másrészről a veteránok letelepítési programjának keretében egy mezőgazdasági ismereteket oktató létesítményt is felállítottak, amely a leendő gazdálkodók felkészítését szolgálta, akik leszerelésük után a kormánytól az Indokínában kapott birtokukon folytattak volna mezőgazdasági tevékenységet (Mahuault 2006).

Azonban a saját életét élő gyarmat sorsában gyökeres fordulat következett be, amikor a második világháború kitörését követően egy szomszédos nagyhatalom, a Japán Császárság érdeklődésének homlokterébe került.

A HARCOSOK

Az 1937-ben kitört második kínai–japán háború közvetve Indokínát is érintette, amely – Burmához hasonlóan – a japán támadás ellen védekező kínai erő fő utánpótlási útvonalaként működött. Japán számára ezért – valamint délkelet-ázsiai terjeszkedési tervei miatt is – kiemelten fontos volt Francia Indokína semlegesítése, majd elfoglalása. A francia hadvezetés is számolt ezzel a lehetőséggel, ugyanakkor a második világháború kirobbanása okán 1939–1940-ben a gyarmat megerősítése helyett inkább annak erőforrásait is az anyaország védelmének megszilárdítására használták fel (Cadeau 2019).

A francia hadsereg nyugat-európai hadszíntéren elszenvedett veresége és a francia kormány által az európai tengelyhatalmakkal kötött fegyverszünet után azonban a délkelet-ázsiai gyarmat nagyon kiszolgáltatott helyzetbe került. Az anyaország jelentette politikai és katonai védelem egyik napról a másikra megszűnt létezni, a befolyási zónáját folyamatosan kiterjesztő Japán pedig egyre erősödő diplomáciai nyomás alá helyezte a helyi francia gyarmati közigazgatást. Ennek eredményeképpen 1940. augusztus 30-án és szeptember 22-én a gyarmat vezetése megállapodásokat írt alá a japánokkal, amelyek értelmében azok a Vörös-folyótól északra csapatokat állomásoztathattak és három katonai repülőteret is használhattak, valamint csapataik áthaladhattak a területen a szövetséges hatalmak (Nagy-Britannia, Kína) elleni hadműveletek során. Az aláírt megállapodások ellenére a japán hadsereg szeptember 22-én fegyveres akciót indított a kérdéses terület elfoglalására és végül négynapos küzdelem során meg is szállta azt. A minimális francia veszteséggel járó akció erődemonstrációként szolgált a francia gyarmati vezetés számára, amely az anyaországból érkező utánpótlás és erősítés nélkül sem számban, sem minőségben nem vehette fel a versenyt a ja-

pán alakulatokkal. (Ageron et al. 2016) A többszörös túlerőben lévő támadókkal szemben az 5. légiós gyalogezred 2. zászlóalját is felvonultató francia helyőrség Lang Song-ban háromnapos küzdelem után kapitulálni kényszerült. A japánok által adott lecke sokba került: 300 halottba és 2500 hadifogolyba (ideértve a 2. zászlóalj légiósait), valamint a francia katonai felsőbbrendűségbe vetett hit elvesztésébe (Cadeau et al. 2012). A japánok ugyanakkor a hadművelet végén szabadon engedték a hadifoglyokat és a fegyvereiket is visszaszolgáltatták, így a fogságba esett légiósok is folytathatták szolgálatukat (De Gmeline 2016).

Ez a jelentős presztízavesztés ugyanakkor arra bátorította a szomszédos Thaiföldet, hogy a századelőn elvesztett területei visszaszerzéséért hadba szálljon. A thai hadsereg 1940 októberétől folyamatosan kisebb támadóakciókat indított a francia gyarmat ellen, majd 1941 januárjában nagyszabású offenzívába kezdett a francia csapatok ellen. A francia haderő a Ko Chang-i tengeri ütközetben győzelmet aratott a thai flotta felett, a szárazföldön pedig – a 3. légiós zászlóalj helytállásának is köszönhetően – szilárdan tartotta állásait. Mindezek ellenére a francia gyarmati vezetésnek japán nyomásra 1941. május 9-én egy közel 100 000 km²-es területet át kellett adnia Thaiföld számára, amely így céljait elérve győztesen került ki az összecsapásból. (A világháború lezárulta után ugyanakkor Párizs fellépésének hatására kénytelen volt visszaszolgáltatni a megszerzett területeket.) (Mercier-Bernadet 2001).

Az ezt követő időszakban a légiós alakulatoknak egyre aktívabban kellett fellépnie a fegyveres banditák és különböző nemzetiségű dezertőrök ellen, akik komoly problémát kezdtek jelenteni egyes térségekben. A légiósok intenzív járőrtevékenységet folytattak a rájuk bízott szektorokban, emellett pedig folytatták a kiképzési gyakorlatokat. A helyzetet ugyanakkor nehezítette az anyaországi utánpótlás hiánya, amelynek következtében a korábban modernnek tekinthető fegyverzet elavulttá vált, a felszerelés elhasználódott, a lőszertartalékok pedig folyamatosan apadtak. Emellett a gyógyszerutánpótlás elmaradása miatt a trópusi betegségek is egyre több gondot okoztak az alakulat tagjai számára (Mahault 2006).

Bár a francia gyarmati csapatok nem jelentettek komoly veszélyt a japán fennhatóságra, a csendes-óceáni hadszíntéren zajló hadműveletek kedvezőtlen alakulása miatt a japánok komolyan tartottak egy esetleges szövetséges partraszállástól Indokínában. Ennek megelőzése, illetve az erre való felkészülés érdekében 1945. március 9-én az esti órákban meglepetésszerűen lerohanták a francia csapatokat, hogy semlegesítsék ezeket és biztosítsák a maguk számára a gyarmat feletti teljes fennhatóságot. A 60 000 fős francia helyőrséget közel 100 000 japán katona támadta meg figyelmeztetés nélkül. Ennek ellenére a francia csapatok több helyen felvették a harcot japánok ellen, a légiósok pedig mindenhol keményen küzdöttek a támadók ellen. A különböző helyőrségekben állomásozó francia erők ellenállása változó intenzitású és időtartamú volt, azonban a legtöbb esetben 24 órán belül teljes volt a japán győzelem, amelynek következtében a francia haderő megsemmisült vagy fogságba került (Sergent 1977).

A légiósok közül sokan életüket áldozták a küzdelem során, de végül mindhárom légiós zászlóalj ki tudott törni a bekerítésből, hogy csatlakozzon Marcel Alesandri tábornok – az 5. légiós ezred korábbi parancsnoka – hadoszlopához, amely Kína felé próbálta átverekedni magát a dzsungelen keresztül. Az 5700 főből (köztük 3200 helyi katonából) álló hadoszlopnak közel 1000 kilométeres távolságot kellett megtennie a kínai határig. A japán csapatok folyamatosan üldözték a nehéz terepen magának utat törő különítményt. Az előőrs és az utóvéd légiósokból állt, akik ismerték a terepet és elszántan harcoltak minden helyzetben (Porch 1994). Az ő tudásuknak és helytállásuknak (is) köszönhetően a hadoszlop tagjai június 15-én érkeztek meg Kínába 96 napos menetelés után. Az 5. légiós gyalogezredet 1945. július 1-én feloszlatták, a túlélőkből pedig egy menetzászlóaljat hoztak létre. Ennek létszáma mindössze 613 fő volt – az eredeti 3000 helyett (Comor 2013).

A VISSZATÉRŐK

1945 augusztusában bekövetkezett a japán kapituláció, amely természetesen maga után vonta az Indokínában állomásozó japán erők fegyverletételét is. Ez utóbbi ugyanakkor meglehetősen sajátos módon zajlott. Az itt állomásozó japán erők már a konfliktus során jelentős támogatást nyújtottak a helyi nacionalista erőknek, amelyek közül kiemelt fontosságúvá vált a kommunista párt által 1941-ben létrehozott politikai és paramilitáris szervezet, a Viêt-Minh. Ennek a különböző politikai irányultságú nacionalista mozgalmakat tömörítő ernyőszervezetnek a fegyveres szárnyaként jött létre 1944 végén a Vietnámi Néphadsereg is. Mivel az Indokínában állomásozó japán haderő egy része úgy döntött, hogy a Viêt-Minh előtt teszi le a fegyvert, fegyverzetének és felszerelésének döntő többsége a függetlenségpártiak kezébe került, ami jelentős erősítést jelentett számukra (Cadeau et al. 2012). A Charles de Gaulle irányítása alatt álló új francia politikai vezetés a második világháború lezárulta után természetesen vissza kívánta állítani fennhatóságát a gyarmat felett. Azonban a függetlenségpártiak között vezető szerepet betöltő kommunista erők Hồ Chí Minh vezetésével a kialakuló hatalmi vákuumban 1945. szeptember 2-án kikiáltották a független Vietnámi Demokratikus Köztársaságot és elvben átvették a gyarmat irányítását (Singaravelou 2013).

A francia kormány csupán 1945 végétől kezdve tudott csapatokat küldeni Indokínába, amelyek lépésről lépésre váltották fel az itt állomásozó kínai és brit erőket, amelyek korábban a magukat megadó japán katonák őrzéséről gondoskodtak, illetve szorították ki a fontosabb közigazgatási központokból a Viêt-Minh csapatait. Ugyanakkor tárgyalásokat kezdtek a helyi politikai erőkkel a béke megőrzéséről és Francia Indokína státuszáról az újonnan létrehozott Francia Unió fennhatósága alatt. Végül azonban a folyamatosan szaporodó fegyveres összetűzések 1946. december 19-én a hanoi-i felkelésben csúcsosodtak ki,

amivel a kommunista erők megadták a jelet a franciák elleni általános felkelésre, ezzel pedig megkezdődött az indokínai háború (Fleury 2003).

Eközben 1945 nyarán a feloszlott 5. légiós gyalogezred sebesült és beteg tagjait légi úton Indiába szállították kezelésre, miközben a sértetlen légiósokat a korábban említett menetzászlóalj kötelékében szervezték újjá. A katonák égettek a vágytól, hogy visszatérhessenek Indokínába és újból felvehessék harcot a japánokkal, azonban az amerikai hadvezetés nem engedélyezte számukra, hogy elhagyják Kínát, mivel nem bízott a korábban Pétain marsall oldalán álló alakulatban és nem támogatta a francia gyarmatbirodalom újbóli megerősödését (Sergent 1977). A légiósok így arra kényszerültek, hogy tétlenül várakozzanak, miközben a fent leírt jelentős katonai és politikai változások egy részére sor került. Eközben újabb túlélők és a sebesüléseikből felépült katonák csatlakoztak az egységhez, amelynek kötelékében összesen hat – egy parancsnoki, négy gyalogsági és egy ellátó – század volt 1946 elején. A zászlóalj soraiban ekkor összesen 655 európai és 328 indokínai katona teljesített szolgálatot (Montagnon 1999).

Hosszú várakozás után végül megérkezett a felettes szervek engedélye, hogy az alakulat visszatérhessen Indokínába, így a különítmény végül 1946. február 19-én lépte át a kínai határt és kezdte meg hosszú menetelését korábbi állomáshelyére. Az ország jelentős része kínai katonai ellenőrzés alatt állt, a kínai csapatok pedig nem engedélyezték az áthaladást az általuk ellenőrzött területen. Ebből kifolyólag a légiós alakulat Laosz és Tonkin határvidékének hegyekkel szabadalt régiójában nyomult előre, amelynek során a függetlenségpárti Viêt-Minh erőkkal találta szembe magát, ezért a tavasz folyamán harcolva kellett előretörnie Indokína belseje felé. Eközben számos lázadó csoportot felszámolt, majd nyár elején az esős évszak közeledtével megerősített védelmi állásokat épített ki Sam Nu'a térségében, Laosz északkeleti részén. Ebben a régióban állomásozott szeptember végéig, miközben több Viet Minh támadást visszavert. A zászlóaljnak ősz elején sikerült felvennie a kapcsolatot az időközben beérkezett francia expedíciós haderő kötelékeivel. Októberben a francia parancsnokság elrendelte a zászlóalj áthelyezését Saigonba, ahova az a hónap végén érkezett meg, majd november 1-én feloszlatták az – ideiglenes jelleggel létrehozott – alakulatot. Mivel eddigre a korábban az 5. légiós ezredben szolgáló minden légiós bőven letöltötte szerződésének ötéves időtartamát, a zászlóaljat az Idegenlégió algériai központjába irányították, ahol a veteránoknak lehetőségük nyílt leszerelni a hosszú, veszteségteljes, ugyanakkor kiemelkedő teljesítménnyel fémjelzett szolgálat után. December közepén hajózták be a légiósokat Saigonban, majd 1947 januárjában érkeztek meg Algériába, ahol egy díszszemle után került sor hivatalos leszerelésükre (Mahuault 2006). A különleges szolgálatot maguk mögött tudó katonák helyét más légiós egységek tagjai vették át Indokínában, akiket azonnal be is vetettek a felkelők ellen a kirobbant függetlenségi háború összecsapásaiban (Boncarrère 2006).

ÖSSZEGZÉS

Noha Délkelet-Ázsia és a Francia Idegenlégió vonatkozásában az első indokínai háború az az eseménysorozat, amely logikus módon azonnal felmerül a (had)történelmet ismerők és aziránt érdeklődők körében, a terület és az alakulat közötti különleges kapcsolat jóval korábban kezdődött és sokkal összetettebb annál, mint amilyennek elsőre tűnik.

A Légió aktívan és számos emlékezetes haditettet megvalósítva közreműködött abban, hogy a régió francia fennhatóság alá kerüljön a 19. század végén. Annak ellenére, hogy az egység elsősorban afrikai tartós szerepvállalásáról ismert, emellett oroszlánrésze volt mind Indokína meghódításában és békéjének megteremtésében, mind pedig a gyarmati közigazgatás rendszerének megszilárdításában. Utóbbi során nem csupán katonai, hanem építői kompetenciáinak is ékes tanújelét adta, amikor szakértelmével és munkaerejével hozzájárult a gyarmat védelmi rendszerének, valamint úthálózatának kiépítéséhez.

Nem kevésbé fontos kiemelni a második világháború alatti tevékenységét, amikor ugyan számos szempontból kényszerpályán mozgott, a lehetőségek szabtak keretek között mégis kiemelkedő harctéri teljesítményt nyújtott, amely jelentősen felülmúlta a gyarmati helyőrség többi alakulatának eredményeit. Bár a terjedelmi korlátok nem tették lehetővé, hogy ennek az érdekes és rendkívül komplex összefüggésrendszernek minden elemét bemutassam, reményeim szerint mégis sikerült érzékletesen felvázolnom legfontosabb sarokpontjait – amelyek akár későbbi, adott jelenségekre koncentráló, még elmélyültebb elemzések alapjául is szolgálhatnak.

TRODALOM

- Ageron, C.-R. – Cquery-vidrovitch, C. – Meynier, G. – thobie, j. (2016). Histoire de la France coloniale 1914-1990. Armand Colin, Paris.
- Aszódy, J. (1977). A pokol zsoldosai. Lapok az Idegenlégió történetéből. Kossuth, Budapest.
- Bene, K. (2022). Az indokínai háború során elesett magyar idegenlégiósok. Mediterrán Világ, Vol. 51. pp. 22-38.
- Bergot, E. (1984). Régiment de marche de la Légion. Presses de la Cité, Paris.
- Blond, G. (2008). Histoire de la Légion étrangère. Perrin, Paris.
- Bonnecarrère, P. (2006). Par le sang versé. La Légion étrangère en Indochine. Perrin, Paris.
- Cadeau, I. – Cochet, F. – Porte, R. (2012). La guerre d'Indochine. Dictionnaire. Perrin – Ministère des Armées, Paris,
- Cadeau, I. (2019). La Guerre d'Indochine. De l'Indochine française aux adieux à Saigon 1940-1956. Tallandier, Paris.
- Comor, A.-P. (2013). La Légion Étrangère. Histoire et dictionnaire. Robert Laffont – Ministère de la Défense, Paris.
- Comor, A.-P. (1988). L'Épopée de la 13ème Demi-brigade de Légion Etrangère 1940-1945. Nouvelles Éditions Latines, Paris,
- Fleury, G. (2003). La guerre en Indochine 1945-1954. Perrin, Paris.
- Frémeaux, J. (2012). Les empires coloniaux. Une histoire-monde. CNRS, Paris.
- De Gmeline, P. (2016). Nouvelle histoire de la Légion étrangère. Perrin, Paris.
- Guyot, P. (2011). D'un régiment de marche de la Légion étrangère (RMLE) à l'autre, répétition ou évolution de l'histoire? Revue historique des armées, Vol. 265. pp. 24-31.
- Mahuault, J.-P. (2013). Engagés volontaires à la Légion étrangère pour la durée de la guerre (E.V.D.G.) 1870-71, 1914-18, 1939-45. Grancher, Paris.
- Mahuault, J.-P. (2006). Légionnaires et bâtisseurs. « Le grand 5 » (1883-2000). L'Harmattan, Paris.
- Mercier-Bernadet, F. (2001). Le rôle du Japon dans le conflit franco-thaïlandais (juin 1940 – mai 1941). Guerres mondiales et conflits contemporains, Vol. 199. pp. 25-39.
- Monclar, F. (2014). Monclar. Le Bayard du XXe siècle. Via Romana, Versailles.
- Montagnon, P. (1999). La Légion étrangère de 1831 à nos jours. Pygmalion, Paris.
- Phan, B. (2009). Colonisation et décolonisation. (XVIe-XXe siècle). Presses Universitaires de France, Paris.
- Porch, D. (1994). La Légion étrangère 1831-1962. Librairie Arthème Fayard, Paris.
- Sergent, P. (1977). Les Maréchaux de la Légion. L'odyssée du 5e Étranger (1940 – 1945). Fayard, Paris.
- Singaravélou, P. (szerk.) (2013). Les empires coloniaux (XIXe-XXe siècle). Points, Paris.

A BRIT MEGSZÁLLÁS TÁRSADALMI- KULTURÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI EGYIPTOMBAN (1914–1918)

Ferwagner Péter Ákos*

ABSZTRAKT

Az első világháború elején Nagy-Britannia a megszállása alatt álló Egyiptomot protektorátusává nyilvánította és a kulcsfontosságú Szezei-csatorna védelmében csapatokat vezényelt a Nílus menti országba. A csapatok jelentős részben a gyarmatokról, valamint Ausztráliából és Új-Zélandról érkeztek. Ezek a katonák a sivatagi szolgálat mellett a nagyvárosokban kerestek maguknak szórakozási lehetőségeket, ami az alkohol- és drogfogyasztás növekedésével, továbbá a prostitúció terjedésével járt együtt. Előfordultak erőszakos atrocitások a helyiekkel, amelyek közül a legjelentősebb az 1915. április 2-i „láadás” volt.

Kulcsszavak: első világháború, Nagy-Britannia, Egyiptom, Ausztrália, Új-Zéland, kulturális különbségek, atrocitások, prostitúció

SOCIO-CULTURAL CONSEQUENCES OF THE BRITISH OCCUPATION IN EGYPT (1914–1918)

ABSTRACT

At the beginning of the First World War, Great Britain declared occupied Egypt a protectorate and sent troops along the Nile to protect the Suez Canal. The troops came mainly from the colonies, as well as from Australia and New Zealand. In addition to desert service, these soldiers searched for entertainment opportunities in the big cities, which was accompanied by an increase in alcohol and drug consumption and the spread of prostitution. There were violent atrocities against the locals, the most significant of which was the “rebellion” of 2 April 1915.

Keywords: First World War, Great Britain, Egypt, Australia, New Zealand, cultural differences, atrocities, prostitution

* Dr. Ferwagner Péter Ákos egyetemi docens, SZTE BTK, ferwagner@hist.u-szeged.hu

BEVEZETÉS

Azóta, hogy az észak-amerikai birtokai elvesztése és az Egyesült Államok létrejötte (1783) után Nagy-Britannia legértékesebb gyarmata India lett, London számára elsőszámú külpolitikai problémának számított az odavezető útvonalak biztosítása. Gibraltár és Áden megszerzését (1705, 1839) követően a 19. században további lépéseket tett az Indiába vezető út mentén található stratégiai pontok elfoglalására. Egyiptom fontossága először Napóleon 1798-as hadjárata nyomán vált nyilvánvalóvá a britek számára, nem véletlen, hogy a 19. században folyamatosan rivalizáltak a franciákkal a Nílus menti ország feletti befolyás megszerzéséért. A Szezei-csatorna 1869-es átadása még inkább felértékelte Egyiptomot, amelyet Nagy-Britannia 1882-ben katonailag is megszállt, s noha az ország jogilag továbbra is az Oszmán Birodalom része maradt, ténylegesen már az angolok irányították.

TÁRSADALMI, KULTURÁLIS ÉS GAZDASÁGI FESZÜLTSÉGEK

Az első világháború kitörése újabb fordulatot eredményezett a Nílusnál, hiszen a Szezei-csatorna (és ezzel Egyiptom) a rajta áthaladó utánpótlási útvonal okán létfontosságúvá vált. Mivel az oszmánok 1914. október végén a központi hatalmak oldalán léptek be a konfliktusba, London deklarálta Egyiptom Oszmán Birodalomtól való elszakítását, egyúttal protektorátussá válását (1914. december 8.). A több mint 12 millió lelkes Nílus menti ország gyakorlatilag kimaradt a világháborúból, ennek okán pedig a fejlődése eltért a Közel-Kelet más arab területeitől, mivel nem képezte részét az Oszmán Birodalomnak. Ekkoriban Egyiptom volt a térség legfejlettebb országa viszonylag modern gazdasággal és iparral, politikai intézményekkel, artikulált társadalommal (kereskedők, ipari burzsoázia, félmillió munkásság). Munkásmozgalma az egész régióban élen járt. (Ferwagner, 2019) Komoly szerepet játszott a modern gondolkodású értelmiség, valamint a lakosság 2%-át kitevő, 200 ezres európai közösség, amelynek a fele görög volt (Balogh, 2023). A világháború ugyan katonailag csak a Szezei-csatorna övezetét érintette (Ferwagner, 2021), az egyiptomi nacionalizmus felvirágzásának azonban nagy lendületet adott: megjelentek és elterjedtek a függetlenségi és liberális demokratikus eszmék, áthatották az egész társadalmat.

Az angolok szultáni rangban a Portától független uralkodót ültettek a trónra és kinyilvánították, hogy Egyiptom szabadsága és függetlensége azon célok között szerepel, amelyekért Nagy-Britannia a háborúban harcol. De a biztonság kedvéért oszmánbarátnak tartott külföldieket és több száz nacionalistát utasítottak ki az országból vagy zártak börtönbe, a vallásos hatóságokra nyomást gyakoroltak, hogy adjanak ki olyan proklamációt, mely a helyieket politikai passzivitásra és a törvényes rend tiszteletben tartására szólította föl, ezenkívül bevezették a cenzúrát és az 1922 februárjáig érvényben lévő statáriumot (Gershoni – Janowski, 1986; Amos, 1925; Ruiz, 2019). Drasztikus intézkedéseket hoztak, amelyek elmélyítették a gyarmati rendszert: az öt főnél nagyobb csoportosulás már

büntetendőnek minősült, a hadsereg utasításait mindenkinek követnie kellett. A protektorátus kihirdetése azt jelentette, hogy a szultánnak a fontosabb döntések meghozatala előtt ki kellett kérnie London véleményét.

A világháború kitörése – ugyanúgy, mint a Közel-Kelet más államaiban – mély aggodalmakat keltett az egyiptomi nép körében. Erre az egyik ott állomásozó brit tiszt utóbb így emlékezett vissza: „A köznép minden osztályában egyöntetűen érezhető, hogy a megszálló hatalommal [Nagy-Britanniával] szembeni mélyen gyökerező gyanakvás keserű, bár néma gyűlöletté alakult át. A Nagy-Britanniával való akaratlan és megvetett egyesülés Egyiptomot belerángatta egy olyan küzdelembe, melynek az eredete számára homályos, céljai pedig ismeretlenek voltak” (Elgood, 1924, p. 41–42). Tiltakozásra, lázongásokra mégsem került sor. Leginkább azért, mert az országot több mint egy emberöltő óta már Anglia katonai megszállás alatt tartotta, így természetesnek tűnhetett, hogy háború esetén Egyiptomnak az aktuális ura mellett kell kiállnia. A háború kiváltotta konjunktúra ezenkívül növelte a felvásárlási árakat, a bővülő kereslet nyomán nőtték a terméshozamok, a nemzeti bank hitelezői tevékenysége kiterjedt, ami a közhangulatnak határozottan jót tett. Igaz, ezeket az előnyöket leginkább a birtokos és kereskedőréteg tudta csak kihasználni. 1914-től kezdve Egyiptom Nagy-Britannia valóságos katonai támaszpontjaként szolgált, s volt olyan időszak, amikor egyszerre három brit parancsnokság is itt székel. A csapatok sokféle ellátmányt igényeltek, például tevéket vásároltak a parasztoktól, mivel a sereg mobilitása 1917-ig, a sínai vasútvonal kiépítéséig a „sivatag hajóitól” függött. A gyapotárak több mint megháromszorozódtak, a búza ára az egekbe szökött.

Másfelől viszont egyiptomiakat, vagy ahogy a britek megvetően nevezték őket, „gyppókat” is besoroztak a seregbe (kb. 70 ezer főt) annak ellenére, hogy London elismerte Egyiptom semlegességét. Amikor az Oszmán Birodalom belépett a háborúba, a Nílus mentén pedig a britek kihirdették a statáriumot, John Maxwell tábornok, az Egyiptomban állomásozó brit erők parancsnoka azt mondta az egyiptomiaknak, hogy ezek az intézkedések az ország védelmét szolgálják, majd megígérte, hogy Nagy-Britannia „magára vállalja a háború összes terhét”, s nem fogja „az egyiptomi nép segítségét kérni” (Elgood, 1924, p. 85). Ehhez képest parasztok tízezreit kötelezték kényszermunkára, például útépitésre és lövészárókásásra a Sínai-félszigeten, később pedig Palesztinában, miközben százezer embernek kellett a hadsereg számára logisztikai feladatokat (tevék szállítás) teljesíteni. Jellemzően kegyetlenül bántak velük. Az egyik tábori kórházban dolgozó brit 1917 őszén így vélekedett erről: „Modern civilizációról és a rabszolgaság eltörléséről beszélnek, miközben ezeknek az embereknek a brit kormány által fizetett munkafelügyelői vannak, akik úgy verik őket, mint hosszú bőrostorral a kutyaikat szokás. A britek és az ausztrálok is kíméletlenül ütik-vágják őket. Először távolítsuk el a szemünkből a gerendát, mielőtt a németekről és a szövetségeseikről kezdünk beszélni!” (Woodward, 2006, p. 42). A toborzás ráadásul nem korlátozódott Egyiptom területére: 1917-ben 23 ezer főt franciaországi ipari üzemekbe küldtek dolgozni, hogy enyhítsék az ottani munkaerőhiányt.

A vágató árak természetesen súlyos helyzetbe hozták a bérből élőket, az infláció szó szerint elszabadult, a megélhetési költségek 1920-ra 24-szeresükre emelkedtek. (Demeter, 2016, p. 624) A gabona és a hüvelyesek fogyasztása vidéken is meredeken csökkent, a háború előtti szint 80%-ára zuhant; érezhetően terjedt az éhínség (Goldberg, 1992). A széles körű rekvirálások súlyosan érintették a parasztságot. A korrupció, a feketekereskedelem virágzott, miközben a közszolgáltatásokban dolgozó európaiak szakmailag sem ütötték meg a megfelelő mércét, a katonák pedig fittyet hánytak az egyiptomiak érzékenységre. Talán éppen ez, a megszálló hadsereg őslakosokkal szembeni magatartása mutatta meg leginkább, hogy milyen társadalmi-kulturális következményekkel jár a megszállás a Nílus mentén.

1915 elején már több mint 80 ezer katona tartózkodott Egyiptomban, a felük Ausztráliából és Új-Zélandról érkezett. Azért volt szükség rájuk, mert a britek előszörban a nyugati fronton verekedtek, az indiaiakat pedig főképpen Mezopotámiában vetették be a törökök ellen (később az indiaiak száma Egyiptomban meghaladta a 140 ezret). A több százezer katona itteni állomásoztatása előbb-utóbb elkerülhetetlenné tette a helyiekkel való incidenseket, mivel a parancsnokság a változatosság és a morál fenntartása érdekében engedélyezte a sivatagban letöltött szolgálat után a sorkatonák és a tisztek számára Kairóban, Alexandriában, Port-Szaídban, Iszmáiljában a kimenőt és a szórakozást, ami a prostitúció, valamint az alkohol- és a drogkereskedelem felfutását eredményezte. A csatornaövezetben szolgálók számára Port-Szaíd volt a legkönnyebben elérhető nagyváros, de sokan választották célpontul a kozmopolita Kairót is. Az egyik szemtanú így látta az egyiptomi fővárost: „Képzeljük csak el a hatalmas keleti nagyvárost különös régi utcáival, bizzar régi boltjaival, festői lakosaival, szűnyogjaival, legyeivel, s minden szemetjével. És képzeljük el a belőle kivágott nagy darabokat, London darabjait és Brighton darabjait, melyeket idetelepítettek, képzeljük csak el, mi lett ebből néhány év alatt!” (Woodward, 2006, p. 24).

A sivatagban szolgáló katonák számára Kairó varázslatos helynek számított, nem csoda, hogy ezek a fiatal emberek, akiknek a többsége életében először mozdult ki otthonról, azonnal elárasztották a bárakat és az éjszakai szórakozóhelyeket, melyek a külföldiek kiszolgálására már jóval 1914 előtt megnyitottak. A katonák nemegyszer lenézték az őslakosokat, „férfias” viselkedésük, részeg randalírozásuk alkalmanként, például 1915 áprilisában, a katonai rendőrségnek is komoly gondokat okozott (Ruiz, 2009). A magukat fizikailag erősebbnek tartó ausztrálok különösen hírhedtek voltak arról, hogy iszákos állapotban minden teketória nélkül járókelőket inzultálnak, villamosvezetőket lökjenek le a mozgó járművekről, feldúlják az utcai gyümölcsárusok standjait. A helyiek persze nem hagyták magukat, esetenként összecsapásokra, verekedésekre került sor, amelyekben a faji ellentétek is szerepet játszottak. Az egyik ausztrál katona így emlékezett vissza: „Sok ír volt közöttünk, akik szívesebben verekedtek, minthogy operába menjenek, úgyhogy sor került jónéhány jóféle dulakodásra. A gyppek persze nem igazi harcosok, de azért képesek állni a sarat és köveket dobálni, ezenkívül nem haboznak, ha valaki hátába kell vágni a kést, így hát időnként

egy-két emberünk kiterült... Egyszer láttam, amint egy láthatólag ellenséges tömeget jellegzetes ausztrál módon oszlattak szét. A fej fölé célzott lövések és a bajonettrohammal való fenyegetés nem használt, de amikor két ausztrál vidéki bozótlakó elkezdett szorgalmasan csapkodni az ostorával, a niggerek gyorsabban felszívódtak, mint az egér, ha megérzi a macska szagát” (Ruiz, 2009). Az ilyen és ehhez hasonló atrocitások következtében az egyiptomiak minden bajukért a briteket okolták, s bizony sokan közülük az ellenség, az oszmánok pártján álltak (Çiçek, 2016). Ez a magatartás nagyban hozzájárult az 1919-es nemzeti felkelés kirobbanásához, amelynek során a britek erőszakot alkalmaztak a rendteremtés érdekében a városokban és vidéken egyaránt (Kitchen, 2015).

A különféle brit, főképpen ausztrál és új-zélandi katonák vissza-visszatérő randalírozásait Egyiptomban Vazír-összecsapásoknak nevezik. Ezek közül a legjelentősebbre 1915. április 2-án került sor Kairóban (vazíri vagy vazáai csata), de törtek ki zavargások július végén és 1919 februárjában is. A történetek egyértelműen utaltak a világháború negatív társadalmi-kulturális hatására a Nílus mentén.

Kairó a 19. században jelentős fejlődésen és átalakuláson ment keresztül. A század elején a lakosság száma 300 ezer körül lehetett, a hatalmas területű település pedig akkoriban még teljesen keleties, arab jellegű volt. Később elindult a gyors modernizáció, Mohamed Ali uralkodása alatt (1805–1848) jelentős építkezések zajlottak (paloták, széles utcák, parkok stb.), de az igazi átalakulás a Szuezi-csatorna 1869-es átadása után ment végbe. A város lakossága rendkívül gyors növekedésnek indult, új külvárosok nőttek ki a földből. Tömegével költöztek ide külföldiek is. 1907-ben már több mint 678 ezren éltek Kairóban, s lehetséges, hogy akár az egyharmaduk is bevándorló volt (Wahba, 1963). A külföldiek számára új, a helyiek által ismeretlen – és őket megbotránkoztató – szolgáltatások nyíltak meg, szórakozóhelyek, éttermek, kaszinók, színházak, bordélyok stb. A Kairó nyugati részén, a mai Azbakija parktól északra található Vadzsh-el-Birkat piros lámpás negyed utcáin kávéházak és kétes színvonalú csapszékek sorjázta, emellett bordélyok sorakoztak, amelynek erkélyein lenge öltözetű prostituáltak kínálták a szolgáltatásaikat a járőkelőknek.

1915 tavaszán a Kairóban tartózkodó brit csapatok a közelgő gallipoli hadjáratra készültek, de a sok gyakorlatozás mellett a szórakozásra is maradt idő. Mivel a kiképzés és a gyakorlatozás a városon kívül, a sivatag peremén található laktnyakban zajlott, a feszültség oldására vagy egyszerűen csak a szabadidő elütésére a katonák szívesen keresték föl a szórakozónegyedeket. Mindez együtt járt az alkohol- és a kábítószerfogyasztással, továbbá a nemi betegségek terjedésével. Habár a 19. század végén a hatóságok engedélyezték egy legális bordélynegyed működését, ahol elvileg rendszeres orvosi ellenőrzéseket tartottak, ezen túlmenően is akadtak olyan városrészek, ahol engedély nélkül működtek a műintézmények. S mivel az ezekben dolgozó prostituáltak zömmel külföldiek voltak, az Egyiptomban érvényben lévő kapitulációk miatt csak a saját hazájuk konzuljának a beleegyezésével lehetett eljárást indítani ellenük. Így pedig rendkívül körülményes és úgyszólván lehetetlen volt fellépni az iparág szereplői ellen.

Az 1915. április elején a városban állomásozó ausztrál és új-zélandi katonák körében minden előzmény nélkül elterjedt a hír, hogy néhány bajtársukat megkéselték Vadzsh-el-Birkatban, ami nyomban felszította a helyiekkel szembeni ellenségeséget. Más híresztelések szerint az egyik Manchesterből származó katona megtudta, hogy a hűgát meztelen táncosnőként és prostituáltként alkalmazzák az egyik lebujban, s amikor megpróbálta őt kiszabadítani onnan, a biztonsági személyzet egyszerűen kihajította. Erre rakódtak azok a régi sérelmek, amelyek egyrészt a széles körben elterjedt nemi betegségek, másrészt a városban árusított alkohol rossz minősége miatt keletkeztek. Az egyik katona nyersen megjegyezte, hogy az itteni sör „drága, a gyppek pedig még bele is pisilnek, hogy a megfelelő szint kölcsönözzék neki”...

Délután több száz, egyesek szerint viszont 2500, sőt 4000, zömében részeg katona özönlött a bordélynegyed Vazír nevű utcájába és prostituáltakat, kerítőnőket rángattak ki a házakból. Ágyakat, matracokat, zongorákat, szekrényeket, ruhaneműket hajigáltak ki az ablakokon és meggyújtották őket. A lángok a közeli házakra, erkélyekre is áttértek. Még a helyszínre érkező tűzoltókat sem kímélték. Egyes beszámolók szerint a magukból kivetkőzött randalírozók egy fiatal egyiptomi fiút meggyilkoltak. A lovas katonai rendőrök először a fej fölé tüzelve próbálták feloszlatni a tömeget, de az középpont zúdított rájuk, sörösüvegeket dobált és visszavonulásra készítette a rendfenntartókat. A féktelen, zabolátlan katonák ekkor fosztogatni kezdték az üzleteket, többeket fel is gyújtottak. A dühöngés egész este tartott és csak 22 óra körül hagyott alább.

Számos visszaemlékezés tanúskodik arról, hogy a résztvevők szórakozásként, mókaként élték meg a történeteket. Eric Ward ausztrál katona utóbb ezt írta: „Április 2-án, egy nappal azelőtt, hogy elhagytuk volna Menát [Egyiptomot], Kairóba mentem eltávozásra. Amióta csak Egyiptomban voltunk, a legnagyobb mulatság kerekedett a hírhedt Vazírban. 5 óra körül egy helybéli és egy katona összeverekedett, amiből éjszakára zavargás fejlődött ki. A házból, ahol a dolog kezdődött, kihajigálták az összes bútort, majd máglyát raktak belőlük az utca közepén, amely egészen este 9-ig lángolt. Ágyakat, székeket, ablakredőnyöket stb. vetettek tüzre. A zavargás akkor kezdődött, amikor a vörössapkások [a katonai rendészek] tüzet nyitottak a tömegre. A feldühödött katonák kifosztották a környék összes boltját és házát, nagymennyiségű dohányt, cigarettát és italt zsákmányoltak. Egy nőnek a házát felgyújtották. A Lancashire-i népfelkelőket [Lancashire Territorials] vezényelték ki, de a feltűzött bajonettekkel tehetetlennek bizonyultak, úgyhogy erősítésként egy egész gyalogoszászlóaljat hoztak, mely az utcákon a zavargó tömeget visszaszorította. A tűzoltók is megérkeztek, csak hogy a randalírozók elvették tőlük a tömlőiket és apró darabokra vágták azokat, a fecskendő végét pedig arra használták, hogy faltörő kosként betörjék velük az ajtókat és az ablaktáblákat. Egyetlen ablaküveg se maradt ép.” (Ward, 1914–1915). Hasonlóan vélekedett az ausztrál J. O. Brownhill lovaskatona az április 12-én hazaküldött levelében, habár nehezményezte, hogy a zavargások miatt a csapatoknál szigorították a szabadságolást: „A múlt héten volt egy kis rendzavarás Kairóban, aminek nagyon rossz hatása volt

ránk nézve, a parancsnokság ugyanis megszigorította az eltávozást. Most csak tíz százaléknak engedik egyszerre az eltávot, ami rossz nekünk, hiszen korábban liberális módon kezelték a szabadságolást. A kairói zavargások kiváltó oka nem egyértelmű, én mindenesetre azt hallottam, hogy néhány emberünk egy házban igen-csak veszélyes körülmények közé került, miután arabok bántalmazták őket. Sietve katonák érkeztek a helyszínre, az ajtót betörték, a bútortárat pedig kihordták az utcára: bosszú gyanánt csak ez maradt nekik, mivel a vétkesek a szomszédos házak tetőin át elmenekültek. A »vörössapkásoknak« hívott katonai rendészek hamarosan megérkeztek, s mivel nagyon népszerűtlennek számítottak, csak vörös posztót jelentettek a bika számára, a tömeg nekik rontott, kiszorította őket az utcából, közben pedig felgyújtotta a házat és fosztogatta a zsúfolt utca többi épületét. Ez a város egyik forgalmas része, az épületek némelyike ötemeletes, így aki a házak tövében tartózkodott, annak a fejére székek, kanapék, ágyak záporoztak, sőt még egy zongora is. A niggerek rémülten jajgatva menekültek az utcából. A niggerekből álló tűzoltóosztag megérkezett, kihúzták a tömlőket és parancsra a vízsugarat a tömegre irányították. A tömlőket azonban [a csőcselék] öt percen belül miszlikbe aprította. Ekkor lovas és gyalogos alakulatok érkeztek éleslőszerszel és bajonettel felszerelve, s felfejlődtek, a multság pedig elkezdődött. A lövések még inkább feldühítették a sokadalmat, mely a túlerőnek köszönhetően kiszorította a támadókat az utcából. Többen megsebesültek, néhány emberünk pedig halálos lövést kapott. A niggerek vesztesége kb. 50 fő lehetett köztük néhány halottal. A zavargás öt órán át tartott, s csak azután ért véget, hogy az utcát teljesen elpusztították. A zavargás után egy hétig egyetlen katonát sem engedtek eltávra Kairóba.” (Wellington Times, 1915. május 27.).

A vizsgálat során a szemtanúk különös módon senkit sem tudtak megnevezni a jelenlévők közül, így nem neveztek meg egyetlen felelőst sem. Kiderítették, hogy két-három ittas ausztrál katona az egyik bordély előtt pénzt követelt vissza egy prostituálttól, aki ezt elutasította. A vita elfajult, a nőt megütötték, mire bemene-kült a bordélyházba. Az ausztrálok betörték a kaput és a nő szobájából kihajigálták a bútorokat és a ruhaneműt. Ez fajult pillanatok alatt zavargásokká, amelyekben a hatóságok szerint legfeljebb 300–400 katona vehetett részt. A vizsgálat szerint a visszaemlékezések nyomán utóbb legendássá vált óriási károk valójában csekélyek voltak, s olyan fokú összecsapásokra sem került sor a rendfenntartókkal, amelyekre egyesek „multságként” utaltak. A vizsgálat szerint nyolc ausztrál, hat brit és egy új-zélandi katona sebesült meg. Utóbb úgy döntöttek, hogy a károkat kétharmadrészt az ausztrál, egyharmadrészt az új-zélandi kormánynak kell megtérítenie (Wilson, 2012). Az egyik Kairóban állomásozó új-zélandi katona, Robert McPherson ezt a bejegyzést tette a naplójába április 2-án: „Miután 9 órakor az őrnagy szerelvényvizsgálatot tartott, szabadnapot kaptunk. Heves összecsapásra került sor a kairói csapatok között az éjszaka folyamán. Több száz font értékű károk keletkeztek. A katonai rendőrség és a csődület részéről lövések dördültek, többen megsebesültek. Mindenki fel van háborodva a történetek miatt, mivel attól tartunk, a rossz hírünket keltik.” (McPherson, 1915).

A zavargások kairói nyomai (Collins Dunn, 2011)

Az április 2-i zavargások nyomai (Manatū Taonga – Ministry for Culture and Heritage, 2020)

Ez az áprilisi eset nem számított egyedülállónak, később is fordult elő hasonló. Graham Wilson ausztrál történész arra hívta föl a figyelmet, hogy ezekben az esetekben nem az az érdekes igazán, ami történt, hanem az, ahogyan a veteránok utóbb visszaemlékeztek rájuk: büszkeséggel, férfiasságukat fitogtatva, „jó bulinak” állították be a zavargásokat (Wilson, 2012). A történetekből kiviláglik, hogy egyrészt a hatóságok nem tudták kordában tartani a prostitúciót és a kicsapongást egy mélyen vallásos muszlim országban, másrészt képtelennek bizonyultak a fegyelem fenntartására a csapatok körében. Nem véletlen, hogy – az egyik ausztrál lap beszámolója szerint – 1915 áprilisának végén fegyelemsértés miatt 322 „nemzetközösségi” (ausztrál) katonát kellett hazaküldeni Melbourne-be (The Argus, 1915. április 24.). A megszálló brit csapatok és az egyiptomi civil lakosság között már 1914 előtt is előfordultak atrocitások, de a világháború alatt ezek száma megsokszorozódott, mivel az indiaiakból, ausztrálokból, anyaországiakból álló hadsereg és az egyiptomi társadalom közötti kapcsolatok példátlanul szorossá váltak, s ez kihatott az erkölcsökre is. A háború kikezdte a faji-etnikai, a nemi és az osztálykülönbségeket, s például a kasztmeggkülönböztetéshez szokott indiaiakat új, sosem látott tapasztalatokkal gazdagította (közös étkezések, szórakozás más kasztbeliekkel, nyugatiakkal stb.). Nagy problémát jelentett, hogy a muszlim vallású indiai katonák sokszor szolidaritást éreztek az elnyomott, ugyancsak muszlim egyiptomiakkal és fegyelmezetlenséget tanúsítottak a tisztjeikkel szemben (dezertálások is előfordultak).

Különös problémát jelentettek a szexuális kicsapongások. Közismert, hogy a brit hadvezetőség a harci morál fenntartása érdekében más frontokon is elnézte, sőt elősegítette a katonák házasságon kívüli szexuális kapcsolatait az orvosilag ellenőrzött bordélyházakban (Simpson, 2000). Egy ekkora katonatömeg felfuttatta a prostitúciót és a vele együtt járó szexuális fertőzéseket Egyiptomban is. 1916–1918 között az itt állomásozó brit katonák közül több mint 31 ezren kerültek kórházba nemi betegségek következtében! 1916-ban, amikor a front az egyiptomi nagyvárosok közelében húzódott, ezer főből átlag 75–76-an kaptak el valamilyen nemi betegséget, míg Franciaországban ez az arány 18,2 volt (Woodward, 2006). Az elsősorban angolokból álló Egyiptomi Expedíciós Hadsereg kötelékében 12%-os, a többi egység esetében viszont 25%-os volt a valamilyen nemi betegséget elkapók aránya (Ruiz, 2009). Nem szabad elfelejteni, hogy akkor a penicillint még nem ismerték. Hogy ennek katonai jelentősége is volt, arra bizonyíték, hogy 1916-ban ezer katonát kellett nemi betegség miatt hazaküldeni Ausztráliába. Gondot jelentett az is, hogy – mint láttuk – fegyelmetlenség miatt sokakat kellett büntetni, akik így hiányoztak a szolgálatból.

A legfontosabb következménynek alighanem az nevezhető, hogy az ilyen típusú atrocitások és erőszak még tovább rontották az őslakosok és a megszállók viszonyát. Más tényezőkkel együtt mindez nagyban hozzájárult az 1919. márciusi „nemzeti forradalom” kirobbanásához, amelynek során úgyszólván az egész egyiptomi társadalom fellázadt a gyarmatosítók ellen. Londonnak csak rendkívüli erőfeszítésekkel sikerült úrrá lenni a felkelésen, de a politikai megoldást így sem lehetett elkerülni: a brit kormány 1922-ben rákényszerült a protektorátus felfüggesztésére és Egyiptom függetlenségének egyoldalú elismerésére.

TÖRÖDALOM

The Argus, 1915

Wellington Times, 1915

Amos, M. S. (1925). Martial Law in Egypt, 1914–1923. *Law Quarterly Review*, 41/3, 263–271.

Balogh, Á. (2023). A görögség rövid története. Szegedi Görög Füzetek 16. Magyarországi Görögök Kulturális Egyesülete, Csongrád megyei Helyi Csoport, Szeged. 147 p. ISBN 978-615-80715-3-6

Çiçek, T. M. (2016). The Holy War in Syria: Cemal Pasha and the Ottoman Plan to conquer Egypt in the First World War. *War History*, 35/1, 39–53.

Collins Dunn, M. (2011). Historical Discursus for April 2: The First Battle of the Wasa'a or Wozzer. A Blog by the Editor of the Middle East Journal. April 1, 2011. <https://mideasti.blogspot.com/2011/03/historical-note-for-april-2-first.html>, letöltés: 2023. június 20.

Demeter, G. (2016). A Balkán és az Oszmán Birodalom II. Társadalmi és gazdasági átalakulások a 18. század végétől a 20. század közepéig. Oszmán Birodalom (Rumélia, Anatólia, Közel-Kelet). MTA BTK TTI, Budapest. 756 p. ISBN 978-963-41602-6-7

Elgood, Lieut.-Col. P. G. (1924). *Egypt and the Army*. Oxford University Press, London. 382 p.

Ferwagner, P. Á. (2019). Munkásmozgalom és nemzeti forradalom Egyiptomban – a korai időszak. In: Harsányi Iván – Székely Gábor (szerk.): *A nemzetközi munkásmozgalom történetéből*. Évkönyv 2019. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest. 42–52. 366 p. ISSN o 133476 X

Ferwagner, P. Á. (2021). A modern Közel-Kelet születése 1914–1924. SZTE BTK, Szeged. 780 p. ISBN 978-963-30682-7-4

Gershoni, I. – Jankowski, P. J. (1986). *Egypt, Islam and the Arabs: the Search for Egyptian Nationhood, 1900–1930*. Oxford University Press, New York. 364 p. ISBN 978-019-53648-6-6

Goldberg, E. (1992). Peasants in Revolt – Egypt 1919. *International Journal of Middle East Studies*, 24/2, 261–280.

Kitchen, J. E. (2015). Violence in Defence of Empire: The British Army and the 1919 Egyptian Revolution. *Journal of Modern European History / Zeitschrift für moderne europäische Geschichte / Revue d'histoire européenne contemporaine*, 13/2, 249–267.

Manatū Taonga – Ministry For Culture And Heritage (2020). Anzac soldiers riot in Cairo's Wazzir brothel district. New Zealand History. <https://nzhistory.govt.nz/page/anzac-soldiers-riot-cairos-wazzir-brothel-district>, letöltés: 2023. június 16.

Mcpherson, R. (1915). Gallipoli Diary – April 1915. <https://www.wayz.co.nz/wayzpress/history/www1/april-1915>, letöltés: 2023. június 19.

Ruiz, M. M. (2009). Manly Spectacles and Imperial Soldiers in Wartime Egypt, 1914–1919. *Middle Eastern Studies*, 45/3, 351–371.

Ruiz, M. M. (2019). The Great War, Egypt, and British martial law reconsidered. In: Robert Johnson & James E. Kitchen (szerk.): *The Great War in the Middle East: A Clash of Empires*. Routledge, London – New York. 239–255. 364 p. ISBN 978-036-76617-4-8

Simpson, D. (2000). Morale and Sexual Morality Among British Troops in the First World War. In: Douglas Mackaman – Michael Mays (szerk.): *World War I and the Cultures of Modernity*. University Press of Mississippi, Jackson. 20–34. 224 p. ISBN 978-193-41106-9-0

Wahba, R. (1963). Cairo. In: Morroe Berger (szerk.): *The New Metropolis in the Arab World*. Allied Publishers, New Delhi. 23–38. 254 p.

Ward, E. H. (1914–1915). War Diary, 6 October 1914 – 28 July 1915. State Library of New South Wales, FL1114656, https://digital.sl.nsw.gov.au/delivery/DeliveryManagerServlet?embedded=true&toolbar=false&dps_pid=LE1114537, letöltés: 2023. július 10.

Wilson, G. (2012). Bully Beef & Balderdash. Some Myths of the AIF Examined and Debunked. Big Sky Publishing, Newport. 448 p. ISBN 978-192-19416-1-0

Woodward, D. R. (2006). *Hell in the Holy Land. World War I in the Middle East*. The University Press of Kentucky, Lexington. 280 p. ISBN 978-081-31238-3-7

EGY HÁZASSÁG VÉGE? – A SZAÚDI-AMERIKAI KAPCSOLATOK ROMLÁSA A KÍNAI TÉRNYERÉS TÜKRÉBEN

Gulyás K. László*

Absztrakt

Bár a szaúdi-amerikai kapcsolatok híresen jók voltak évtizedeken keresztül, a 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadások komoly törést okoztak a viszonyrendszerben, hiszen a 19 gépeltérítóből 15 szaúdi állampolgár volt. Ugyan néhány év után normalizálódni látszottak a kapcsolatok, az utóbbi időszakban ismét egyértelműen erősödtek az ellentétek az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia között, különösen azóta, hogy Mohamed bin Szalmán koronaherceg de facto vezetője lett a Sivatagi Királyságnak. Ezt a tendenciát jó érzékkel vette észre Kína, amely számára kiemelt jelentőséggel bír a térség, főleg mióta átvette a „legnagyobb energiafelhasználó” címét az Egyesült Államoktól – de természetesen már jóval korábban megvetette a lábát a régióban. Azonban nem csak az energiaszektor miatt fontos Pekingnek Rijád: együttműködésük egyre szélesebb spektrumot ölel fel (infrastrukturális fejlesztések, K+F tevékenységek, digitalizáció), miközben Washington szerepe napról napra csökken. Ez viszont tovább növeli a feszültséget az Egyesült Államok és Kína között, ami további negatív hatással van Szaúd-Arábia és az USA kapcsolatára is.

Kulcsszavak: *Szaúd-Arábia, Amerikai Egyesült Államok, Kína, szaúdi-amerikai kapcsolatok, szaúdi-kínai kapcsolatok*

THE END OF A MARRIAGE? – THE DETERIORATION OF SAUDI-AMERICAN RELATIONS IN LIGHT OF CHINESE ADVANCEMENT

Abstract

Although Saudi-American relations were renowned for decades, the terrorist attacks of 9/11 caused a breakdown in relations, as 15 of the 19 hijackers were Saudi nationals. Although relations appeared to normalize after a few years, there has been an apparent resurgence of tensions between the US and Saudi Arabia recently, particularly since Crown Prince Mohammed bin Salman

* Dr. Gulyás K. László, PhD, adjunktus SZTE ÁJTK NRTI, gulyaslaszlo87@gmail.com

became the de facto leader of the Desert Kingdom. This trend has been noticed by China, which considers the region a priority, especially since it took over the title of "largest energy consumer" from the United States – but of course, it had already established a foothold in the region long before that. However, Beijing's interest in Riyadh is not limited to the energy sector: their cooperation is increasingly diversified (infrastructure development, R&D, digitalization), while Washington's role is diminishing daily. This, in turn, further increases tensions between the US and China, negatively impacting the relationship between Saudi Arabia and the US.

Keywords: *Saudi-Arabia, United States of America, People's Republic of China, Saudi-American relations, Sino-Saudi relations*

BEVEZETÉS

Az Egyesült Állam és Szaúd-Arábia kapcsolata úgy él a köztudatban, mint az állandó baráti viszony megtestesítője: Rijád és Washington lassan 100 éve közeli barátságot ápol, jó kapcsolatuk, egymásra utaltságuk megingathatatlanak tűnik. Természetesen az ő kapcsolatrendszerük sem ennyire fekete-fehér, nem volt mindig felhőtlen a kontaktus közöttük. Az utóbbi pár évben pedig fokozatosan romló viszonyról számolhatunk be.

Ezzel szemben a Kínai Népköztársaság és Szaúd-Arábia érintkezéséről alig-alig hallani, a témával nem foglalkozók számára abszolút újdonsággként hathat, hogy bizony a két állam között már több évtizedre visszanyúló kapcsolatról lehet beszámolni. De miként hatott Rijád Pekinghez kötődő viszonya az amerikai kapcsolatokra vagy hatott-e egyáltalán rájuk? Jelen tanulmány a Sivatagi Királyság Egyesült Államokhoz és Kínához fűződő, változó viszonyrendszerét hivatott bemutatni – azonban a terjedelmi keretek nem teszik lehetővé azt, hogy minden fontos kapcsolódási pont részletesen kerüljön kifejtésre, ezért az írás csak a legfontosabb eseményekre fókuszál, de nem próbál teljeskörű elemzést adni egyikről sem.

KAPCSOLAT AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKKAL A STANDARD OIL OF CALIFORNIA ÉS DZAHRÁN SZEREPE

Az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia közötti kapcsolat kialakulásában két dolog játszott döntő szerepet: a terület elhelyezkedése miatti stratégiai megfontolások (a II. világháború második felétől), illetve a mind magasabbra nőő nyersolajigény a XX. század elején, amely az első világháború következtében még tovább nőtt. A két ország viszonyrendszerének kiépülésében kiemelt jelentőséggel bírt a Standard Oil of California és utódvállalata az Arabian American Oil Company (Aramco) és a Dzahrán mellett megépülő katonai bázis. Az évtizedek során újra és újra ez a két elem került fókuszpontba.

Bár a nagy amerikai olajcégek a XX. század első évtizedeiben még nem voltak rákényszerülve az új lelőhelyek feltárására (hiszen a közelében nem voltak a kimerüléshez a régi mezők), valamint az új piacok felállítására, de az olajüzlet egyre nyereségesebbé kezdett válni, logikus lépés volt a terjeszkedés. Ráadásul a század elejétől köztudottá vált, hogy a Közel-Kelet területén óriási meny-

nyiségű nyersolajat rejt magában a föld. Azonban a terület jelentős része, elsősorban a Perzsa-öböl körüli régiók, ekkorra már brit érdekeltségűek voltak. Leginkább az Anglo-Persiannek (a British Petrol jogelődjének) voltak itt fúrási koncessziói. Ez alól kivételt csak az Arab-félsziget képezett, egész egyszerűen azért, mert mindenki úgy gondolta, hogy nincs értékelhető mennyiségű olajkincs a felszín alatt.

A nagy amerikai olajcégek közül a Gulf Oil szerzett először kitermelési jogot a területen (Bahreinben és Arábia keleti részén)¹ 1927-ben, azonban sokáig nem élvezhette vásárlásának gyümölcsét, ugyanis különböző leányvállalati, valamint üzleti társulásai miatt rá is vonatkozott az úgynevezett vörösvonal-egyezmény hatálya. Az 1928. július 31-én megkötött egyezmény lényege, hogy a Turkish Oil Companyt alkotó cégek, azaz az Anglo-Persian, a Royal Dutch Shell, Compagnie Française des Pétroles és a Közel-Kelet Fejlesztési Társaság (amelyben részese volt a Gulf Oilnak) vállalták azt, hogy az egyezmény határain belül nem végeznek semmilyen, a kőolaj kitermeléséhez kötődő tevékenységet – beleértve az olaj utáni kutatást is – a többi fél megkérdezése nélkül. Az egyezmény a nevét onnan kapta, hogy egy piros ceruzával rajzolták körbe egy térképen azt a területet, amelyet az egyezmény magában foglalt, és amely lényegében a már széthullott Oszmán Birodalom területét fedte le (kivéve a Szezei-csatornától nyugatra eső területeket). A Gulf Oil keze tehát meg volt kötve, nem kutathatott új mezők után a többiek beleegyezése nélkül – az Anglo-Persian pedig már korábban egyértelművé tette, hogy nem érdekelt új mezők megnyitásában. Így tehát a Gulf kiutat keresett a helyzetből: kutatni ugyan nem kutathatott, de ez nem jelentette azt, hogy nem adhatta tovább a jogokat. Választása végül a Standard Oil of Californiára (Socal) esett, amely már korábban is komoly pénzeket ölt az Amerikán kívüli kutatásokba, viszont befektetéseiért cserébe nem tudott szinte semmit felmutatni. Bár a Socal kőolaj termelése volt a legnagyobb a Standard Oil vállalatok közül (még úgy is, hogy csak az Egyesült Államok területét nézzük), külföldi felvevőpiaca neki volt a legkisebb. Így viszont neki is kapóra jött az üzlet. Bár olajat először Bahreinben talál a cég (1932-ben), az akkori technológia mellett a kitermelhető kőolaj mennyisége nem volt jelentős. Viszont arra jó volt, hogy Arábia irányába terelje a Socal figyelmét. Mivel pedig a szintén 1932-ben, frissen megalakult Szaúd-Arábia komoly pénzügyi gondokkal küzdött hamar bekerült a cég látókörébe. Hosszú tárgyalássorozatot követően a Socal végül meg tudta szerezni a koncessziós jogokat 1933-ban. Az amerikai mérnökök főhadiszállásukat a Dzhahrán nevű településen állították fel. Ettől nem messze, a Dammam nevű falucska közelében kezdődtek meg az első fúráások, amely munkálatok megkezdésére egészen 1935-ig kellett várni, és kőolajat is csak hosszú évek után találtak: 1939-ben tört fel az olaj a mélyből. Fontos megemlíteni, hogy Szaúd-Arábia és az USA között ekkor még nem állt fenn semmilyen kapcsolat, bár a Socal folyamatosan presszionálta a Rooseveltkormányt a diplomáciai kapcsolatfelvételre, az azonban nem látta annak értelmét, a gazdasági kapcsolatok anélkül is tökéletesen működtek.

A II. világháború kitörése azonban változást hozott a kapcsolatokban. Egyrészt majdnem derékba törte az arábiai olajkitermelést, másrészt az Arab-félszigetet bekapcsolta az ellátási láncba a Szovjetunió irányába, illetve a csendes-óceáni hadszíntér egyik potenciális utánpótlási útvonalává vált a háború végére (Yergin, 2008., Bronson 2006).

A növekvő háborús igények miatt így az Arab-félsziget – és elsősorban Dzahrán – szerepe felértékelődött. Fontos megemlíteni, hogy egészen 1942-ig nem működött hivatalos amerikai képviselő Szaúd-Arábiában (korábban az egyiptomi nagykövetség látta el ezt a feladatot). A háború derekán a szaúdi állam bevétele erőteljesen visszaesett (az olajkitermelés gyakorlatilag leállt, illetve a háború miatt drasztikusan visszaesett a háddzsón, a tradicionális mekkai zarándoklaton lévőkhöz száma), csőd közelébe került a királyság, éhínség tört ki az országban. A csőd azonban nem következett be, mivel 1943-ra az Egyesült Államok számára stratégiai szempontból felértékelődött az Arab-félsziget az utánpótlási vonalak miatt, ezzel egy időben az olajmezőkre is egyre nagyobb szüksége lett. 1943 februárjában Roosevelt Szaúd-Arábiára is kiterjesztette a kölcsönbérleti szerződést, holott az ország ekkor még nem volt hadviselő fél (csak 1945 márciusában lett az). Tulajdonképpen ez jelentette a két ország közötti politikai együttműködés útján az első lépéseket.

A következő lépést egy konzulátus nyitásának gondolata jelentette, amelyre a szaúdi király, Abdel-Aziz Ibn Szaúd, kezdetben meglehetősen hűvösen reagált. Végül, hosszas tárgyalások után, 1944. szeptember 1-jén nyílt meg a dzahráni konzulátus az Aramco egyik épületében.

A második világháború lezárása és a dzahráni konzulátus megnyitása a két ország közötti kapcsolatok rohamos bővülésének nyitányát jelentette. A megkezdett együttműködés egyenes folytatása volt az amerikai kormány részéről, hogy engedélyt kérjen Ibn Szaúdtól egy katonai bázis építésére. Az oka ennek az USA azon igénye volt, hogy könnyen elérje az afrikai színtérről az ázsiai színteret, és biztosítani tudja az utánpótlást az ottani csapatainak.

Mire a légi bázissal kapcsolatos tárgyalások befejeződtek, addigra a csendes-óceáni hadműveletek már majdnem véget értek. Japán kapitulációjának pillanatára csak épphogy elkezdődtek az építési munkálatok. Ettől függetlenül a bázis építése nem állt le, már csak azért sem, mert a rohamosan fejlődő Dzahránnak és az egyre nagyobb létszámú ott tartózkodó külföldinek szüksége volt repülőterre (a légikikötő általánosságban véve az egész régió fejlődésének jót tett). Emiatt viszont nem csak katonai szerepe volt a légi bázisnak, hanem döntő jelentőséggel bírt Szaúd-Arábia civil légi közlekedésének kialakításában is. Ráadásul a hidegháború kezdete még indokoltabbá tette a támaszpont megtartását.

A dzahráni konzulátus és légi bázis megépítése előtt Szaúd-Arábiába kizárólag magántőke áramlott (elsősorban az Aramco révén), innentől azonban elkezdődött az amerikai állami pénzek befektetése is az ország gazdasági és infrastrukturális felzárkóztatása okán (Lipmann, 2004).

UNITED STATES MILITARY TRAINING MISSION

A United States Military Training Mission (továbbiakban USMTM) megalakítása tekinthető a következő fontos elemnek a két ország kapcsolatában. Hivatalosan a missziót 1953-ban hívták életre az úgynevezett Kölcsönös Védelmi Segítségnyújtási Megállapodás aláírásakor (Mutual Defense Assistance Agreement), de a katonai együttműködés gyökerei visszavezethetők egyrészt a dzahráni légibázis felépítésére és működtetésére, másrészt pedig arra a találkozóra, amely 1945. február 14-én következett be a USS Quincy nevű amerikai hadihajó fedélzetén, az egyiptomi Nagy-Keserű-tavon. Ekkor találkozott személyesen az Egyesült Államok elnöke Franklin Delano Rooseveltt és Ibn Szaúd, és bár túl sok konkrétumról nem tárgyaltak, a baráti elköteleződés mellett ekkor tették le voksukat mind a ketten (Lipmann 2004, Eddy 1954).

Az USMTM kapcsán a felek megállapodtak abban, hogy az USA segítséget nyújt a szaúd-arábiai fegyveres erők felállításában, lényegében az amerikai hadsereg tanácsadóként működik közre a megszervezésben, a szervezeti felépítésben, illetve a szaúdi hadsereg kiképzésében. Ezen kívül az USMTM szükség szerint segítséget nyújt egyéb biztonsággal kapcsolatos kérdések terén is. A II. Öbölháború után a misszió szerepe megváltozott, mivel a háború hatalmas pénzügyi terheinek jó részét Szaúd-Arábia viselte magán, ezért megpróbálta átstrukturálni a kiadásait. Ennek az lett a következménye, hogy Rijád az USMTM-t elsősorban fegyvervásárlásra használta fel, azaz az amerikaiak „menedzselése” mellett vásárolta a fegyvereket a királyság. 1997 után aztán ismét megváltozott a misszió szerepe: a felszerelés-beszerezésről a meglévő szaúd-arábiai fegyveres erők ütőképességének fokozására, valamint az általános fenntarthatóságra helyeződött át a hangsúly, illetve a technológiák átadásáról a know-how átadására. Manapság a kiképzésre helyezi elsősorban a hangsúlyt az együttműködés, illetve a szaúdi biztonsági erőknek ad javaslatokat a regionális biztonságpolitika kérdéskörében (USMTM 2001).

AZ EISENHOWER-ÉRA ÉS AZ ARAB NACIONALIZMUS ELŐRETÖRÉSE

Bár Eisenhower elnöksége idején (1953-1961) már elkezdtek látszódni az apró hajszálrepedések Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok között, ezen időszak még egyértelműen mutatja mindkét fél erőteljes elköteleződését egymás irányába. Igaz ugyan, hogy az Ibn Szaúdot a trónon követő legidősebb fia, Szaúd király sokszor és sok mindenben szembement az amerikai politikával, a lényeges kérdésekben továbbra is többé-kevésbé egyetértés volt. Azt azonban fontos kiemelni, hogy Szaúd-Arábia egyre többször próbált önálló politikát folytatni, néhányszor megnehezítve ezzel az amerikai külpolitikát.

A csehszlovák-egyiptomi fegyvervásárlás nyilvánosságra kerülése után (1955 szeptembere) az Amerikai Egyesült Államok ráébredt, hogy Nasszert nem fogják tudni rávenni arra, hogy a Nyugatnak tetsző politikát folytasson: nem sikerült

bevonniuk Egyiptomot a Bagdadi Paktumba, ráadásul ettől az évtől az egyiptomi elnök lényegében szembe is fordult a Nyugattal, amelynek szinte minden lépése az arab nacionalizmust erősítette. Bár a Szezei-csatorna államosításáig (1956. július 22.) Eisenhower és kabinete próbálta rábírní Nasszert az együttműködésre – hol ígéretekkel, hol zsarolással –, a fegyvervásárlás nyilvánosságra kerülése után nem volt valódi esély arra, hogy rávegyék az egyiptomi vezetőt a kooperációra. Legalábbis az amerikai politika megváltoztatása nélkül semmiképpen sem. Ezen a politikan viszont nem akart változtatni Eisenhower, egyre inkább tartott a közel-keleti szovjet térnyeréstől, ami potenciálisan katasztrofális hatással lehetett volna Nyugat-Európa kőolajellátására. Ez azért volt kiemelt jelentőségű Eisenhowerék számára, mert a gazdaságilag (és ezzel együtt társadalmilag) stabil Nyugat-Európa elengedhetetlen volt a Szovjetunió ellentételezésére az Öreg Kontinensen. Mivel bebizonyosodott, hogy Nasszert nem tudják felhasználni a céljaik elérése érdekében, logikus volt a gondolat, hogy a legrégebbi szövetségesükhöz forduljanak, Szaúd-Arábiához.

Szaúd király viszont uralkodásának kezdete óta megnehezítette Eisenhowerék helyzetét. Az amerikai kormányban sokan nem tudtak mit kezdeni Szaúd döntéseivel, amelyek néha látszólag teljesen átgondoltnak és megalapozottnak tunktek, máskor viszont teljesen ad hoc módon hozta őket meg a király. Erre viszont nehéz egy konzekvens külpolitikát alapozni. Ami viszont az amerikaiak malmára hajtotta a vizet, az az volt, hogy Szaúd egyre erősebb nyomás alá került az arab nacionalizmus erősödése miatt, ennek egyik legszebb példája a szaúdi Szabad Tisztek puccskísérlete 1955-ben – még ha nem is volt sok esélye a sikerre (Gulyás 2016.). 1956 után Nasszer egyre inkább arra törekedett, hogy az alapvetően Nyugat-barát, konzervatív monarchiákat – mint, amilyen Szaúd-Arábia is volt – megdöntse, uralkodóikat, elmozdítsa a hatalomból. Szaúdnak már egyébként is limitált volt a külpolitikai mozgástere, hiszen a Buraimi oázis² nevű terület kapcsán folyamatos volt a konfliktusa Nagy-Britanniával – részben pont emiatt helyezkedett Rijád szembe Washingtonnal, az ugyanis nem támogatta őt a kérdésben – így ellentétek ide vagy oda, Szaúdnak csak Eisenhower lehetett a támogatója. Az amerikai kormány pedig a fejébe vette, hogy Szaúdot Nasszer antitézisének fogja megtenni és ehhez minden támogatást meg fognak adni a számára. Ennek legfőbb fegyvere az volt (vagy az lett volna), hogy Szaúdot megtegyék az „iszlám pápájának”, azaz regionális politikai befolyást próbáljanak biztosítani az iszlám szent helyeinek őrzője számára (amely cím tradicionálisan minden szaúdi királyt megillet). Az USA számítása azonban nem jött be, már csak azért sem, mert az iszlám ilyen értelemben nem állítható párhuzamba a katolicizmussal: rengeteg különböző irányzata van, ráadásul a Szaúd-Arábiában domináns fundamentalista vahnábizmus nem volt éppen vonzó a többi iszlám-hívő számára, lévén a hitüket tisztátalannak tartotta, őket pedig kvázi alacsonyabb rendűnek. Így az „iszlám pápájának” gondolata eleve nem működhetett (FRUS 1955-57, MNL XIX-J-1-j 1945-64., Kyle 2011.) Bár az Egyesült Államok és Szaúd-Arábia ebben az időszakban már közel sem értett mindenben egyet, a szövetségük még szilárdnak bizonyult és az is maradt a következő évtizedben.

AZ ELSŐ OLAJVÁLSÁG

Bár Szaúd-Arábia is azon országok közé tartozott, amelyek megfogadták Izrael állam eltörlését a föld színéről 1948. május 14-ét (Izrael állam kikiáltását) követően, ténylegesen nagyon ritkán vettek részt ütközetben szaúdi csapatok a zsidó állam ellenében. Emiatt viszont nem is került sor kenyértörésre az Egyesült Államokkal. Igaz ugyan, hogy az úgynevezett Hatnapos Háború (1967. június 5-10.) alatt Szaúd-Arábia is csatlakozott az Izraelt támogató nyugati államok ellen indított olajembargóhoz, de valójában ennek nem volt – nem is lehetett – komoly hatása, hiszen a háború olyan gyorsan véget ért. Sőt, némileg paradox módon a Hatnapos Háború „elvesztése” még meg is erősítette Szaúd-Arábiát: a Nasszer vezette Egyiptom – az arab nacionalizmus kvázi „megtestesítője” az időszakban – nagyon meggyengült a zsidó államtól elszenvedett vereség következtében, ezáltal viszont lényegében „elvesztette” az arab hidegháborút is. Bár technikailag a Hatnapos Háború alatt Rijád és Washington az ellentétes oldalon voltak, gyakorlatilag nem okozott komolyabb problémát közöttük a háború (Bronson 2006).

Az első igazán komoly (politikai) összetűzés Szaúd-Arábia és az Amerikai Egyesült Államok között a Jóm Kippúr háború (1973. október 6. – október 26.)³ kitörését – és lezárását – követő első olajválság idején került sorra. A háború kitörését követő második héten (október 16.) az arab olajtermelő országok elkezdték csökkenteni a nyersolaj termelésüket (5 százalékkal) valamint bejelentettek egy kb. 17 százalékos áremelést hordónként. Ezt valószínűleg könnyen ellen tétélezni tudta volna az Egyesült Államok (és Nagy-Britannia is) saját felhalmozott készletből, illetve a kitermelés növeléséből, azonban pár nappal később az arab olajtermelő államok újabb áremelést jelentettek be, felemelve a nyersolaj hordónkénti árát a háború előtti 3 dollárról több mint 5 dollárra. Szaúd-Arábia kezdetben hallani sem akart embargóról, az akkor uralkodó Fejszál határozottan elvetette az olajár manipulálását, illetve az olajfegyver bármilyen bevetését. Azonban miután Nixon a Kongresszus elé vitte tervét, miszerint összesen 2.2 milliárd dollárnyi segílyt (természetesen elsősorban fegyvereket, valamint lőszert kell ezalatt érteni) tervez eljuttatni Izraelbe légihídon keresztül, mégis elfogadta az export tilalom gondolatát: október 20-án az arab olajtermelő országok teljes embargót hirdettek az Amerikai Egyesült Államok és Nyugati szövetségesei ellen. Az akkor uralkodó Fejszál csatlakozásának oka részben a szomszédos arab államok nyomása, részben pedig az, hogy a király már korábban jelezte Nixon elnöknek, amennyiben nem szakít az Egyesült Államok az egyértelmű cionista-barát politikájával, annak következményei lesznek (Little 2008, Bronson 2006, Yergin 2008).

Bár a háborút Izrael – főleg az amerikai segítség miatt – pár héten belül megnyerte, az olajembargó nem ért véget. December hónapra az arab olajtermelő államok a kitermelt nyersolaj mennyiségét már 25 százalékkal csökkentették a háború előttihez képest, aminek következménye a 12 dolláros hordónkénti ár lett. A Nyugati világ nagy része kénytelen volt jegyrendszert és „üzemanyag fejadagokat” bevezetni, ami katasztrófális következményekkel járt, gazdasági válságot

idézett elő, drasztikusan gyengítve nem csak az Amerikai Egyesült Államokat, hanem legfontosabb európai szövetségeseit is. Ez pedig a hidegháború derekán nagy veszélyeket hordozott magában: egyrészt a Szovjetuniót nem (illetve jóval kevésbé) érintette a nyersolaj áremelkedése, hiszen a világ egyik legnagyobb termelőjeként bőven tudta fedezni a saját felhasználását, másrészt a világpiacon is sokkal hatásosabban tudta értékesíteni a saját fekete aranyát (amely egyébként is olcsóbb volt, mint a közel-keleti olaj). Washington és Rijád viszonya a mélypontra esett (Yergin 2008).

A SZOVJETEK AFGANISZTÁNI INVÁZIÓJA ÉS AZ ÖBÖL-HÁBORÚK

Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy mi köze van a szovjetek 1979. december 24-én, Afganisztán ellen megindított támadásának az Amerikai Egyesült Államok és Szaúd-Arábia viszonyához. Első ránézésre könnyen mondhatnánk azt, hogy semmi, hiszen egyik államot sem érintette, de természetesen ez a hidegháború logikájában, a kétpólusú világ fennállásakor nem volt igaz. Szaúd-Arábia az 1962-ben kitört észak-jemeni polgárháború miatt erősen tartott a szovjet, illetve kommunista terjeszkedéstől (ezzel együtt természetesen a Nasszer vezette arab nacionalizmustól is), immár nem csak elvi szinten: a Szovjetunió a Sivatagi Királyság szomszédságában avatkozott be egy konfliktusba (még ha nem is egyértelműen közvetlen módon).⁴ Emiatt a királyság egyre jobban félt Moszkva külpolitikájától – és már nem csak ideológiailag állt szemben azzal. A szovjetek afganisztáni beavatkozásának előestéjén Szaúd-Arábiát is érte egy támadás, bár az területi épségét nem, inkább a „morális integritását” veszélyeztette. 1979. november 20-án szélsőségesek behatoltak a mekkai nagymecsetbe és az ott tartózkodókat túsul ejtették. Vezetőjük szerint a Mahdi, azaz a megváltó megérkezett és minden muszlimot engedelmességre szólított fel. Ez pedig szükségszerűen azzal járt, hogy a Szaúd családod el akarták távolítani a hatalomból. A mecset ostroma két hétig tartott és több száz halálos áldozattal járt. A túszejtők közül azokat, akiket nem lőttek le a szaúdi erők, később kivégezték. Ez az esemény is azt mutatta, hogy Szaúd-Arábia sem érezheti magát teljes biztonságban. A fentebb említett történelem miatt a Sivatagi Királyság sokkal inkább hajlandó volt belefolyni az afgán konfliktusba, még úgy is, hogy az a kitörésekor az országot közvetlenül nem érintette, illetve fenyegette (Riedel 2014).

Természetesen, mint oly sok más háború kapcsán az időszakban, erről is elmondható, hogy nagyon hamar a két szuperhatalom valamiféle proxyháborújává változott. Bár ez jelen esetben nem volt teljesen igaz, hiszen itt a Szovjetunió maga háborúzott, nem pedig valamelyik szövetségese, elvi követője vagy csatlósállama. A cél Washington és Rijád részéről a szovjet terjeszkedés, azaz a kommunizmus terjedésének megakadályozása volt, emiatt viszont szükségszerűen szorosabbra fonódott kapcsolatuk, amely az előző évek komorabb légköre után nem feltétlenül következett volna be (vagy legalábbis nem ilyen könnyen).

Miben mutatkozott meg Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok viszonyának javulása? Természetesen a szovjetek elleni együttműködésben, ami az afgán mudzsáhidok⁵ támogatásában jelentkezett. Ez több dolgot is jelentett. Az amerikai hírszerzés információkkal látta el az afgánokat (elsősorban Pakisztánon keresztül) a szovjet csapatmozgásokról, utánpótlási vonalokról, létszámokról, felszerelésekről. Egyes újabb kutatások szerint a CIA már a szovjet beavatkozás előtt aktív volt Afganisztánban – néhány vélekedés szerint éppen az amerikai aktivitás váltotta ki a szovjet választ az invázió formájában. Maga Zbigniew Brzezinski, Jimmy Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, is elismerte azt, hogy az amerikai tevékenység hozzájárulhatott a szovjetek inváziójához (ezen tanulmány ezzel bővebben nem foglalkozik, de érdemes elolvasni a témában például Julie Lowenstein *US Foreign Policy and the Soviet-Afghan War: A Revisionist History* című írását) (Lowenstein 2016).

A szaúdi fél elsősorban pénzzel támogatta a felkelést, másodsorban kiképzőtáborokat üzemeltetett a mudzsáhidok számára. A pénzügyi támogatás egyáltalán nem volt lebecsülendő, sőt: az első években Rijád sokkal komolyabb összegeket áldozott a mudzsáhidok megsegítésére, mint Washington – annál is inkább mivel több magánalapot is létrehozta a gerillák finanszírozására, ahová kis túlzással bárki befizethetett (nem csak szaúdi állampolgárok). Egyes amerikai források szerint ezen privát adományok elérték a havi 20-25 millió amerikai dollárt is (Riedel 2014).

Az amerikai-szaúdi kapcsolatokra nézve azonban fontosabb az a tény, hogy pár száz fős szaúdi önkéntes is részt vett a háborúban az afgánokat támogatva. Ez nem feltétlenül, illetve nem elsősorban fegyveres harcot jelentett, de természetesen szaúdi önkéntesek is voltak a harcolók között. Ezen önkéntesek közül egyértelműen kiemelkedő jelentőséggel bírt Oszama bin Ládén, aki terrorszervezetét, az al-Káidát, pontosan az afganisztáni élmények és tapasztalatok következtében alapította meg.

Bár Rijád és Washington viszonyára a szovjetek afganisztáni inváziója egyértelműen pozitív hatással járt, de ez nem jelenti azt, hogy nem voltak ellentétek a két állam között. Szaúd-Arábia lényegében egész fennállása alatt az Egyesült Államokra volt utalva a hadserege fejlesztése és felfegyverzése kapcsán és pontosan ez okoz némi feszültséget a felek között. A '80- évek közepére az első Öböl-háború kezdett túl hosszúvá nyúlni Irak és Irán között, Szaúd-Arábia tartott tőle, hogy a konfliktus áterjedhet a keleti tartományaira, ezért az Egyesült Államoktól modern fegyvereket akart vásárolni, elsősorban a légierijét akarta fejleszteni, valamint nagy hatótávolságú rakétákat akart beszerezni. Bár a tárgyalások jól haladtak, végül mégsem sikerült nyélbe ütni az üzletet: a Kongresszus döntése alapján amerikai cégek nem adhattak el vadászpilótákat a Sivatagi Királyságnak (így például az áhított McDonnell Douglas F-15-ös vadászbombázókról is le kellett mondania Rijádnak) és rakétákat sem szállíthatott senki a szaúdiaknak. Ennek oka abban keresendő, hogy befolyásos lobbisták tartottak attól, hogy egy esetleges újabb arab-izraeli háború esetén Szaúd-Arábia a modern fegyvereket Izrael állam ellen fogja bevetni. Ez viszont nem várt következménnyel járt:

a szaúdi kormány titkos tárgyalásokat kezdeményezett az angol és a kínai kormányal fegyverszállítások ügyében. Az angol kormánytól Tornado típusú vadászpilótákat rendelt, míg a kínaiaktól Döng Fēng CSS-2 („Keleti Szél”) típusú közép-hatótávolságú interkontinentális rakétákat (ami többek között pont elég ahhoz, hogy Izraelt elérjék). Bebizonyosodott, hogy a királyság közel sem függ már annyira az Egyesült Államoktól, mint amennyire az amerikaiak meg voltak arról győződve. Mikor a fegyvervásárlás ténye kiderült, egy kisebb fajta pánikot is okozott, ugyanis a CSS-2-es rakéták atomtöltetek hordozására is képesek. Bár nem voltak túl pontosak, tömegpusztító fegyver esetén nem is feltétlenül szükséges a precizitás. Ez az üzlet bővebben a kínai kapcsolatokat apropóján még előjön (Pollack 2002).

A fegyverszállítások körüli ellentét ellenére 1990-re még (vagy ismét) barátságosabb lett a viszony Rijád és Washington között, ennek oka természetesen Irak kuvasi inváziója volt. Szaddám Huszein ugyanis először kérte, majd pedig követelte, hogy az iraki-iráni háború (1980-1988) utáni károk helyreállítására 10 milliárd dolláros segítséget adjon Iraknak az Egyesült Arab Emírátsok, Kuvait és Szaúd-Arábia, illetve a háború alatt folyósított mintegy 30 milliárd dollár összértékű kölcsönt engedjék el. Ezen követelését tetézte azzal, hogy 1990. május 28-án, a bagdadi konferencián felszólította az arab olajtermelő államokat, hogy csökkentsék a nyersolajtermelésüket, ezzel növelve az olaj világgpiaci árát, ezáltal hozzájárulva Irak újjáépítéséhez. Ebben azonban sem Szaúd-Arábia, sem Kuvait nem egyezett bele. Az évtizedek óta meglévő határviták, valamint a tény, hogy Kuvait nem volt hajlandó elengedni a tartozást elvezetett oda, hogy Irak augusztus 2-án éjjel lerohanta Kuvaitot, majd augusztus 8-án Irakhoz csatolta a kis monarchiát (J. Nagy és Ferwagner 2004).

Az invázió ténye megrémítette mind Szaúd-Arábiát, mind az Egyesült Államokat. Előbbi azért, mert tartott egy potenciális támadástól, utóbbit pedig azért, mert Irak kezébe így egy újabb óriási olajmező került. Washington a beavatkozás mellett döntött, de ehhez szükséges volt az ENSZ beleegyezése (egyébként a Biztonsági Tanácsban még a Szovjetunió sem vétózta meg), valamint egy nemzetközi koalícióra annak érdekében, hogy a felmerülő költségek javát ne az amerikaiaknak kelljen viselnie. A koalíció átvállalta a finanszírozás nagyjából 80%-át – arról megoszlanak a vélemények, hogy pontosan mennyibe is került maga a hadművelet. A legtöbb becslés 70-80 milliárd USD-re taksálja, de ahogy a százalékos arány, úgy az összeg is becslés. Hivatalos amerikai adatok szerint 60 milliárd dollárba került, bár nem írják pontosan, hogy ez mit tartalmazott (Dagett 2008). Más források szerint, ha az utánpótlás megszervezését, illetve minden más extra költséget is beszámítunk, akár a 120 milliárdos összköltségvetést is elérhették a hadműveletek (Callanan és Weiler 2008; Hoff 2008).

Az iraki háború újra megerősítette Szaúd-Arábia és az Egyesült Államok kapcsolatát, azonban ennek korántsem örült mindenki. Egyre hangosabbá vált egy Nyugat-ellenes réteg, hiszen az idegenek hatása már a társadalom alacsonyabb szintjén is megmutatkozott: jó példája volt ennek egy 1990-ben, nők által szervezett

tüntetés, melynek célja, hogy a nők is szerezhessenek jogosítványt Szaúd-Arábiában (amire aztán több évtizedet kellett várniuk, egészen pontosan 2018-ig). Ennek nyomán kezdett az országban erősödni az „anti-amerikanizmus” (Pollack 2003).

A RADIKALIZMUS MEGERŐSÖDÉSE

– 2001. SZEPTEMBER II.

A hidegháború befejeztével a szaúdi-amerikai kapcsolatok is kezdtek más irányvonalat felvenni, hiszen megszűnt a „hagyományos” összekötő kapocs, a kommunizmus elleni harc. Az államközi kapcsolatok is sokkal merevebbek lettek: a Bush-kormányzat idején Bandár bin Szultán al-Szaúdnak, a szaúdi amerikai nagykövetnek szabad bejárása volt a Fehér Házba, de a Clinton kormányzat idején már semmiféle előjogokat nem élvezett. Ráadásul ez az amerikai vezetés egyértelműen Izrael-párti volt. Ez természetesen jelzésértékkel bírt Rijád számára.

Az is növelte a feszültséget, hogy a II. Öböl-háború vége után a szövetséges (elsősorban amerikai) katonák a megbeszélésekkel ellentétben nem vonultak ki azonnal a királyságból. A viselkedésük, ruházatuk pedig egyre inkább visszatetszővé vált a helyi lakosság bizonyos rétegei számára. Ez pedig hozzájárult a radikalizálódáshoz – többek között Oszama bin Láden is ekkor fordult az Egyesült Államok ellen (Pollack 2002).

A '90-es években az amerikai létesítmények ellen elkövetett terrorakciók (1996-ban a dzahráni légibázis, valamint 1998-ban a kenyai és a tanzániai amerikai nagykövetségek ellen elkövetett robbantásos merényletek) szükségszerűen újabb éket vertek a két fél közé. A tény pedig, hogy az akciókért leginkább felelős al-Kaida tagokat a szaúdi kormány csak ímmel-ámmal próbálta előkeríteni, illetve elfogni, sem segítette elő a viszony javulását, bár konkrétan rosszra fordult kapcsolatokról nem beszélhetünk még ekkor sem (Kean et. al. 2004).

A 2001. szeptember 11-én történt terrortámadásban részt vevő 19 gépeltérítő közül 15 szaúdi állampolgár volt. Bár maga a támadás döntően megváltoztatta az amerikai nagypolitikát (és bizonyos mértékben a világunkat) érdekes módon nem bizonyult katasztrófálsnak az amerikai-szaúdi kapcsolatokban. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy Rijád azonnal a teljes együttműködését ajánlotta fel és lényegében hajtóvadászatot indított az al-Kaida – és bin Láden – ellen, főleg azután, hogy a terroristavezér 2003-ban felszólította híveit a Perzsa-öböl menti monarchiák megdöntésére. A nagypolitika viszonylag hamar tisztázta a feszültségeket, de az amerikai közvélemény sokkal nehezebben fogadta el a jó viszony fenntartását Szaúd-Arábiával. Ugyanakkor a Sivatagi Királyság sem volt nyugodt: az al-Kaida immár ellenük is hajtott végre akciókat, Irán befolyása egyre nőtt a Hezbollah térnyerésével, miközben Washington egyre kevésbé tudott Rijádra figyelni az afganisztáni és iraki elköteleződése miatt. Ez növelte a királyság aggodalmát, amit tetézett a 2008-as gazdasági válság, aminek következtében a nyersolaj világpiaci ára majdnem a negyedére esett vissza. Ennek ellenére a szaúdi-amerikai kapcsolatok viszonylag stabilok maradtak (Kean et. al 2004, Blanchard 2016).

A 2010-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

A 2010-es évek óta viszont folyamatosan romlik a két ország közötti kapcsolat. De mi lehet az oka ennek, ha még a World Trade Center lerombolása okozta sokk sem volt elég ehhez? Több elemre vezethető vissza Rijád és Washington viszonyának tartós romlása. Az első fontos tényező a gazdasági kapcsolatok kérdése és az ehhez kapcsolódó palagáz-forradalom. A palagáz kitermelése az Egyesült Államokban található mezőkön a 2010-es évek elejére lett kifizetődő az új technológiák bevezetése miatt. Ennek következtében több földgázt és kőolajat tudott kitermelni a hazai mezőkből az ország – amely így is a saját szükségleteinek nagyjából 60%-át hazai termelésből fedezi – ráadásul többet tudott értékesíteni a világpiacon is. Alapvetően ez utóbbi okozta a problémát Szaúd-Arábiával. Washington szaúdi kőolaj és földgázimportja a 2000-es évek óta kis ütemben folyamatosan csökken, ám 2011 óta (az új mezők megnyitása) felgyorsult ez a folyamat. Viszont a nagyobb mennyiségű exportálható amerikai földgáz aktív konkurenciát jelent Szaúd-Arábiának (Bellelli 2013).

További tényező(k) a két ország kapcsolatának romlásában Szaúd-Arábia Arab Tavaszhoz való hozzáállása (az ország keleti részén élő síiták elnyomása), illetve, hogy a királyság belefolyt a szíriai polgárháborúba, szélsőségeket, illetve terrorista csoportokat támogatva. Emellett feszültségforrás volt Barack Obama elnök iráni atomalkuja, amelyet ugyan szkeptikusan, de támogatott Rijád, azonban valószínűleg nagyon is neheztelt Washingtonra. Sokáig nem is tartott ez a békülékeny hozzáállás Szaúd-Arábia részéről, hiszen a Teheránban található szaúdi nagykövetség ellen 2016-ban elkövetett támadást követően a királyság megszakította a diplomáciai kapcsolatot Iránnal (Blanchard 2016).

Washington és Rijád kapcsolatai akkor kerültek közel a mélyponthoz, amikor Donald Trump elismerte Jeruzsálemet Izrael fővárosának 2017 decemberében, pedig Trump és Mohamed bin Szalmán – a koronaherceg és a királyság, de facto uralkodója – között korábban meglehetősen jó viszony volt. Ennek legszebb bizonyítéka, hogy a két ország egy majdnem 500 milliárd dolláros fegyverüzletet kötött egymással 2017 májusában, fél évvel Trump bejelentése előtt. A viszony elhidegülése természetesen nem ártott a fegyverszállításoknak (Trudo 2017, Landler 2017).

Az igazi mélypontot Dzsamál Hasogdzsi, a Washington Post szaúdi újságírójának isztambuli nagykövetségen történő meggyilkolása hozta el a két ország kapcsolatában. Ugyan már Trump elnöksége alatt is sokan kész tényként kezelték azt, hogy Mohamed bin Szalmán ölette meg az újságírót, egyértelmű, közvetlen bizonyítékokat senki nem prezentált ezzel kapcsolatban (először a török média számolt be erről). Ezt változtatta meg az új elnökség, ugyanis Joe Biden utasítására a gyilkossággal kapcsolatos nyomozati anyagot nyilvánosságra hozta a CIA. A feszültségek odáig vezettek, hogy Szaúd-Arábia egyre inkább eltávolodni látszik az Egyesült Államoktól, sőt mindinkább vitatja hegemon pozícióját, a legjobb példa erre az, hogy a királyság meghívást kapott a BRICS-be (Haines 2021, Erlanger et. al. 2023).

SAJÓD-ARÁBIA ÉS A KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG KAPCSOLATA – AZ ELSŐ NÉHÁNY ÉVTIZED

Bár az elmúlt évtizedekben Szaúd-Arábia és Kína közötti gazdasági kapcsolatok rohamos fejlődésnek indultak, nem volt mindig ilyen jó viszony a két ország között. Miután a polgárháború véget ért 1949-ben a Kuomintang és a Kínai Kommunista Párt között, az addig Nancsingban székelő nacionalista kormány menekülésre kényszerült, emiatt áttette székhelyét Tajvan szigetére. Mindeközben a kommunisták kikiáltották a Kínai Népköztársaságot 1949. október 1-jén. A Sivatagi Királyság nem ismerte el hivatalosan az újonnan létrejött országot, hanem fenntartotta diplomáciai kapcsolatait a Kínai Köztársasággal, azaz Tajvannal még évtizedeken át (Wang 1993).

Ennek több oka van, az egyik, talán legfontosabb, hogy Szaúd-Arábia uralkodói őszintén antikommunisták voltak mióta csak létezik a királyság. Egy rövid időszak kivételnek tekinthető ezzel kapcsolatban: a Szovjetunió volt az első állam, amely elismerte a Hidzsáz és Nedzsd Királyságot 1926-ban – a Szaúd-Arábia 1932-es megalapítása előtti államot, amelynek területe – ahogya neve is mutatja – Hidzsáz és Nedzsd tartományra terjedt ki⁶. Bár a diplomáciai kapcsolatok létrejöttek, tényleges érintkezés nem volt az országok között, mire 1938-ban Ibn Szaúd megszüntette a kontaktust (Gulyás 2013).

Előmozdította Szaúd-Arábia és Tajvan kapcsolatát, hogy ez utóbbi is antikommunista volt, másrészt Tajpej nagyon erősen függött a királyságból importált kőolajtól. Ez bevételt jelentett Rijádnak, másrészt biztosította azt Tajvan számára, hogy továbbra is „elismerjék” – ez utóbbi azért volt fontos, mert az évek, illetve évtizedek előrehaladtával egyre több fejlődő ország kezdte el hivatalosan a Kínai Népköztársaságot „Kínának” tekinteni a Kínai Köztársaság helyett. Ezen befolyásvesztés tetőpontja az volt, amikor Tajvant 1971-ben „kiszavazták” az ENSZ-ből. Ezen évtől a nemzetközi közösség is a Kínai Népköztársaságot tartotta „a” hivatalos Kínának. Ezt követte Richard Nixon amerikai elnök 1972-es pekingi látogatása, ami után Washington is a KNK mellett „tette le voksát” a nemzetközi közösség színterében. Az USA után egyre több ország szakította meg a diplomáciai kapcsolatot Tajvannal. Így tehát azon államok, amelyek fenntartották ezen kapcsolatokat felértékelődtek a Kínai Köztársaság szemében. Ezek egyike volt Szaúd-Arábia is (Wang 1993).

Ha évtizedekig ilyen jó volt a viszony Tajvan és a királyság között, akkor mi az oka Rijád Pekinghez való közeledésének? Az első fontos tény, amit meg kell említeni a KKP és a Szovjetunió Kommunista Pártja közötti törés bekövetkezésére. Ehhez többek között az alábbiak vezettek el: az SZKP XX. kongresszusán elhangzottak (Hruscsov Sztálin-kritikája); egyre erősebb ideológiai különbségek; szovjet segítségnyújtás India számára az 1959-es kínai-indiai háborúban; Moszkva támogatásának hiánya a kínai nukleáris program kapcsán (Zhang 2010, Radchenko 2010).

A KNK és a Szovjetunió közötti kapcsolatok rohamosan romlásnak indultak, így logikus, hogy a fejlődő országokkal való kapcsolatok felértékelődtek, főleg úgy, hogy a Nyugattal kifejezetten ellenséges volt a viszony (Lüthi 2021).

A politikai indokok csak az egyik oka volt a közeledésnek (vagy az arra való törekvésnek). A másik természetesen a régió gazdasági (kőolaj) és stratégiai (földrajzi elhelyezkedés) fontossága. A KNK ENSZ tagsága, valamint Teng Hsziao-ping Reform és Nyitás politikája (1978) következtében Kína egyre kevésbé akarta az ideológiáját exportálni, és miután az ENSZ BT állandó tagja is lett, sokkal könnyebben tudott diplomáciai kapcsolatokat kiépíteni, bár a Perzsa-öböl körüli államok, köztük leginkább Szaúd-Arábia, továbbra sem könnyítették meg Peking dolgát (Wang 1993).

Az 1970-es évek végén a Kínai Köztársaság még mindig elég szoros kapcsolatokat ápolt Rijáddal, és a Kínai Népköztársaság szeretett volna közéjük éket verni. Peking próbálkozását először nem koronázta siker, de ironikus módon az Egyesült Államok segített ebben a helyzetben, igaz, nem szándékosan. Amikor 1979-ben Iránban győzött az iszlám forradalom, a Rijád és Teherán közötti kapcsolatok gyorsan megromlottak, és amikor Irak és Irán között kitört a háború 1980-ban, a Sivatagi Királyság féltette a biztonságát. Logikus volt, hogy fejlessze a hadseregét és fegyverkezésbe kezdett, természetesen a legfőbb szövetségeséhez, Washingtonhoz fordult. Azonban – ahogy korábban volt róla szó – az nem volt hajlandó modern repülőgépeket és rakétarendszereket szállítani Rijádnak Izrael miatt. Pekingnek azonban nem voltak ilyen aggályai, így a KNK a CSS-2 rakéták üzenetén keresztül utat talált Rijádhoz: Szaúd-Arábia 50 közepes hatótávolságú ballisztikus rakétát vásárolt Kínától. Ez, illetve a tény, hogy Szaúd-Arábia nem bírálta a Kínai Népköztársaságot a Tienanmen téri események kapcsán, cserében pedig Peking nem várt el semmiféle reformot a királyság kormányzásában vagy az emberi jogok biztosításának kérdésében elvezetett a kapcsolatok bővüléséhez. Megnyitlak az első hivatalos nagykövetségek 1990-ben (Wang 1993, Scobell és Nader 2016, Shichor 1989).

A KAPCSOLATOK BŐVÜLÉSE – A 2010-ES ÉVEKTŐL NAPJAINKIG

A kapcsolatok erősödése 1993-tól figyelhető meg a két ország között, ez volt az év ugyanis, amikor Kína először szénhidrogén importra kényszerült. Azóta Szaúd-Arábia fokozatosan növelte-növeli a szénhidrogén exportját Kínába: a 2010-es évek elejére az oda érkező kőolaj és földgáz mintegy 20%-a már a királyságból érkezett, így a KNK legnagyobb nyersolaj-exportőrévé Szaúd-Arábia vált. Az új évtized elejére számos államfői látogatásra került sor a két ország között, ami lényegében megalapozta az újonnan kialakult barátságukat, végül pedig a stratégiai partnerségükhöz vezetett. Ezen partnerséghez vezető első megálló a 2012-ben a Saudi Aramco, és a kínai Sinopec által aláírt megállapodás volt, amely értelmében egy közös olajfinomítót építenek a Vörös-tenger partján található

Janbuban. Ez egyben a kínaiak első jelentős befektetése volt a szaúdi olajipart illetően. Mindkét fél hajlandósága a stratégiai partnerség kialakítására végül Hszi Csin-ping 2016-os rijádi látogatása során csúcsonodott ki. Miért pont 2012-ben kezdtek el erőteljesebben közeledni a felek az energiaegytműködésük kapcsán? Többek között azért, mert a korábban említett amerikai palagázforradalom 2011-ben kezdődött el (Mouawad 2010, Zou 2018, Besada és Salam 2017).

Szaúd-Arábia számára az utóbbi pár évben még inkább felértékelődött a KNK szerepe: a 2013-ban meghirdett Övezet és Út Kezdeményezés (BRI) segíthet a szaúdi gazdaság diverzifikálásában, biztosítva – vagy legalább a lehetőségét megadva – azt, hogy a királyság ne csak az olajjövedelmeiből tartsa el magát és ne csak kizárólag az energiaszektorára támaszkodjon az ország gazdasága. Ennek a változtatásnak a kényszere hívta életre a Szaúdi Vízíó 2030-at is (Vision 2016).

A Vízíó 2030 programot 2016-ban hirdette meg Mohamed bin Szalmán koronaherceg. Ennek a tervnek az egyik legfontosabb eleme az energiaszektoron kívüli szektorok fejlesztése, a vállalatok és vállalkozások állami tulajdonrészének csökkentése (beleértve a Saudi Aramcot is), valamint a szolgáltatási szektorok, például az egészségügy, az oktatás és különösen a turizmus jelentőségének erősítése. Ugyanennek a tervnek a keretében tűzte ki célul a királyság, hogy vezető nemzet legyen a technológiai fejlődés, valamint az innovációk terén is (Vision 2016).

A kínai-szaúdi együttműködés legfontosabb elemei az energiaszektor bővítése és az infrastrukturális fejlesztés. Az előbbi kapcsán fontos kiemelni, hogy ez nem merül ki csak a kőolajhoz és földgázhoz kapcsolódó iparban, illetve a petrokémiai termékek előállításában, valamint exportjában. A Sivatagi Királyságnak egyik fő célkitűzése a nukleáris energiára való átállás (a megtermelt kőolaj nagyjából 30%-a a saját napi energiaellátására megy el). Ebben nem talál támogatókra Nyugaton. Vagyis találna, ha betartaná a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség minden előírását, ám ezt nem kívánja megtenni. Szerencséjére Kína ebben is partner: 2017-ben szándéknyilatkozatot írtak alá az atomenergia polgári felhasználásának lehetővé tételéről (Chaziza 2020).

A nukleáris energia mellett meg kell említeni a megújuló energiaforrások szerepének növelését is: számos nap- és szélenerőmű épül a királyságban a legmodernebb technológiákat felhasználva. Bár nem csak és kizárólag Peking fektet be Szaúd-Arábiában a csúcstechnológiás fejlesztések terén, meg kell említeni, hogy a Hasogdzsi-gyilkosság következtében erőteljesen lecsökkent a nyugati tőke beáramlása.

Eltávolodva az energiaszekortól az infrastruktúra szférájába, fontos közölni, hogy jelenleg több mint száz kínai cég dolgozik számos infrastrukturális projekten a Sivatagi Királyságban, beleértve a vasutak, utak, hidak, kikötők és repülőterek építését (vagy korszerűsítését). Mindez segíti összekötni Szaúd-Arábiát a szomszédjaival, valamint a régió nagy részével (bár Irán mint „szomszédos” ország erőteljesen kérdéses) (Fulton 2020).

A kínai Digitális Selyemút (Digital Silk Road – DSR) projekt szintén alapvető fontosságú a BRI-hez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések terén. A DSR fő eleme természetesen az 5G telekommunikációs hálózatok kiépítése, de egy új, globális műholdas navigációs rendszer megalkotását is tartalmazza, ez a „Beidou” (leegyszerűsítve: a kínai GPS-rendszer). Egyébként jelenleg ez már több műholdat tartalmaz, mint az amerikai GPS-rendszer (35 kínai és 31 amerikai műhold). A legtöbb ilyen csúcstechnológiával kapcsolatos beruházást és a hozzájuk köthető építési munkálatokat a Huawei vagy a ZTE végezte a Királyságban, de nem csak és kizárólag kínai cégek vettek részt a távközlés fejlesztésében. Szaúd-Arábia legtöbb nagy távközlési vállalata más országok cégeivel is együttműködik, köztük a Nokiával és az Ericssonnal is. Így a monarchia differenciálhatja hálózati elosztását, és nem csak egyetlen technológiai profil, illetve szolgáltató működésére lesz utalva. Arról nem is beszélve, hogy ha Washington valaha is nyomást akarna gyakorolni Rijádra a Huawei miatt, a Királyságnak továbbra is rendelkezésére fog állni 5G hálózat (Tomás 2020a, Tomás 2020b).

Fontos még megemlítenünk Kína szerepét Szaúd-Arábia külpolitikájának alakulásában vagy alakításában. A KNK egyértelműen törekszik az utóbbi években arra, hogy a térség két, egymással legellenségesebb államát kibékítse (vagy legalább csökkentse a feszültséget köztük): Szaúd-Arábiát és Iránt. Egyelőre úgy tűnik, hogy sikeresek ezirányú törekvései. A Sivatagi Királyság részéről az első „békejobb” Mohamed bin Szalmán koronaherceg az Al Arabíja televíziónak adott interjúja volt, ahol kijelentette, szándéka, hogy a Királyság jó kapcsolatokat alakítson ki Iránnal, bár ennek hosszú ideig nem volt tényleges következménye, azóta ismét felvette a diplomáciai kapcsolatot Rijád és Teherán – ebben hatalmas szerepe volt Pekingnek. Mint ahogy abban is biztosak lehetünk, hogy Szaúd-Arábia BRICS-be történő meghívása is a kínai partner erőteljes sugallatára következett be (BBC 2021, Nereim 2023).

Jól látható, hogy Szaúd-Arábia egyre közelebbi kapcsolatba kerül Kínával, a diplomácia kapcsolatfelvétel megkezdése óta a viszonyuk exponenciálisan javult. Ezzel szemben a Sivatagi Királyság kapcsolata az Egyesült Államokkal erőteljesen hullámnak írható le már az 1970-es évektől, a 2010-es évek elejétől pedig egyértelműen lejtmenetben van. Ezzel pedig, mind gazdaságilag, mind politikailag Peking nyer a legtöbbit, emiatt Washingtonnak érdeke kell, hogy legyen csökkenteni a feszültséget Rijáddal, mert ennek hiányában előbb-utóbb geostratégiai hátrányba is kerülhet a Közel-Keleten Kínával szemben.

JEGYZETEK

- 1 Az Arab-félsziget koncessziós jogai körüli korai üzleti manőverezésekről bővebben lásd: Anthony Sampson: *A Hét Nővér*. Kossuth, Budapest, 1978
- 2 A Buraimi oázis egy kevesebb, mint 2000 négyzetkilométeres régió a mai Omán területén található – annak észak-nyugati határa közelében – és az Egyesült Arab Emírségekkel (pontosabban Abu Dzabival) határos. Az 1950-es években azonban vitatott terület volt: a birtoklásáért Szaúd-Arábia, Abu Dzabi és Omán folytatott küzdelmet, amely hosszú éveken keresztül konfliktusforrást jelentett. Bonyolította az egész ügyet, hogy Omán és Abu Dzabi is brit érdekszféra volt, és a korona folyamatosan beavatkozott az eseményekbe, emiatt pedig Szaúd-Arábia először csak távolságtartóan, majd egyre ellenségesebben viselkedett Nagy-Britanniával szemben. Az ok, amiért vetélkedtek a területért a kőolaj volt természetesen, azonban az 1960-as években kiderült, hogy nincs számottevő lelőhely az oázis alatt, így az érdeklődés a terület iránt fokozatosan elhalt.
- 3 A Jom Kippur (azaz Engesztelés Napja) háborút a negyedik arab-izraeli háború néven is szokás emlegetni. A konfliktus lényege – anélkül, hogy hosszabb elemzést szánnánk a témának –, hogy a Nasszert Egyiptom élén követő Anvar Szadat rendszeresen megígérte a revansháborút Izrael ellen az 1967-ben elszenvedett csúfos vereség miatt és a sokadik ilyen ígélet után senki (Izrael sem) vette őt komolyan. Így amikor tényleg megindultak a koalíciós arab csapatok a zsidó állam ellen, az csak nagy nehezen tudta ezt lereagálni és az amerikaiak hathatós segítsége nélkül valószínűleg nem bírta volna ki az összűzet.
- 4 A szovjetek fegyvereket (beleértve repülőgépeket) és lőszert adtak elsősorban Egyiptomnak, valamint rengeteg szovjet katonai tanácsadó segítette Nasszert a konfliktus alatt, de közvetlenül szovjet csapatok nem vettek részt harci cselekményekben.
- 5 A mudzsáhidok szó jelentése küzdők, törekvők, dzsihádot folytatók (ami nem feltétlenül jelent fegyveres harcot önmagában). A köznyelvi értelemben viszont dzsihádon lévő iszlamista harcosok jelentésben szokták használni.
- 6 Hidzsász a mai Szaúd-Arábia nyugati, partmenti sávja, míg Nedzsd az ország középső, illetve közép-keleti régiója.

TRODALOM

- BBC (2021): Saudi Arabia's crown prince seeks good relations with Iran. Letöltve: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-56913398> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Bellelli, J. (2016). The Shale gas 'revolution' in the United States: Global implications, options for the EU. Directorate-General for External Policies of the Union Policy Department. Brussels.
- Besada, H és Salam, J. (2017). China's Energy Strategy in the MENA Region. China Quarterly of International Strategic Studies (3)
- Blanchard, C. M. (2016). Saudi Arabia: Background and U.S. Relations, Congressional Research Service
- Bronson, R. (2006). Thicker than Oil. Oxford University Press, New York. 384 p. ISBN 978-0195367058
- Callanan, B. és WEILER, D. (2008). War Budgeting Strategies – Case Studies of the Gulf War and the Iraq War. Briefing Paper (39) Haward Law School, Boston.
- Chaziza, M. (2020). Saud-Arabia's Nuclear Program and China. 2020. Letöltve: <https://www.mei.edu/publications/saudi-arabias-nuclear-program-and-china> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Mouawad, J. (2010): China's Growth Shifts the Geopolitics of Oil. 2010. Letöltve: <https://www.nytimes.com/2010/03/20/business/energy-environment/20saudi.html> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Dagett, S. (2008). Costs of Major US Wars. Letöltve: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/c/costs-major-us-wars.html#costs> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 26.)
- Eddy, W. A (1954). FDR Meets Ibn Saud, America-Mideast Educational & Training Services, Inc., Washington.
- Erlanger, S., Pierson, D., Chutel, L. (2023) Iran, Saudi Arabia and Egypt Invited to Join Emerging Nations Group. Letöltve: <https://www.nytimes.com/2023/08/24/world/europe/brics-expansion-xi-lula.html%20utols%C3%B3%20el%C3%Ag%20ideje%202023> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 23.)
- Frus (1955-57). Foreign Relations of the United States 1955-1957. Arab-Israeli Dispute. January 1- July 26. Volume XV. p. 326-327., p. 341-343., p. 352-357, p. 419-421.
- Fulton, J. (2020). Situating Saudi Arabia in China's Belt and Road Initiative. Asian Politics & Policy (12).
- Gulyás. L. (2016). Szaúd-Arábia és az Atlanti Hatalmak I. és II. Szaúd uralkodása alatt 1950-1958. Doktori értekezés. Szeged.
- Gulyás. K. L. (2013). A szaúdi-szovjet kapcsolatok a brit levéltári források tükrében (1955-1958). Mediterrán Világ (25-26).
- Haines, A. (2021). Assessing the Saudi Government's Role in the Killing of Jamal Khashoggi. Office of the Director of National Intelligence.
- Hoff, J. (2008). A Faustian Foreign Policy from Woodrow Wilson to George W. Bush. Cambridge University Press, New York. 318 p. ISBN 978-0521714044
- J. Nagy, L és Ferwagner, P. Á. (2004). Az arab országok története. JATE Press, Szeged
- Kean, T. H. et. al. (2004): The 9/11 Commission Report. Letöltve: <https://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 4.)
- Kyle, K. (2011). Britain's End of Empire in the Middle East. I.B. Tauris, New York. 712 p. ISBN 978-1848855335
- Landler, M. (2017). Trump Recognizes Jerusalem as Israel's Capital and Orders U.S. Embassy to Move. Letöltve: <https://www.nytimes.com/2017/12/06/world/middleeast/trump-jerusalem-israel-capital.html> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Lipmann, T.W. (2004). Inside the Mirage. Westview Press, Boulder. 416 p. ISBN 978-0813343136

- Little, D. (2008.): *American Orientalism – The United States and the Middle East since 1945*. 3rd Edition. University of North Carolina Press, Chapel Hill. 464 p. ISBN 978-0807858981
- Lowenstein, J. (2016.). *US Foreign Policy and the Soviet-Afghan War: A Revisionist History*. Harvey M. Applebaum '59 Award. 9. Letöltve: https://elischolar.library.yale.edu/applebaum_award/9 (Utolsó letöltés: 2023. július 14.)
- Lüthi, L. M. (2021). *Restoring Chaos to History – Sino-Soviet-American Relations*. *The China Quarterly*, (210).
- MNL XIX-J-1-j (1945-64). Magyar Nemzeti Levéltár, külügyminisztériumi titkos- és adminisztrációs iratok, Egyiptom, 5. doboz 49/6. sz
- Nereim, V. (2023). *Saudi Arabia and Iran Agree to Restore Ties*, in *Talks Hosted by China*. Letöltve: <https://www.nytimes.com/2023/03/10/world/middleeast/saudi-arabia-iran-reestablish-ties.html> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Pollack, J. (2002). *Saudi-Arabia and the United States, 1931-2002*. *MERIA Journal* (23)
- Pollack, J. (2003). *Anti Americanism in Contemporary Saudi Arabia*. *MERIA Journal* (28)
- Radchenko, S. (2010). *The Sino-Soviet split*. In: Melvyn, L és Westad, O.A. (szerk.) *The Cambridge History of the Cold War. Volume II – Crises and Détente*. Cambridge University Press, Cambridge. 662 p. ISBN 978-1139056090
- Riedel, B. (2014). *What We Won – America's Secret War in Afghanistan 1979 – 89*. Brookings Institution Press, Washington. 209 p. ISBN 978-0815725954
- Scobell, A. És Nader, A (2016). *China in the Middle East – The Wary Dragon*. Rand Corporation, Santa Monica. 110 p. ISBN 978-0-8330-9194-9
- Shichor, Y. (1989) *East Wind over Arabia – Origins and Implications of the Sino-Saudi Missile Deal*. University of California, Berkeley. 66 p. ISBN 978-1557290168
- Tomás, J. P. (2020a). *Zain accelerates 5G network deployment in Saudi Arabia*. Letöltve: <https://www.rcwireless.com/20200911/5g/zain-accelerates-5g-network-deployment-saudi-arabia> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Tomás, J. P. (2020b). *Mobily, Ericsson use spectrum sharing tech to trial 5G in Saudi Arabia*. Letöltve: <https://www.rcwireless.com/20200918/5g/mobily-ericsson-use-spectrum-sharing-tech-to-trial-5g-in-saudi-arabia> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Trudo, H. (2017). *Tillerson Hails 'Historic Moment' in US-Saudi Relations*. Letöltve: <https://www.politico.com/story/2017/05/20/rex-tillerson-saudi-arabia-arms-deal-investment-historic-moment-238637> (Utolsó letöltés: 2023. augusztus 29.)
- Usmtm (2001). *United States Military Training Mission: A Paradigm for Regional Security*. The Free Library. 2001 Defense Institute of Security Assistance Management. Letöltve: <https://www.thefreelibrary.com/United+States+Military+Training+Mission%3A+A+Paradigm+for+Regional...-a078803071> (Utolsó letöltés: 2023. július 13).
- Vision 2030 (2016). Letöltés: https://www.vision2030.gov.sa/media/rcob50y1/saudi_vision203.pdf (Utolsó elérés: 2023. augusztus 29.)
- Wang, T. Y. (1993). *Competing for Friendship: The Two Chinas and Saudi Arabia*. *Arab Studies Quarterly* (15).
- Yergin, D. (2008). *The Prize – The Epic Quest for Oil, Money & Power*. Free Press, Florence. 928 p. ISBN 978-1439110126
- Zhang, S. G. (2010). *The Sino-Soviet alliance and the Cold War in Asia, 1954-1962*. In: Melvyn, L és Westad, O.A. (szerk.) *The Cambridge History of the Cold War. Volume I – Origins*. Cambridge University Press, Cambridge. 662 p. ISBN 978-1107602298
- Zou, L. (2018). *The Political Economy of China's Belt and Road Initiative*. Series on China's Belt and Road Initiative. World Scientific Publishing, Singapore. 300 p. ISBN 978-9813222656

MEDITERRÁN SORSOK – AMIN MAALOUF: LEVANTEI KIKÖTŐK *Ortutay Katalin**

Absztrakt

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a Mediterráneumban élők sorsának alakulását, Amin Maalouf libanoni származású, Franciaországban élő író egyik művén keresztül, azaz a nagybetűs Történelemnek személyes életükre, identitásukra, tapasztalataikra gyakorolt hatását. A konkrét történelmi eseményekre támaszkodó, de fiktív történet jól szemlélteti a hétköznapi emberek szemszögéből ennek a térségnek a sokszor tragikus sorsát. Maalouf, aki maga is elmenekült a libanoni polgárháború elől, hitelesen ábrázolja a 20. században bekövetkezett történelmi sorsfordulókat, ugyanakkor meggyőző erővel mutatja be a hétköznapi emberek viszonyát ezekhez az eseményekhez.

Kulcsszavak: *szülőföld, identitás, menekülés, geopolitika, polgárháború*

MEDITERRANEAN FATES – PORTS OF CALL BY AMIN MAALOUF

Abstract

The present paper aims to demonstrate the destinies of people living in the Mediterranean through a work by Amin Maalouf, a Lebanese-born writer living in France, and the impact of History in capital letters on their personal lives, identities, and experiences. Based on concrete historical events, this fictional story vividly illustrates this region's often tragic fate from the ordinary people's perspective. Maalouf, who fled the Lebanese civil war as well, provides a realistic portrayal of the historical turning points of the 20th century, while simultaneously demonstrating the relationship of ordinary people to these events with convincing force.

Keywords: *homeland, identity, refuge, geopolitics, civil war*

* Dr. habil. Ortutay Katalin egyetemi docens, PE, HTK, ortutayk@gmail.com

BEVEZETÉS

A francia nyelven alkotó libanoni író, újságíró, 1949-ben született Bejrútban, keresztény családban. Az ottani Francia Egyetemen végezte politikai gazdaságtan és szociológia tanulmányait, majd az An-Nahar című napilap munkatársa lett. A libanoni háború következményeként 1975-ben Párizsba emigrált, ahol a Jeune Afrique főszerkesztője lett. Taniosz sziklája című művéért 1993-ban elnyerte az igen rangos francia Goncourt-díjat. Regényei alapját gyakran valós történelmi események szolgáltatják, mint A keresztes háborúk arab szemmel című könyve esetében is. Számos, magyarul is olvasható regénye között szerepel a Szamarkand, A pápa rabszolgája, a Leo Africanus és az Eredet. Legutóbbi művei, amelyek elsősorban esszékötetek, sajnos még nem jelentek meg magyarul: *Le naufrage des civilisations* (2019), vagy a Francia Akadémia tagjairól szóló, négy évszázad francia történelmét áttekintő kötete, az *Un fauteur sur la Seine* (2017) című írása.

Ez utóbbi aktualitását éppen az a tény adja, hogy 2011-ben Maaloufot tagjai közé választotta a Francia Akadémia, a 2009-ben elhunyt Claude Lévi-Strauss francia szociológus, etnológus, antropológus helyére. Az 1635-ben, XIII. Lajos király nagyhatalmú minisztere, Richelieu bíboros támogatásával létrehozott Francia Akadémia a legrangosabb francia kulturális intézmény, fő feladata őrködni a francia nyelv fölött és összeállítani, gondozni annak szótárát. Elvben negyven akadémikus alkotja, akik életük végéig akadémiai tagok – ezért is nevezik őket „halhatatlanoknak” –, a megüresedő helyekre a többiek választják meg az utódot a francia kultúra, s általában a társadalom arra legméltóbbnak tartott személyiségei közül. Maalouf székfoglaló ünnepi beszédében megemlékezett elődje életéről, munkásságáról, majd saját akadémiai tagságának fő célkitűzéseit ismertette. Beszéde a klasszikus retorika gyöngyszeme. Az alábbi idézet kiemeli és szemlélteti Maalouf műveiben is megjelenő életfilozófiáját:

Magammal hozom mindazt, amit a két hazám adott nekem: a gyökereimet, a nyelveimet, az akcentusomat, a meggyőződéseimet, a kétségeimet és talán mindenekfelett álmaimat a harmóniáról, a haladásról és az együttéléséről. Jelenleg a Földközi-tenger falként választja el azokat a kulturális világokat, amelyeket magaménak vallok. Szeretnék hozzájárulni ennek a falnak a ledöntéséhez. Ezért élek, írok, és az Önök körében is ezt fogom folytatni, Lévi-Strauss tiszta tekintete előtt.

(<https://www.puliwood.hu/konyv/amin-maalouf-libanoni-iro-tagja-lett-a-francia-akademianak-207590.html> (Letöltés ideje: 2023. 06.26.)

A képen a tagok ünnepi egyenruháját, a zöld-arany hímzésű fekete frakkot viselő új akadémikust láthatjuk. A beiktatáshoz szükséges díszkardra az író kérésére a két kultúra jelképét, a francia köztársasági szimbólumot, a Marianne-t és a libanoni cédrust, valamint egyik oldalára felesége és három fia keresztnéveit, a másikra pedig apja egyik versének kezdősorát vésték rá.

Amin Maalouf az akadémiai székfoglaló előtt
Amin Maalouf before his academic inauguration

Forrás: http://www.ndj.edu.lb/amin_maalouf_academie_20120615 (Letöltés ideje: 2023. 06.28.)

LEVANTE – A SZÜLŐFÖLD ÉS A GEOPOLITIKA

A Földközi-tenger keleti partvidéke mentén a levantei medence hosszú időn át a hódítások és megszállások olvasztótégelye volt. Civilizációk és különböző eredetű népek bölcsője, ez a termékeny félholdnak is nevezett őshaza az identitások rendkívüli keveredését élte át: sumérok, akkádok, elamiták, babilóniaiak, hettiták, egyiptomiak, asszírok, arámiak, föníciaiak, mezopotámiaiak, zsidók, perzsák, bizánciak, arab-muszlimok, oszmánok, európaiak... Mindannyian részei ennek a változó világnak, ahol a cserék gazdagok és sokfélék. A régió kozmopolitizmusa a sokszínűség példája, az identitás és a kulturális sokféleség terjeszkedésének és megerősítésének fontos eszközévé teszi. A szomszédos népekkel kialakított kapcsolatok és kulturális gazdagságuk a Földközi-tenger medencéjét az összefolyás, a találkozások és a pluralitás forrásává tette.

Geopolitikai értelemben tehát sokszínű, pezsgő kereskedelemmel, kultúrával rendelkező régió, népek olvasztótégelye, nyelvi szempontból bábeli zűrzavar, ahol mégis mindenki meg tudta érteni magát valahogyan a másik emberrel. Olyan földrajzi egység, ahol a többféle identitás teljesen természetes és mindenki számára elfogadott volt, amelynek keretét az Oszmán Birodalom adta. Maalouf és családja ebben a közegben élt, ez a világ volt természetes számukra. (Sari, 2017)

Levante, a Földközi-tenger keleti partja

Levante on the eastern coast of the Mediterranean

Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Levante#/media/F%C3%A1jl:Middle_East_L levant.jpg

(Letöltés ideje: 2023. 06. 28.)

Ugyanakkor Maalouf számára, aki tehát Levante szülötte, ez a vidék nem csupán földrajzi, geopolitikai fogalom, sokkal több annál, amelyről így ír a *Le naufrage des civilisations* című esszéjében:

A levantei világegyetemben születtem. De ez manapság annyira elfelejtődött, hogy honfitársaim többsége bizonyára nem tudja, mire gondolok. Igaz, hogy soha nem volt ilyen nevű nemzet. Amikor egyes könyvek Levantéről beszélnek, történelme homályos marad, földrajza pedig ingadozó – csupán kereskedővárosok csoportja, gyakran tengerparti városok, de nem mindig, Alexandriától Bejrútig, Tripoliig, Aleppóig vagy Szmírnáig, Bagdadtól Moszulig, Konstantinápolyig, Szalonikáig, egészen Odesszáig vagy Szarajevóig.

Ahogy én használok, ez a régimódi kifejezés azokat a helyeket jelöli, ahol a mediterrán Kelet régi kultúrái találkoztak a Nyugat fiatalabb kultúráival. Találkozásukból szinte minden ember számára más jövő született. (Maalouf, 2019, p. 12)¹

Mivel jelen tanulmány témája éppen a nagybetűs Történelem hatása egyes emberi sorsokra, identitásukra, érdemes feleleveníteni ezzel kapcsolatban magának a szerzőnek a véleményét, érzéseit és gondolatait. Maalouf sokszor nyilatkozott saját identitásáról, a sokszínű kultúrához és a nyelvhez való viszonyáról. A nagyítónk alá vett regényben ezek a gondolatok egyébként is visszaköszönnek:

Úgy vélem, hogy sürgősen szakítani kell az egyöntetű és kizárólagos hovatartozás gondolatával, különben az identitáson alapuló feszültségeket fogjuk hangsúlyozni. Különösen azért, mert a hovatartozás nem szisztematikusan jelenti a ragaszkodást. Katolikus családba születtem a melkita közösségen belül. Nem akarok úgy tenni, mintha hívő lennék, ugyanannyi kétségem van, mint Baldassare-nak, de mindezek ellenére nem vagyok kívül a közösségen. Megtartom a kapcsolataimat, a kötődéseimet.... (<http://journals.openedition.org/babel/4938> (Letöltés ideje: 2023. 06.26.)

Természetesen sokszor kérdezik Maaloufot a nyelvi hovatartozásáról is, hiszen franciául ír, de az anyanyelve arab. A Két part között (*Entre les deux rives*) címmel megjelent interjúban arra a kérdésre, hogy akkor most hogyan viszonyul a nyelvi identitáshoz, így felelt:

A francia a fogadott nyelvem. Ezen a nyelven tudom a legkönnyebben kifejezni a gondolataimat, mert ezt a nyelvet beszélem minden nap. De bevallom, hogy eddig a szleng idegen maradt számomra. Számomra a francia az a nyelv, amelyet az iskolában tanultam, vagyis könyvekből, nem pedig beszélgetésekből. Ezért van az, hogy néha meglepem a franciákat azzal, hogy olyan nyelvet beszélek, amely nagyon közel áll az írott szóhoz. Mindamellett az arab nyelvben is otthonosan mozgok, mert gyerekkoromban arabul beszélünk a családban. Apám és a családja nagy része a Bejrúti Amerikai Egyetemre járt, és az angol volt a második nyelvük (nekem ez a harmadik). És az az érdekes, hogy azok a libanoniak, akik angol nyelvű oktatásban részesültek, a mindennapi életben inkább arabul beszélnek, ellentétben a „frankofónokkal”, akik általában minden körülmények között inkább franciául beszélnek. (Wazen, 2006)

Maaloufot számos kötődésével a Kelet és Nyugat közötti közvetítőként tartják számon. Mivel sokszor hangsúlyozta, hogy több kulturális hagyomány határán áll és minden hovatartozására igényt tart, a pluralitás és a sokszínűség szószólója. Ez az az örökség, amelyet műveiben tovább akar adni. Maalouf nemcsak történeteket

mesél, hanem arra is hív bennünket, hogy elgondolkodjunk a világ összetettségén, annak minden etnikai, kulturális és vallási összetevőjén. Írásain keresztül feltárja a Levante lakói által látott és megélt történelmet és ezáltal nyitottságra ösztönöz, meggyőződéses humanistaként pedig egyfajta megbékélésre hív. Ennek egyik gyönyörű példája a tanulmányban elemzett regénye, a *Levantei kikötők*.

LEVANTEI KIKÖTŐK – A REGÉNY

A *Levantei kikötők* címmel magyar nyelven 1998-ban, Bognár Zsuzsa kiváló fordításában megjelent mű eredeti címe: *Les Échelles du Levant*. Az *échelle* szó franciául létra, lépcsőfok jelentéssel bír, nem kikötő, ezért ebből a szempontból érdemes azzal kezdeni a regény bemutatását, hogy mit is jelent valójában Maalouf-nak a címmel történő utalása Levantére. Ha ennek utánajárunk, akkor sokkal közelebb kerülünk ehhez a regényben megelevenedő világhoz. Az *échelle* szó az egykori Oszmán Birodalom közel-keleti vagy észak-afrikai kikötőire és városaira utal. Ezekben a kikötőkben az európaiaknak kereskedelmi állomásaik vannak. Ez a kifejezés ezen megállók, állomások kikötőiben lévő mólóra támaszkodó létrának vagy lépcsőnek köszönheti eredetét, amelyek alján a hajók az utasok és az áruk kirakodásához érkeznek. Az *échelle* (létra) kifejezés a latin *scala* közvetlen fordítása franciára, amely a kikötőre utal a hajók partraszállására használt eszköz metonímájával. Provence-i nyelven, a korabeli marseille-i kereskedők nyelvén, a létra szót *escala*-nak hívják, amely később franciául *escale/ échelle* lett. (Arzu és Vassiliki, 2005)

A korabeli kikötők
The ports of the period

Forrás: https://fr.wikipedia.org/wiki/Compagnie_du_Levant (Letöltés ideje: 2023. 07. 01.)

Törökül is hasonló, *iskele* a cölöpökre épített mólók neve, amelyek a csónakok és hajók megközelítését biztosították. A Boszporuszon minden falunak megvolt a maga iszkeléje/skálája. A 16. századtól kezdve a franciák az Oszmán Birodalomhoz tartozó összes földközi-tengeri kikötőt *échelle*-nek nevezték.

A regény címének segítségével az olvasó máris egy rég elmúlt, izgalmas és ma már ismeretlen világban találja magát, hiszen a regény mintegy száz év történetét/történelmét öleli fel, egy család életén keresztül. Maalouf, aki maga is egyszerre a kereszténység és az arab világ embere, ebben a művében is egy-egy korszak emlékének tükrét tartja olvasója elé, a Mediterráneum társadalmainak pluralitását, összetett mivoltát mutatja be. Nem csupán ez a regénye, már a többi műve is erősen történelmi ihletésű, a történelem nagyon fontos szerepet játszik bennük, mert inspirálja a szereplők kiválasztását, a térbeli és kulturális környezetet és a cselekményt mozgó eseményeket. Ezt a regényét olvasva is az az embernek a benyomása, hogy a konfliktusok, amelyek a szereplőket szembeállítják egy adott korszakkal, a mi korunk hasonló szituációira utalnak.

A Levantei kikötők elbeszélői tere nagyon tágas földrajzot ölel fel, amely egyrészt a Keletet, másrészt Franciaországot foglalja magában. Az utazások sorozatából álló elbeszélés a Levante fővárosában, Isztambulban, a Boszporusz partján kezdődik, és egy párizsi rakparton, a Szajna partján ér véget. Adana, a dél-anatóliai regionális nagyváros néhány évig vendégül látja a főszereplőket, akik végül Bejrútban telepednek le.

A regény időbeli dinamikája összhangban van azzal a fontos szereppel, amelyet a történelem, Amin Maalouf műveiben betölt. Az elbeszélés szilárdan a történelemben gyökerezik: a mű egy évszázadnyi utazás, a Levantét és Európát alakító válságokon keresztül. Az elbeszélés 1876-ban kezdődik Abdulaziz oszmán szultán halálával, és 1976-ban, a libanoni polgárháború kezdetén ér véget.

A regény egy, Amin Maalouf számára kedves *mise en abyme* (belső tükrözés) folyamattal kezdődik. Az elbeszélésen kívüli narrátor Párizsban találkozik az elbeszélő-protagonistával, Oszján Ketabdárral, aki több találkozáson keresztül, visszatekintve meséli el életének történetét.

A levantei kikötők egyáltalán nem a béke menedékei többé. A történelem szélei felborítják azt a bizonytalan egyensúlyt, amelyet az Oszján család tagjai a száműzetés és a letelepedés között próbálnak kialakítani. A konfliktusok, harcok és háborúk körforgása Adanában kezdődik.

Oszján muszlim apja és Nubar, az örmény férfi között mély, baráti kapcsolat alakul ki. A török és örmény közösségek között kitört zavargások Nubar, Oszján anyai nagyapjának létét fenyegetik. Az idilli állapot véget ér. Az Oszmán Birodalom haldoklik, és hamvaiból új államok keletkeznek, amelyek átalakítják a Keletet. Oszján apja megmenti Nubar életét a zavargások alatt, aki hálából lánya, Cécile kezét ajánlja fel barátjának. De eljött a menekülés pillanata is, Adana már nem biztonságos többé, így a következő állomása a nagy utazásnak: Bejrút. A béke pillanataiban azonban nagyon gyorsan véget érnek:

Azon a nyáron tört ki az első világháború.... Közben Adanában és egyáltalán egész Anatóliában megkezdődtek a vérengzések. Levante egész történelme legförtelmesebb éveit érte. A birodalom végvonaglásából egy csomó torzszülött államocska született, s mind azért imádkozott istenéhez, hogy hallgattassa el a többiek imáját. És vonultak az utakon a halálból menekülők első menetei. (Maalouf, 1998, p. 38)

A Levantei kikötők olyan regény, amely egy személyes történeten keresztül az arab világ helyzetének főbb kérdéseire összpontosít. A világot, amelyet láthatunk, egy szereplőn, pontosabban egy narrátoron keresztül érzékeljük. A történet a huszadik századot öleli át a világháborúktól kezdve, a francia ellenállást és az arab-izraeli konfliktust vegyítve, végül a libanoni polgárháború kitörésével lezárva. A főhőst, Oszjánt, egy libanoni férfit és zsidó feleségét a történelem elválasztja egymástól. Olyan regény ez, amelyben valóság és fikció, egyéni sorsok és a történelem összefonódik. A Levantei kikötők főszereplője vándoréletet él. A száműzetés áll ennek az utazásnak a középpontjában, ahogy egy másik szinten az elbeszélés középpontjában is. Bejrút sem ad nyugalmat, újabb menekülés vár rájuk. A főhős és felesége saját hazájukban száműzve próbálnak új életet kezdeni Haifában. A regény eseményeinek középpontjában továbbra is a Közel-Kelet áll, elválaszthatatlanul a főszereplők életétől és sorsától.

A száműzetés az identitás szempontjából válsághelyzetet jelent, mivel olyan jelentőségű változás, amely nemcsak kiemeli, hanem veszélyezteti is az identitást. Ebben a válsághelyzetben a száműzött megkérdőjelezi, hogy ki ő a múltjához és a származási ország különböző teréhez képest. Különböző mértékben és különböző szempontok szerint azonosítható.

A közösségek harmóniájáról álmodnak a Ketabdár család tagjai, az etnikai és vallási pluralitásból merítik erejüket. Csak olyan toleráns környezetben tudnak virágozni, amely kedvez a plurális hovatartozásuknak. Sajnos, ez az ideális és idealizált tér eltűnik, hogy helyet adjon egy konfliktusoktól sújtott földrajznak. Oszján, aki végül Franciaországot választja a tudás megszerzésének helyszínéül és orvos-tanhallgató lesz Montpellier-ben, azért csatlakozik az ellenálláshoz, mert irtózik a náciizmus által keltett faji gyűlölelettől és diszkriminációtól. Azért csatlakozik a harchoz, hogy megvédje világát a rasszizmussal szemben. A második világháború után a közép-európai zsidó közösség nehezen heverte ki a sebeket. Szülővárosát, Grazot maga mögött hagyva például Clara idős nagybátyja is Palesztinába menekül, hogy elfelejtse a koncentrációs táborok borzalmait. A száműzetés helyett a befogadás földje, Palesztina viszont a konfliktusok színhelyévé válik.

Oszján és Clara házassága a történelem megismétlődése mind családi, mind regionális szinten: a török férfi és örmény nő nem sokkal az első világháború előtt kötött házassága jelentette kihívást megismétli egy arab férfi és egy zsidó nő házassága az arab-izraeli háború előestéjén. Az arab-izraeli háború megszakítja az utat és a kikötők révén történő kommunikációt, és elválasztja a házaspárt és két közösségüket. (Arzu és Vassiliki, 2005, p. 149-157)

Oszján nem tud tovább élni az intolerancia és a közösségek közötti konfliktus légkörében: kénytelen választani a többszörös hovatartozása között. Így csak saját hazájától idegenítheti el magát. Az örület, amelybe beleesik, ezt az elidegenedést szimbolizálja. Az „Új út rezidenciájába” bezárva elszakad a külvilágtól, mert „odakint”, a klán-, párt- és törzsi harc közepette eltűnt a multikulturális világ. Libanon „libanizálása” megkezdődött, és vele együtt Oszján testvérének, egy gátlástalan üzletembernek az uralma.

Végül a megoldást egy újabb véres háború, a libanoni polgárháború hozza el. Ez az a történelmi fordulat, ami Oszján életébe elhozza várva várt békét és megnyugvást, utazásai, valóságos és lelki értelemben is Párizsban befejeződnek.

MULTIKULTURALITÁS, MENEKÜLÉS ÉS IDENTITÁSKERESÉS

Maalouf regényét szinte magától értetődően hatja át a kulturális sokszínűség természetes közege, minden itt élő ember valahonnan ide érkezett, valamilyen okból itt maradt és magával hozta saját kultúráját, nyelvét és identitását. A menekülés meghatározó élménye az itt élőknek, ugyanakkor egymás elfogadása, befogadása is természetes. Adana, az Oszmán Birodalom egyik központjaként, az első világháború kitöréséig ilyen helyszínül szolgált a Ketabdár család számára. Ez a város, a főszereplő apjának gyerekkori helyszíne, a kulturális sokszínűség jellemző példája. Ilyen gyerekkorról számol be Oszján:

A gyerek, vagyis az apám, ritkán mozdult ki a házból. Sosem járt iskolába. Annyi volt a közös közte meg az Oszmán leszármazottainak többi porontya közt, hogy őhozza is házhoz ment az iskola. Az első években egy házitanító foglalkozott vele, utóbb pedig minden tantárgyat más-más tanár tanította. Nem járt össze vele korú gyermekekkel, nem voltak barátai, nem volt társasága – csak tanítói. A tanítói pedig nem mindennapi emberek voltak. Azok, akik hajlandók voltak mindennap ellátogatni a „pestises” házba, többnyire maguk is fittyet hánytak koruk illendőségi szabályainak. A töröktanár egy kiugrott imám volt, az arabtanár egy aleppói zsidó, aki kitagadott a családjá, a franciatanár egy lengyel, akit isten tudja mi szél fűtt Dél-Anatóliába, egyébként pedig a Wassa névre hallgatott, de ez nyilván csak rövidített változata volt a sokkal hosszabb eredeti névnek.” (Maalouf, 1998, p. 25-26)

Ez az idilli állapot ér véget majd az első világháborúval és az örmény népirtással. De még addig van pár boldog év. Nubar lányának, Cécile-nek és Oszján apjának esküvője még arról tanúskodik, hogy lehetséges a békés együttélés folytatása, mindegy, ki milyen identitást vall magáénak. A remény pillanata tehát az első világháború által siettetett nagy felfordulás előtt Oszján apjának, egy oszmán hercegnek és örmény anyjának, Cécile-nek esküvője. Pompás fogadás tartanak,

talán az utolsó olyan partit a történelemben, ahol törökök és örmények együtt énekelnek és táncolnak. Sok más mellett a Hegyalja kormányzója, az akkor még örmény Ohannes pasa is megtisztelti jelenlétével a házasulandókat. Így ír erről Maalouf:

Cécile-nek hívták. Öt év múlva feleségül megy az apja barátjához. 1914-ben. Még a nyár előtt. Még a háború előtt. Nagy lakodalmat rendeznek, talán az utolsó olyan ünnepséget a történelemben, ahol törökök és örmények együtt énekelnek, táncolnak. A számtalan vendég közt ott van Libanon-hegyvidék kormányzója is, történetesen egy örmény, Ohanesz pasa. Az öreg oszmán tisztviselő rögtönzött beszédében a birodalom közösségeinek újra megtalált testvériségét méltatja, mondván: „Törökök, örmények, arabok, görögök és zsidók, a felséges szultáni kéz egy-egy ujja.” Lelkesen megtapsolják. (Maalouf, 1998, p. 35-36)

Ez a világ azonban hirtelen véget ér, eljön a menekülés ideje. Földrajzi értelemben nem is megy túl messze a Ketabdár család, a következő állomás Bejrút, amely viszonylag békés otthon lesz sokáig. A Ketabdár családba három gyermek születik, ám az édesanya, az örmény Cécile a harmadik gyermek születésébe 1922-ben belehal. Így a főhősnek csak kevés emléke marad édesanyjáról, apja neveli fel a gyermekeket, Nubar, a jóbarát és nagypapa segítségével. Az első világháború utáni időszak libanoni mindennapjai azonban nem voltak mindig egyszerűek az oszmán török család számára:

Egészen pontosan 1920-ban került francia fennhatóság alá (Libanon) négy évszázados török hódoltság után. De hirtelen senki sem akart törökökül érteni. Jól belegondolva, mi, akik mégiscsak a szultáni családhoz tartoztunk, nem a legjobb pillanatban telepedtünk le Libanonban. De hát ez nem a mi választásunk volt, a történelem döntött helyettünk. No, de nem szeretném, ha igazságtalannak vagy hálátlannak tartana. Mert igaz, a bejrútiak gyorsan elfelejtették a törököt, és inkább franciául beszéltek, de soha nem éreztették velünk, hogy nemkívánatos személyek volnánk. Ellenkezőleg, láthatólag büszkék voltak rá, és mulattatta őket, hogy a tegnapi „megszálló” vendégként tér vissza hozzájuk. (Maalouf, 1998, p. 51)

A család azonban az évek során beilleszkedett a sokszínű közösségbe. Osziánt apja nagy célok, hírnév és tekintély felé szeretne irányítani, ehhez azonban a fiúnak nem volt sok kedve. Miután kitűnően leérettségizett, Franciaországba indult, hogy orvos legyen. De a történelem ismét közbeszólt. Az 1930-as évek vége újra feszültséget, ellenségeskedést hozott, a világ forrongott, hamarosan kitör a második világháború. Oszián az ellenállók között találja magát, döntését így indokolja:

Én a világnak egy olyan tájáról jövök, amelynek a története megszállások sorozata, sőt, az őseim évszázadokig megszállva tartották a Földközi-tenger medencéjének legalább a felét. Utálom azonban a faji gyűlölködést és megkülönböztetést. Apám török, anyám örmény volt, és csak azért voltak képesek kéz a kézben járni az öldöklések közepette, mert összefűzte őket, hogy mindketten elutasították a gyűlölködést. Ezt örökölttem tőlük. ez a hazám. Nem akkor utáltam a náciizmust, amikor előzőnltte Franciaországot, hanem akkor, amikor előzőnltte Németországot. S éppannyira utálnám akkor is, ha Franciaországban szökkent volna szárba, vagy Oroszországban, vagy akár a saját hazámban. (Maalouf, 1998, p. 71)

Szinte akarata ellenére lesz hős, ám az ellenállás a nagy szerelmet is elhozza számára, egy újabb csavarral, hiszen a szerelme, Clara, osztrák zsidó lány. Az identitások most már eléggé nehezen választhatók szét, pedig a történelem ismét választásra kényszeríti a család tagjait. Az arab-izraeli háború szét is választja a szerelmeseket, nagyon hosszú időre, ez az egész megpróbáltatás végül olyan választás elé állítja Oszjánt, amit már nem tud ép ésszel feldolgozni, lelkiileg is elhagyja ezt a világot. Nadia, szerelmük gyümölcse nem is ismerheti sokáig édesapját, nagyon sokára tud csak kapcsolatot teremteni vele. Az ő személyisége végképp kiváló példája az identitások egybefonódásának:

Igen, a lányom egyszerre volt muzulmán és zsidó. Én, az apja, muzulmán vagyok, legalábbis papíron, az anyja pedig zsidó, legalábbis elméletben az. Nálunk a vallás az apai ágon öröklődik, a zsidóknál az anya vallása számít. Nadia tehát muzulmán volt a muzulmánok szemében, és zsidó, a zsidók szemében; ő maga választhatta volna bármelyiket vagy egyiket se, de ő mindkettőt akart lenni egy személyben. Igen, mindkettőt és még sok minden egyéb. Büszke volt az összes vérvonalra, amely összetalálkozott benne, a Közép-Ázsiából, Anatóliából, Ukrajnából, Arábiából, Besszarábiából, Örményországból, Bajorországból összefutó hódító- és menekülőutakra. Nem kívánta szétválogatni a vércseppeit, a lelke sejtjeit. 1968-at írtunk... Nadiának egyetlen gondolat járt a fejében: az utazás. Az utazás Levantéba, amelyet pedig tiszta szívből gyűlölt. (Maalouf, 1998, p. 201)

Nagyon hosszú idő után Oszján találkozhat a lányával, aki már felnőtt nő és ez a találkozás, az apai szeretet adja meg a végső lökést ahhoz, hogy ismét visszatérjen az életbe és vállalja önmagát, eredetét és családját. Ehhez az egymásra találáshoz azonban egy újabb történelmi fordulatra van szükség: a libanoni polgárháborúra.

A POLGÁRHÁBORÚ

A regényben magáról a polgárháborúról, a harcokról csak kevés információt kapunk, hiszen Oszján bezárva töltötte életét, távol a város, Bejrút központjától. Öccse meghalt, a Ketabdár család otthona romokban, de a menekülés útja megnyílik előtte, köszönhetően ellenálló múltjának. Utolsó állomása Franciaország, a békés öregkor ígérete. Ez a háború tehát inkább a történelem pozitív beavatkozása életébe.

A szerző számára szintén a menekülés kényszerét jelentette a libanoni polgárháború kitörése. Maalouf közvetlen tanúja volt a polgárháború eseményeinek, amely azonban számára és családjá számára szeretett szülőföldjének elhagyását jelentette. A már említett esszékötetében így ír erről a pillanatról:

Április 13-a volt, vasárnap. Kora reggel tértem haza egy hosszú ázsiai útról. Dél körül felfordulás támadt az utcánkban. Emberek szaladgáltak össze-vissza, és hangok hallatszottak, mintha veszekedtek volna, közel hozzánk, a házunk mögött. Hogy jobban lássuk, mi történik, felmentünk a hálósobánkba, amelynek nagy ablakfülkéje a «tűkörkereszteződésre» nézett, amelyet azért neveztek így, mert egy domború panelt szereltek oda, hogy láthassuk a holtterekből néha teljes sebességgel érkező járműveket. Egy piros-fehér busz állt meg; körülötte néhány fegyveres férfi állt, akik láthatóan épp most tartóztatták fel a buszt.... Hirtelen heves fegyverropogás hallatszott.... A kereszteződés tele volt élettelen testekkel.... Akik a libanoni háború történetét mesélik, általában huszonhét halottat említenek, szinte mind palesztinok. És egyetértenek abban, hogy a „buszos incidens” jelentette a konfliktus kezdetét, még akkor is, ha az előjelei már jó ideje tapasztalhatók voltak. (Maalouf, 2019, p. 143-144)

Ez a történet sajnos még ma sem ért véget, bár ma már nem dúlnak ilyen véres harcok Libanon földjén, az ország jelene és jövője biztosan nem lesz olyan, mint a háború előtti hosszú, békés időszakban. Libanon őslakossága gyakorlatilag az országon kívül él ma már, nagyon sokan kivándoroltak, békésebb, boldogabb hazát keresve, folytatva a menekülők és identitáskeresők sorát. Amin Maalouf is közéjük tartozik:

Azon a napon, amikor 1976 júniusában egy rögtönzött csónakon elhagytam a háború sújtotta Libanont, a szülőföldről szőtt álmok már halottak voltak, vagy haldokoltak. [...] Az arabok a vereségeik csapdájában vergődtek, az izraeliek pedig a hódításaikéban, mindketten képtelenek voltak megmenteni magukat. (Maalouf, 2019, p. 163)

ÖSSZEGZÉS

Maalouf regénye, akárcsak a többi műve, a történelmi tények és a fikció lenyűgöző keveréke. A történelembe helyezett szereplők a szerző minden művében saját gondolatait, érzéseit elevenítik meg, ugyanakkor izgalmas és lebilincselő maga a történet, amely szinte beszippantja olvasóit. Maalouf számára minden fájdalmas kitelepítés, menekülés gyökere az erőszak és a háború. Erre kényszerül a Ketabdár család is, ahogyan maga a szerző és családja és még százezrek a világban. A menekülés miatt az eredeti, magával hozott identitás mellé még más, sokrétű identitással ruházza fel az embert. De mindezt vállalnia kell mindenkinek, sem megtagadni, sem elfelejteni nem szabadna az eredeti gyökereket. Az együttélés, a megbékélés és a tolerancia iránti mély igény – amelyek Amin Maalouf munkásságának fő tengelyeit alkotják – a Levantei kikötők című művében is megmutatkozik.

Amin Maalouf műve nyitott az emberi sorsra annak minden összetettségében. Olyan regény, amely nyitott a mediterrán térség sorsára, erre a mindig is multikulturális, de ma már konfliktusoktól sújtott földrészre. A konfrontációk elkerülése csak akkor lenne lehetséges, ha az emberek elfogadnák és tiszteletben tartanák a hovatartozásuk különbözőségét, és ha vállalhatnák minden identitásukat. Maalouf számára a kulturális pluralizmusban való együttélés két egyformán fontos követelményt támaszt: egyrészt a méltányosság, másrészt a kölcsönösség kötelezettségét. Számára a Mediterráneum egy „különbözőségekből álló egység”, a tenger hol határként, hol pedig – éppen ellenkezőleg – összekötő kapocsként vagy hídként működik kontinensek és világok – különböző kulturális területek – között. Talán éppen ez a legfőbb üzenete ennek a művnek is, amelyet érdemes mindenkinek elolvasni, akit érdekel a Mediterráneum keleti medencéjének világa.

JEGYZET

- 1 A tanulmányban szereplő, magyar nyelven még nem elérhető művekből származó idézetek, a szerző saját fordításai.

IRODALOM

- Amin Maalouf libanoni író tagja lett a Francia Akadémiának. 2012. Letöltve: <https://www.pu-liwood.hu/konyv/amin-maalouf-libanoni-iro-tagja-lett-a-francia-akademianak-207590.html> (Utolsó letöltés: 2024. 06. 11.)
- Arzu, E. I. – VASSILIKI, L. (2005). Multiculturalisme et identités dans Les Échelles du Levant d'Amin Maalouf. *Francofonia*, (14), 149-157. Letöltve: <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=29501410> (Utolsó letöltés: 2024. 06. 11.)
- L'intégralité du discours d'Amin Maalouf à l'Académie française. 2012. Letöltve: http://www.ndj.edu.lb/amin-maalouf-academie_20120615 (Utolsó letöltés: 2024. 06. 11.)
- Maalouf, A. (2019). *Le naufrage des civilisations*. Bernard Grasset, Paris. 332 p. ISBN 978-2-246-85217-9
- Maalouf, A. (1996). *Les échelles du Levant*. Bernard Grasset, Paris. 254 p. ISBN 2-253-14424-x
- Maalouf, A. (1998). *Levanter kikötők*. Európa Könyvkiadó, Budapest. 233 p. ISBN 963-07-6354-0
- Maalouf, A. (2016). *Un fauteuil sur la Seine. Quatre siècles d'histoire de France*. Bernard Grasset, Paris. 341 p. ISBN 978-2-253-07014-6
- Sari, L. (2017). La Méditerranée orientale ou la fusion des altérités et des cultures. *Babel*, (36) Letöltve: <http://journals.openedition.org/babel/4938>; <https://doi.org/10.4000/babel.4938> (Utolsó letöltés: 2024. 06. 12.)
- Wazen, A. (2006). Entre les deux rives. Je préfère les parcours aux racines. *Courrier International*. Letöltve: <https://www.courrierinternational.com/article/2006/04/06/je-prefere-les-parcours-aux-racines#article-box-source> (Utolsó letöltés: 2024. 06. 11.)

A NACIONALIZMUS ERÉNYE ÉS A NEMZETKÖZI REND

Bakk Miklós*

Yoram Hazony izraeli politológus, a Herzl Intézet igazgatója (akit a magyar közönség immár a az idei brüsszeli NatCon-konferencia résztvevőjeként is megismerhetett mint Orbán Viktor beszélgetőpartnerét) 2018-ban egy olyan könyvet adott ki az Egyesült Államokban, amelynek már a címe – *The Virtue of Nationalism* – rendkívül provokatív, s amely világos és határozott álláspontot fogalmaz meg a politikafilozófián belül korunk egyik legnagyobb kérdésére: a szuverenizmus és a globalizmus ellentétére.

A New York-ban, a Basic Books kiadásában megjelent könyvet 2019-ben az Év Konzervatív Könyvének nyilvánították az Egyesült Államokban. Ennek a könyvnek a magyar fordítását adta ki 2019-ben a Századvég Kiadó *A nacionalizmus erénye* címmel.

Hazony alaptézise a következőképpen fogalmazható meg: a nemzetközi államközösségben két „államtípus” figyelhető meg: a „birodalom” és a „nemzetállam”. Mindazonáltal e két típust nem az államok keletkezéséből és belső szerkezetéből levezethető típusként kell felfognunk (vagyis nem klasszikus államtani típusokról van szó, ahogy ezekről – például – Takács Péter munkái értekeznek). A két „típus” tulajdonképpen két „világrend” megkülönböztetése, és a nemzetállam és birodalom közötti különbség igazából az államoknak a „világrendbe” való betagozódásuk és a „világrend” alakításába játszott szerepük szerint különbözik. A nemzetállamok rendszere „a független és szabad államok rendszere, amely államok saját hagyományaik és értelmezésük szerint küzdenek a közjóért” és a vele szemben álló birodalmi rend „az egyetlen törvényhatóság alatt egyesített népek rendszere, amelyet egyetlen szupranacionális fennhatóság hoz létre és tart fenn”. Hazony az első vízióra példaként Izraelt, Japánt, Norvégiát, Dél-Koreát vagy Svájcot hozza fel, mint független, szabad államokat, a másodikra az Európai Uniót, ahogy az az 1992-es Maastrichti Szerződéssel létrejött, illetve a második világháború utáni Egyesült Államokat, amely a

* Dr. Bakk Miklós, egyetemi docens, Sapientia EMTE – Kolozsvár. bakkmiklos@gmail.com

Szovjetunióval való versengése okán – a hidegháború következményeként – eltért a nemzeti függetlenség modelljétől, és a világszintű törvényi szabályozások kikényszerítésének az imperialista útjára tért.

Hazony e kettősséget az emberiség politikatörténetének a kezdetéig tartja visszavezethetőnek. A „nemzeti államok” egyik ősmoddellje Izrael: a Héber Bibliában az izraeli próféták a birodalmi Egyiptomot a „szolgaság házának” nevezték, amelyben hadsereggel biztosították a béke birodalmát, és vele szemben a zsidók állama számára a mózesi törvény olyan alkotmányt kínált, amelyet – mai fogalmakat használva – leginkább „nemzeti állami” törvényként írhatnánk le. Az ilyen állam királyát – írja Hazony (aki bibliatudós is) – a polgárok „testvéreik közül” választják, hasonlóképpen a papokat is, akiknek a feladata a nemzet hagyományos törvényei feletti őrködés, s azok megtanítása a királynak, hogy az „gondolatait ne emelje testvérei fölé”.

A mózesi modellel szemben az ókori birodalmak – Egyiptom, Babilónia, Aszír, Perzsia, majd a Római Birodalom – az egész emberiség felett (természetesen, ahogy akkor az „emberiséget” elgondolták) próbáltak egy egyetemes békét biztosítani – hódítás útján. A hódítással biztosított *egyetemes béke* célja és eszméje szinte végig kíséri a birodalmak történetét. A római egyetemesség eszméjét a *Pax Romana* fogalmazta meg: ez a „határok nélküli uralom” (*imperium sine fine*) eszméje. Ez az eszme folyamatosan újrafogalmazódik a későbbi birodalmak hivatásában is, el egészen a *Pax Americana*-ig vagy a *Pax Sovietica*-ig.

Hazony álláspontja világos: a „nemzetállami rend” sokkal igazságosabb, mint a „birodalmi rend”. Ez a kötet fő tézise, de a magyar olvasó számára a szerző okfejtésében további izgalmas gondolatok találhatók.

Az egyik annak megmutatása, hogy hogyan került a nacionalizmus ideológiai karanténba a második világháború utáni rendben. Bár a politikatudomány mind a mai napig igazoltnak látja, hogy a modern világ olyan megvalósításai, mint a demokrácia vagy az emberi jogok csakis a modern nemzeti államok intézményi talapzatán tudnak fennmaradni és működni, mégis a második világháborút követően a győztes demokratikus államok vezetőinek körében teret nyert egy téves felfogás, az, hogy a nacionalizmus volt az oka mindkét világháborúnak. A holokauszttal szembeni érthető ellenszenv – írja Hazony – arra vitte a művelt elitet, hogy bármely rokonsági, nemzeti és vallási partikularizmust a náciizmus és a rasszizmus kezdetének tekintsen. Azonban a történelemnek ez az olvasata kolosszális félremagyarázás volt: a náciizmus nacionalista ideológiaként való azonosítása. Valójában Hitler a nemzeti szuverenitás ádáz ellensége volt, egy olyan rezsimet vezetett, amely birodalmi logikát követve arra törekedett, hogy egyszer s mindenkorra véget vessen a népek önrendelkezésének. E téves azonosításon bomlott ki második világháború utáni nyugati antinacionalista érzület, amely viszont az antinacionalista „liberális imperializmus” felemelkedését alapozta meg. A hidegháború után ez az ideológia avatta egyetemes ügygé amerikai „világrend” létrehozását.

Hazony egy másik tétele izraeli patriotizmusából bomlik ki: büszke arra, hogy hazája „egy bizonyos nép nemzeti államaként viselkedik”, miközben szabad intézményeket is kialakított, amelyek lehetővé teszik más kisebbségi nemzeti és törzsi csoportjai számára, hogy vallásgyakorlataikat úgy folytassák, ahogy jó-nak látják, és gyermekeiket saját nyelvükön és kulturális örökségükön neveljék. Az izraeli patriotizmus e példája egy olyan kérdésre mutat rá, amellyel a magyar közvélemény is vívódik: hogyan igenelheti a magyarság saját nemzetállamiságát, miközben a szomszédságában épp a virulens nemzetállamiság a határon túli magyar közösség kollektív jogainak az akadályozója?

A választ Hazony két nem abszolútizálható elv egyensúlyában találja meg.

A nemzeteket megilleti a nemzeti önrendelkezés elve, azonban ez – az államok stabil rendjének és a kölcsönös tisztelet megszilárdulásának a nézőpontjából – olyan elv, amely *csak azon nemzetek számára biztosítja a politikai függetlenséget, amelyek eléggé összetartóak és erősek, hogy meg is védjék azt*. Vagyis, ha a nemzeti önrendelkezés elve minden belső kötöttség nélkül érvényesíthető lenne, akkor kinyilvánításának a proliferációja a politikai közösségek elburjánzásának olyan ütemét eredményezné, ahol az egymással szembekerülő közösségi igények állandósuló konfliktusmezőket eredményeznének; tehát az önrendelkező nemzetnek kellően erősnek kell lennie ahhoz, hogy önrendelkezését a szomszédos önrendelkezőkkel szemben védeni és stabilizálni tudja. Ebből adódóan az önrendelkezési elvnek van egy befelé irányuló komponense is: a nemzeti államnak az idők során kellő katonai és gazdasági erőre kell szert tennie ahhoz, hogy a többi állam elismerje független nemzetként, márpedig a „kellő erő” magában foglalja a kellő társadalmi-kulturális homogenizációs teljesítményt, a közösség erejének folyamatos felmutatását is.

Vagyis: a nemzetállamnak bizonyítania kell – egyrészt –, hogy belső viszonyai tekintetében kellően stabil, kellően szilárd, hogy „egyenrangú” (nem semmibevehető) tagként tud jelen lenni a nemzetállamok rendszerében, és így kivívja azt, hogy mások ne avatkozzanak be belső ügyeibe. Másrészt, éppen abból kiindulva, hogy minden kisebbségi nemzetnek vannak olyan érdekei és olyan – identitásából fakadó – törekvései, amelyek nem egyeznek a többségi nemzetével, és így szemben állnak a közös állam homogenizációs törekvéseivel, a nemzeti államnak számolnia kell azzal a helyzettel is, amelyben a többségi nemzet államerősítő homogenizációs politikája épp a belső stabilitás érdekeit kérdőjelezi meg, és így – írja Hazony – a „nemzeti állam ... létrehozza az anarchia övezetét saját határain belül, és ezzel következképpen aláássa a nemzeti államok rendjének az egészét”.

Mindebből adódóan a kisebbségi nemzetek védelme egy termékeny feszültségmezőbe került, amennyiben a független nemzeti államok rendjének a fenntartását tekintjük fő célnak. Az önrendelkezés és függetlenség védelme átadja a fő döntési kompetenciát a nemzeti államnak abban a tekintetben, hogy miképpen akar eljárni kisebbségi nemzeteivel szemben. Ugyanakkor a nemzetállami rend fenntartása megköveteli azt is, hogy a belülről induló anarchia ne

erősödjön fel annyira, hogy teret nyisson egy birodalmi rend felé történő átalakulásnak, *ne írja felül a be nem avatkozás elvét, amely éppúgy nem abszolút elv, mint az önrendelkezés elve.*

Olyan egyensúly kialakítása szükséges a két elv között, amely mindig gyakorlati természetű, ugyanakkor, mivel erkölcsi dimenziója is van, folyamatos törekvést is generál arra nézvést, hogy normatív mérce is segítse az egyensúlyt. Ez a normatív mérce jelenik meg a nemzetközi kisebbségi jogban, ugyanakkor e jog érvényesíthetőségének korlátozottsága az *önrendelkezés elve* és a *be nem avatkozás elve* közötti kollízióban jól jelzi a két elv közötti feszültség feloldhatatlanságát.

Egy szabad és stabil (nemzet)állam belső békéjének a biztosítéka egyetlen összetartó nemzetiség uralma (a többségi nemzet hegemoniája), melyet a kölcsönös hűség kipróbált köteléke tart össze. De éppen a többségi nemzet kulturális uralmának a szilárdsága (ami ellen elvben esélytelen minden ellenállás) emeli arra a szintre az állam integritását, hogy az azt birtokló többségi – legtöbbször névadó – nemzet ne tekintse veszélynek a kisebb közösség jelenlétét, és a számára jogokat, szabadságokat biztosítson.

Nemzetállam – többségi nemzet – nemzeti kisebbség hármában tehát a fenti egyensúly elérése a tartós közösségi jogok egyetlen alapja. Hazony könyvének fontos eredménye tehát az is, hogy a birodalmiság történeti dimenziójától eljut odáig, hogy egy mai, térségünket is meghatározó kérdésben fogalmazzon meg elvi összefüggéseket.

A KÉZIRATOKRA VONATKOZÓ FORMAI ÉS SZERKESZTÉSI KÖVETELMÉNYEK

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat célja

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat az ENIGMA Független Kiadó negyedévente megjelenő (kötetenként évente négy számmal és hagyományosan ötödik, különszámmal rendelkező) tudományos folyóirata. Célja, hogy friss információkat, tudományos megközelítéseket, nézőpontokat nyújtson a társadalomtudósok, történészek, politológusok, valamint a közösségeket és a társadalmat érintő szakpolitikák iránt érdeklődő olvasók számára.

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat szerkesztői olyan tanulmányokat közölnek, amelyek tájékoztatják olvasóinkat, és bevonják őket a történelemtudomány, a politológia és a társadalomtudományok szempontjából releváns, a folyóirat címével összefüggő kérdések megvitatásába. Ha az A&T-ban szeretne publikálni, a következő formai és szerkesztési követelményeket kell elfogadnia a beküldéshez.

Formai követelmények

1. A kéziratot **CSAK** e-mailben fogadjuk, **Kulcsár László** főszerkesztő számára a autonomyandsociety@gmail.com email címre. Az e-mail mellékleteket tartalmazhat.
2. A folyóirat angol és magyar nyelvű tanulmányokat fogad el.
3. A kéziratokat Microsoft Word formátumban, Times New Roman 12-es méretben, másfeles sorközzel, az absztraktokkal (HU és EN, maximum 5 kulcsszó), a hivatkozásokkal és a mellékletekkel együtt kell elküldeni. A tanulmányokat a szerzőnek elküldés előtt ellenőrizni kell a helyesírási és nyelvtani hibák szempontjából, terjedelmük nem haladhatja meg a 25 oldalt (táblázatokkal, képekkel, térképekkel és ábrákkal együtt). Helyesírási és nyelvtani szempontból hibás kéziratokat a szerkesztőség visszaküldi. Az egyes hierarchikus szinteknél csak a Címsor 1, 2, 3 alkalmazható.
4. A szükséges táblázatokat, képeket, térképeket és ábrákat külön lapokon és szerkeszthető formátumban kell mellékelni. A szerkesztőket tájékoztatni kell a táblázatok, képek, térképek és ábrák megfelelő helyéről a szövegben belül (pl. 1. Táblázat kb. ide).
5. Hivatkozásokat **csak** HARVARD stílusban fogadjuk el.
Lásd pl. <https://usq.pressbooks.pub/harvardagps/>
6. <https://www.usq.edu.au/library/referencing/harvard-agps-referencing-guide>
7. A tanulmányok **nem** tartalmazhatnak lábjegyzeteket a szövegben (kivéve a levelező szerző e-mail címét). Rövid végjegyzetek elfogadhatók.
8. A hivatkozásokat a végjegyzeteket követően, ABC-rendben kell feltüntetni. Lásd az APA-stílust. Az irodalomjegyzék nem tartalmazhat olyan tételeket, amelyekre a szövegben nincs hivatkozás.

Szerkezeti ajánlások

1. Cím, kiegészítve a szerző(k) nevével (neveivel), fogadó intézménye(i)vel és tudományos beosztásával (beosztásaival), valamint a levelező szerző e-mail címével (lábjegyzetben) a levelező szerzővel való további kommunikáció érdekében.
2. Legfeljebb 250 szavas absztrakt. *Az absztrakt tartalmazza a dolgozat céljait, módszereit, főbb eredményeit és következtetéseit.* Az angol absztrakt tartalmazza a tanulmány címét és a magyar absztrakt nyelviileg helyes angol fordítását.
3. A téma és a vonatkozó szakirodalom ismertetése.
4. Módszertan, adatforrások (ha releváns).
5. Leírás, megállapítások.
6. Összefoglalás/következtetések.
7. A szerkesztő fenntartja a jogot, hogy a tanulmány szerkezetét megváltoztassa az érthetőség és a jelzett követelményeknek való megfelelés érdekében.

A folyóirat a következő rovatokat tartalmazza

1. Tanulmányok
2. Műhelymunkák
3. Gondolatok könyvekről

A cikk elfogadására vonatkozó döntéshozatali folyamat

1. A szerző benyújtja a kéziratot (lásd fent).
2. A folyóirat szerkesztője(i) átnézik a kéziratot
3. elutasítja vagy
4. továbbítja a bírálónak.
5. A kézirat lektorálási típusa: dupla, anonim jellegű.
6. Szakmai bírálati folyamat
 - a. Az anonim, kettős szakértői lektorálás a következőket jelenti: A bírálók személyazonossága nem ismert a szerző számára, a szerző személyazonossága nem ismert a bírálók számára, a bíráló, és a szerző személyazonossága ismert a (döntéshozó) szerkesztő számára.
7. A folyóirat szerkesztője/szerkesztőbizottsága a módosítások alapján dönt a publikálásról.
8. A folyóirat szerkesztője vagy szerkesztőbizottsága mérlegeli a bírálók visszajelzéseit, és döntésre jut a következők szerint.
 - a. Módosítások nélkül elfogadja (elfogadás): a folyóirat a tanulmányt eredeti formájában teszi közzé.
 - b. A folyóirat publikálja a tanulmányt, de felkéri a szerzőt, hogy végezzen kisebb javításokat (*elfogadás*).

- c. Elfogadja publikálásra a tanulmányt nagyobb módosítások után (*feltételes elfogadás*): a folyóirat publikálja a tanulmányt, amennyiben a szerző(k) elvégzi(k) a bírálók és/vagy a szerkesztők által javasolt nagyobb változtatásokat.
- d. Átdolgozás és újbóli benyújtás (*feltételes elutasítás*): a folyóirat hajlandó a szerzők nagyobb változtatásai után egy újabb döntéshozatali fordulóban újra megvizsgálni a tanulmányt.
- e. Elutasítja a tanulmányt (*teljes elutasítás*): a folyóirat akkor sem publikálja, illetve nem vizsgálja újra a tanulmányt, ha a szerzők jelentős módosításokat hajtanak végre.

A döntéshozatali folyamathoz kapcsolódó információk

1. Egy tanulmány döntéshozatali mérföldkövei a következőképpen kerülnek publikálásra:
 - a. A benyújtás dátuma
 - b. Az elfogadás dátuma
 - c. A közzététel dátuma

A szerkesztői érdekeltségi nyilatkozat

Az „Autonómia és Társadalom” arra kéri a szerkesztőbizottság tagjait, hogy sorolják fel esetleges összeférhetlenségeikkel kapcsolatos információkat. A lista tartalmazza a szerkesztőbizottsági tag egyéb kötelezettségvállalásait és szerepeit, amelyek folyóiratokat, könyveket és kiadványokat készítő társaságokat érintenek.

A szerző összeférhetlenségi nyilatkozata

A szerzők nyilatkoznak, miszerint összeférhetlenség nem áll fenn.

Finanszírozási nyilatkozat

A kutatás/tanulmány valamennyi finanszírozási forrását be kell jelenteni. Be kell jelenteni a finanszírozó szerv szerepét a vizsgálat megtervezésében, az adatok gyűjtésében, elemzésében és értelmezésében, valamint a kézirat megírásában.

Nyilatkozat a szerző(k) hozzájárulásának mértékéről és jellegéről a publikált tanulmányt érintően.

1. A levelező szerző felelős azért, hogy minden szerzői hozzájárulás pontos és az illető társszerző által elfogadott legyen.
2. Az összes szerző szerepét (szerepeit) fel kell tüntetni.
3. A szerzők több szerepben is közreműködhetnek.
4. Nincs olyan szerző, aki nem járult hozzá a tanulmány elkészítéséhez

Az adatok és anyagok elérhetőségére vonatkozó nyilatkozat

Ha releváns: minden szerzőnek be kell illesztenie a kéziratba az „Adatok és anyagok elérhetősége” c. nyilatkozatot, amelyben részletezi, hogy az eredményeket alátámasztó adatok hol találhatók meg. Azoknak a szerzőknek, akik nem kívánják megosztani adataikat, jelezniük kell, hogy nem osztják meg azokat, és meg kell indokolniuk, hogy miért.

A rövidítések jegyzéke

Ha a szövegben rövidítéseket használnak, azokat a szövegben az első használatukkor meg kell határozni, és a rövidítések jegyzékét is meg kell adni.

Köszönetnyilvánítás

Kérjük, tüntessen fel mindenkit, aki hozzájárult a tanulmányhoz, de nem felel meg a szerzőség kritériumainak, beleértve azokat is, akik szakmai írói szolgáltatásokat vagy anyagokat nyújtottak.

A szerzőknek engedélyt kell kérniük a köszönetnyilvánítás szakaszban említett valamennyi személytől.

ETIKAI NORMÁK

A diszkrimináció tilalma

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat nem alkalmaz megkülönböztetést életkor, nem, faj, etnikai hovatartozás, nemzeti származás, vallás, identitás, fogyatékoság, egészségi állapot, családi vagy szülői státusz, illetve bármely más, a törvény által tiltott alapon.

A hatásköri visszaélés tilalma

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagjai – akár személyes, gazdasági vagy szakmai előnyszerzés céljából – nem érvényesítik befolyásukat azokkal a potenciális szerzőkkel vagy recenzensekkel kapcsolatban, akik felett közvetlen vagy közvetett felügyeleti, értékelési vagy egyéb hatáskörrel rendelkeznek.

Az „Autonómia és Társadalom” c. folyóirat szerkesztőbizottságának tagjai nem rendelkeznek közvetlen felügyeleti vagy értékelői jogkörrel senki vonatkozásában, akivel főnök-beosztotti, rokonsági vagy szexuális kapcsolatban állnak.

Összeférhetetlenség

Az „Autonómia és Társadalom” szerkesztőbizottságának tagjai a szerkesztői munkájuk során minden befolyástól mentesen végzik munkájukat, és kerülik az összeférhetetlenség látszatát. Összeférhetetlenség akkor merül fel, ha a szerkesztőbizottság tagjainak személyes vagy pénzügyi érdekei megakadályozzák őket szerkesztői munkájuk elfogulatlan végzésében.

Érdekkösszeütközések

Az érdekkonfliktusok lehetnek pénzügyi vagy nem pénzügyi jellegűek. Érdekkonfliktus akkor áll fenn, ha a szerzők adatértelmezését vagy az információk bemutatását befolyásolhatják a más személyekkel vagy szervezetekkel fennálló személyes vagy pénzügyi kapcsolataik.

Az „*Autonómia és Társadalom*” c. folyóirat szerzőinek nyilvánossá kell tenniük minden olyan pénzügyi és nem pénzügyi érdekeltséget, amely káros helyzetbe hozhatja őket, ha a kézirat közzététele után nyilvánosságra kerül.

Plágium

Az „*Autonómia és Társadalom*” c. folyóirat tanulmányainak kifejezetten azonosítaniuk kell a szerzőt, és hivatkozniuk kell rá, ha adatokat vagy anyagot vesznek át szó szerint más személy írásos munkájából, legyen az publikált, publikálatlan vagy elektronikusan elérhető. A szerzők publikációikban elismerik és hivatkoznak mások munkájának felhasználására, beleértve a koncepcionális megközelítéseket, modelleket, módszereket, tartalmi vonatkozásokat és egyéb kutatási eszközöket, még akkor is, ha a munkát nem szó szerint idézik. Nem mutatják be mások munkáját sajátjukként, függetlenül attól, hogy az publikált, nem publikált vagy elektronikusan elérhető.

Közzététel utáni vita és javítások

Az „*Autonómia és Társadalom*” c. folyóirat a tartalom közzététele után a szakirodalom javítására szolgáló módszerekkel rendelkezik és kész azok alkalmazására. A publikálás utáni kommentárok vagy viták megjelenését lehetővé teszi, ha a közzétett adatok alternatív értelmezései kerülnek napvilágra. Ebben az esetben kérjük, vegye fel a kapcsolatot a szerkesztővel.

EDITORIAL ISSUES FOR AUTHORS

The "Autonomy & Society" journal has a „C" quality rank from the Hungarian Academy of Sciences, Political Sciences Division.

Manuscript Requirements

The "Autonomy & Society" is a quarterly (one volume of four issues scheduled annually; traditionally, it is supplemented by a fifth, special issue) scientific journal of the ENIGMA Independent Publisher. It is designed to provide information and fresh perspectives on issues of importance to professional social scientists, historians, political scientists, and all readers interested in policies affecting culture, history, and society.

The "Autonomy & Society" editors seek papers that inform our readers and engage them in discussing issues relevant to history, politics, and social sciences. If you want to publish in A&S, you must accept the following writing style guidelines for submission.

1. Send the manuscript by email to László Kulcsár, editor-in-chief autonomyandsociety@gmail.com **ONLY**. Email attachments are acceptable.
2. We accept papers in English and Hungarian.
3. Manuscripts must be sent in Microsoft Word format, Times New Roman 12 size, one-and-a-half-spaced, including abstracts (EN, maximum 5 keywords), references, and appendices. Papers must be checked for misspellings and grammatical errors and not exceed 25 pages (including tables, pictures, maps, and figures).
4. Paper's recommended structure:
 1. Title, completed with the name(s), host institute(s), and academic position(s) of the author(s) and **an email of the corresponding author** (in a footnote) for further communication.
 2. An abstract of not more than 250 words. The abstract contains the paper's aims, methods, main results, and consequences.
 3. Explaining the issue and relevant literature.
 4. Methodology, data sources (if relevant)
 5. Description, findings
 6. Summary / Conclusions
5. References (we accept HARVARD style only). See, e.g. <https://usq.pressbooks.pub/harvardagps/>
Papers must not contain footnotes within the body of the text (except the corresponding author's email). Brief endnotes are acceptable.
6. Required tables, pictures, maps, and figures should be enclosed on **separate sheets** and in **editable format**, if possible. Notify editors of the appropriate position of tables, pictures, maps, and figures within the text (e.g., **Table One about here**).

7. References should be presented following the endnotes in alphabetical order. See HARVARD style.
8. The editor reserves the right to edit all submissions for clarity and length.

The article Acceptance decision-making process

1. Author submits the manuscript (see above)
2. Journal editor(s) screens manuscript
 - rejected or
 - pass to reviewers.
3. Manuscript is anonymized and double peer-reviewed.

Peer Review Process

Anonymized Double Peer Review means: Reviewer identity is not made visible to the author, the author identity is not made visible to the reviewer, reviewer, and the author identity is visible to the (decision-making) editor. The review sheet is available [HERE](#): ...

4. Journal editor/editorial board decides whether to publish based on the amendments.

The journal editor or editorial board considers the feedback provided by the peer reviewers and arrives at a decision.

- accept without any changes (acceptance): the journal will publish the paper in its original form.
 - accept with minor revisions (acceptance): the journal will publish the paper and asks the author to make small corrections.
 - accept after major revisions (conditional acceptance): the journal will publish the paper provided the authors make the changes suggested by the reviewers and/or editors.
 - revise and resubmit (conditional rejection): the journal is willing to reconsider the paper in another round of decision-making after the authors make major changes
 - reject the paper (outright rejection): the journal will not publish or reconsider it even if the authors make major revisions.
5. The history of an article is published as follows:
Date of submission – Date of acceptance – Date of publication

Declarations

Editorial Declaration of Interests

The "*Autonomy & Society*" asks editorial board members to list their potential conflicts of interest. The list includes the board member's other commitments and roles involving journals, books, and societies that produce publications.

Author's conflict of interest declaration

The authors declare no conflict of interest.

Funding declaration

All sources of funding for the research/article reported should be declared. The funding body's role in the study's design and collection, analysis, and interpretation of data and in writing the manuscript should be declared.

The author's contributions to the published work.

- The corresponding author is responsible for ensuring that all authors' descriptions are accurate and agreed upon.
- The role(s) of all authors should be listed.
- Authors may have contributed to multiple roles.
- No author without any contributions

Availability of data and materials section

If relevant: all authors must include an "Availability of Data and Materials" section in their manuscript detailing where the data supporting their findings can be found. Authors who do not wish to share their data must state that it will not be shared and explain why.

List of abbreviations

If abbreviations are used in the text, they should be defined in the text at first use, and a list of abbreviations should be provided.

Acknowledgments

Please acknowledge anyone who contributed to the article who does not meet the criteria for authorship, including anyone who provided professional writing services or materials.

Authors should obtain permission to acknowledge from all those mentioned in the Acknowledgements section.

ETHICAL STANDARDS

Non-discrimination

The "*Autonomy & Society*" does not discriminate based on age; gender; race; ethnicity; national origin; religion; identity; disability; health conditions; marital, domestic, or parental status; or any other applicable basis proscribed by law.

Non-exploitation

Whether for personal, economic, or professional advantage, the "*Autonomy & Society*" editorial board members do not exploit potential authors or reviewers over whom they have direct or indirect supervisory, evaluative, or other authority.

The "*Autonomy & Society*" editorial board members do not directly supervise or have evaluative authority over anyone with whom they have a boss-subordinate, relative, or sexual relationship.

Conflicts of Interest

The "*Autonomy & Society*" editorial board members maintain the highest degree of integrity in their editorial work and avoid conflicts of interest and the appearance of conflict. Conflicts of interest arise when editorial board members' personal or financial interests prevent them from performing their editorial work unbiasedly.

Competing interest

Competing interests may be *financial or non-financial*. A competing interest exists when the authors' interpretation of data or presentation of information may be influenced by their personal or financial relationships with other people or organizations. Authors of the "*Autonomy & Society*" should disclose any financial competing interests and non-financial competing interests that may cause them embarrassment if they become public after the publication of the manuscript.

Plagiarism

The "*Autonomy & Society*" articles must explicitly identify and reference the author when they take data or material verbatim from another person's written work, whether published, unpublished, or electronically available. In their publications, authors acknowledge and reference the use of others' work, including conceptual models, measures, instruments, and other research tools, even if the work is not quoted verbatim or paraphrased. They do not present others' work as their own, whether published, unpublished, or electronically available.

Post-publication discussion and corrections

The "*Autonomy & Society*" has in place methods to correct the literature after content publication. Some form of post-publication commentary or discussion should be allowed when alternative interpretations of published data are brought to light. In this case, please contact the Editor.

Lehetőség a változásra

ECHO NONPROFIT NETWORK

Az Echo Network Koordinációs, Beruházó és Finanszírozó Zrt. által fenntartott, több önálló cégből és központból álló holding fejlesztő programjain és szolgáltatásain keresztül 20 éve segíti a társadalmi és gazdasági problémák kezelését. A cégcsoport általános és célzott fejlesztési koncepciók, stratégiai tervek kidolgozásával, kutatási programokkal, képzési projektekkel és innovatív szolgáltatások szervezésével áll a megrendelők rendelkezésére.

ALAPELVEINK

Az Echo Network alapelve, hogy a helyi igényekhez leginkább igazodó, fenntartható szolgáltatásokon, hosszabb projekteken és eseti akcióprogramokon keresztül, felkészült hazai és nemzetközi munkatársakkal érje el alapítói céljait.

Az Echo Network a társadalmi és gazdasági szolgáltatások mellett sokszínű, ágazatközi projekteket is megvalósít, egy-egy probléma köré összegyűjtve több terület szakembereit, akik együtt innovatív szemléletmóddal újszerű válaszokat tudnak adni megoldandó problémákra.

Az Echo Network lehetőséget teremt fiatal, pályakezdő szakembereknek arra, hogy gyakorlatot szerezzenek konkrét projekteken dolgozva. Ennek érdekében a cégcsoport saját ösztöndíjprogramot működtet, pályakezdeket mentorál és gyakorlati helyként vesz részt a duális képzésekben.

Az Echo Network olyan szolgáltató cégcsoport, mely az igényekre valós helyzetképen alapuló komplex programokkal reagál egy modellértékű kutatási, fejlesztési és innovációs hálózat nemzetközileg is elismert tagjaként.

SIKERÜNK TITKA

- ✓ Saját kezdeményezés, fenntartható célokat szolgáló programjainkban szerves egységet alkot a kutatás, a fejlesztés és az innováció.
- ✓ Programjainkhoz további együttműködő partnereket vonunk be az egyetemi, önkormányzati, állami és vállalati szektorból.
- ✓ A feltárt problémáknak, kutatási eredményeinknek, fejlesztéseknek és innovatív megoldásoknak a legnagyobb célirányos nyilvánosságot tudjuk biztosítani.
- ✓ Tematikus konferenciákat, szakmai műhelyeket szervezünk, újságot, szakmai folyóiratot, módszertani útmutatókat adunk ki.
- ✓ Az ügyfelekkel való közvetlen kapcsolat érdekében szolgáltatóirodákat, központokat, intézeteket működtetünk.
- ✓ Támogatjuk az Echo céljaival megegyező, ahhoz kapcsolódó más szervezetek, intézmények, tevékenységét, programjait.
- ✓ Tudásbázist hoztunk létre a folyamatos megújulás elősegítésére, szakkönyvtárat és képző központot is működtetünk, az együttműködésekbe bevont szakemberek tudására is építünk.

Ára: 1490 Ft

